

İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**Araştırma Kütüphanelerinde Dokümantasyon
Hizmetlerinin Örgütlenmesi: İSAM Kütüphanesi
Dokümantasyon Merkezi Örneği**

Yüksek Lisans Tezi

Talha Yayla

Nisan 2024

İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**Araştırma Kütüphanelerinde Dokümantasyon
Hizmetlerinin Örgütlenmesi: İSAM Kütüphanesi
Dokümantasyon Merkezi Örneği**

Yüksek Lisans Tezi

Talha Yayla

Danışman

Prof. Dr. Bilgin Aydın

Nisan 2024

TEZ JÜRİSİ ONAYI

Talha Yayla tarafından hazırlanan "Araştırma Kütüphanelerinde Dokümantasyon Hizmetlerinin Örgütlenmesi: İSAM Kütüphanesi Dokümantasyon Merkezi Örneği" başlıklı bu Yüksek Lisans Tezi, Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı'nda hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

Tez Danışmanı:

Prof. Dr. Bilgin Aydın

İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Üyeler:

Prof. Dr. Rıfat Günelan

İstanbul Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Nuri Taşkın

İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 16/ 04 / 2024

BEYANLAR

Yazım ve Kaynak Gösterme Kılavuzu Beyanı

Danışmanlığımda yazılan bu tezin APA yazım ve kaynak gösterme kılavuzunda belirtilen kurallara uygun olarak yapılandırıldığı ve bu kılavuzun metin içi kaynak gösterme standartlarının bu tezde tutarlı olarak uygulandığı tarafımdan incelenerek teyit edilmiştir.

Prof. Dr. Bilgin Aydın

Etik İlkeler Sadakat Beyanı

Hazırladığım bu tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

Talha Yayla

ÖZET

Araştırma Kütüphanelerinde Dokümantasyon Hizmetlerinin

Örgütlenmesi:

İSAM Kütüphanesi Dokümantasyon Merkezi Örneği

Yayla, Talha

Yüksek Lisans Tezi, Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Bilgin Aydın

Nisan 2024

Bu tez araştırma kütüphanelerinde dokümantasyonun etkili bir şekilde örgütlenmesini incelemektedir.

Araştırma kütüphaneleri çok geniş ve çeşitli bilgi kaynaklarını barındıran, araştırmacıların bilgiye ulaşmalarını sağlayan önemli kurumlardır. Ancak teknolojinin ilerlemesi ile sürekli artan bu bilgi kaynaklarına ulaşmak zamanla daha zor bir hale gelebilmektedir. Bu durum araştırmacılar için hem karmaşıklığa hem de bilgiye erişim zorluğuna sebep olabilmektedir. Bu kütüphanelerde dokümantasyonun etkili bir şekilde örgütlenmesi, araştırmacıların ve kullanıcıların ihtiyaç duydukları bilgiye daha hızlı ve sistemli bir şekilde erişebilmelerini sağlamaktadır.

Bu araştırma kütüphanelerde dokümantasyonun daha etkin bir biçimde düzenlenmesini amaçlayarak bu sürecin temel stratejilerini ve yöntemlerini ele almaktadır. Bu bağlamda sayıca çok fazla olan araştırma kütüphaneleri içerisinde çalışmanın ana unsurunu oluşturan İSAM Kütüphanesi ile benzer yapıda olan araştırma kütüphaneleri incelenmiştir. Benzer yapıdaki araştırma kütüphanelerindeki hizmetler incelenerek dokümantasyon açısından değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte İSAM Kütüphanesi'ndeki Dokümantasyon Servisi'nin yapılanması ve vermiş olduğu hizmetler

incelenerek diğ er araştırma kütüphanelerindeki hizmetlerle karşılaştırılmaya çalışılmıştır.

Araştırmada öncelikle dokümantasyon teriminin tanımı yapılarak dokümantasyonun amacı, tarihi, Türkiye’deki yapılanması ve gelişimi incelenmiştir. Daha sonra kütüphanecilik bölümlerinin kurulmasıyla birlikte dokümantasyon ve enformasyon anabilim dallarının oluşturulması ve faaliyetleri değerlendirilmiştir.

Araştırma kapsamında yapılan değerlendirmeler dokümantasyon faaliyetlerinin kütüphanelerin asli unsurlarından biri olarak öne çıkması gerektiği ve araştırmalarda bu çerçevede ele alınması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmacıların sürekli artan yayınlar arasından ihtiyaç duydukları kaynaklara dokümantasyon hizmetleri ile zaman kaybetmeden ulaşabilmeleri de bu sonucu desteklemektedir.

Anahtar Kelimeler: Doküman, Dokümantasyon, Enformasyon, Araştırma Kütüphanesi, İSAM Kütüphanesi, İsl m Araştırmaları Merkezi

ABSTRACT

Organization of Documentation Services in Research Libraries: The Case of ISAM Library Documentation Center

Yayla, Talha

Master Thesis, Department of Information and Document
Management

Advisor: Prof. Dr. Bilgin Aydın

April 2024

This thesis examines the effective organization of documentation in research libraries.

Research libraries are important institutions that house a wide range of information resources and provide researchers with access to information. However, with the advancement of technology, these ever-increasing information resources can become more difficult to access over time. This situation can cause both complexity and difficulty in accessing information for researchers. Effective organization of documentation in these libraries enables researchers and users to access the information they need more quickly and systematically.

This research aims to organize documentation more effectively in libraries and discusses the basic strategies and methods of this process. In this context, among the many research libraries, research libraries with a similar structure to ISAM Library, which constitutes the main element of the study, were examined. The services in research libraries with similar structures were analyzed and evaluated in terms of documentation. In addition, the structure and services provided by the Documentation Service in ISAM Library were examined and compared with the services in other research libraries.

In the research, first of all, the term documentation was defined. Then, the purpose of documentation, its history and its structure in our country were examined. In addition, with the establishment of librarianship departments, the creation and development of documentation and information departments were examined.

As a result of the findings obtained within the scope of the research, it is revealed that documentation activities should be one of the essential elements of libraries and it is important that researchers can access the resources they need among the ever-increasing publications without wasting time.

Keywords: Document, Documentation, Information, Research Library, ISAM Library, Islamic Research Center

ÖN SÖZ

Bilgi çağında kütüphaneler, toplumların bilgiye erişimi ve paylaşımında merkezi bir rol oynamaktadır. Özellikle araştırma kütüphaneleri zengin koleksiyonları ve dokümantasyon hizmetleri ile bilim dünyasının merkezinde yer almaktadır.

Araştırma kütüphaneleri diğer kütüphanelerden farklı olarak bağlı oldukları kuruluşların yapısına göre koleksiyonlarını oluşturmakta ve geliştirmektedirler. Hizmet verdikleri kullanıcı kitlesi de bu yapıya göre şekillenmektedir. Bünyelerinde farklı türde koleksiyon bulundurmaları ve dokümantasyon hizmetleri ile bunları, araştırmacıların ihtiyaçlarına göre kullanıma hazır hale getirmeleri kullanıcı memnuniyeti için önemli bir katkı sağlamaktadır.

Bu tezin amacı araştırma kütüphanelerinde dokümantasyon hizmetlerinin kullanıcı memnuniyetine katkısını ortaya koymaktır. Bu amaçla İSAM Kütüphanesi özelinde benzer yapıdaki araştırma kütüphanelerinin dokümantasyon hizmetleri karşılaştırılarak incelenmiştir. Değerlendirme yapılırken İSAM Kütüphanesi'nin dokümantasyon hizmetlerine yönelik bilgiler belgesel analiz yöntemiyle detaylı olarak incelenmiş ve dokümantasyon hizmetleri açısından İSAM Kütüphanesi niteliklerinde hizmet verdiği düşünülen İstanbul'daki araştırma kütüphaneleriyle de karşılaştırmalı analizler yapılmıştır.

Giriş bölümüyle birlikte dört bölümden oluşan çalışmanın giriş kısmında araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, hipotezi ve yöntemi hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde dokümantasyonun tanımı yapılarak Türkiye'deki gelişimi değerlendirilmiştir. Bu bölümde dokümantasyon konusu literatürden güncel örnekler ile değerlendirilmiş ve aktarılmıştır. Üçüncü bölümde araştırma kütüphaneleri hakkında genel bir değerlendirme yapılmış dokümantasyon hizmetleri açısından İstanbul'da bulunan araştırma kütüphanelerinden örnekler sunulmuştur. Çalışmanın dördüncü bölümünde ise "İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM) Kütüphanesi başlığı altında kütüphane ve dokümantasyon hizmetleri ilgili detaylı bilgiler aktarılmış ve araştırma alanı detaylı olarak incelenmiştir. Sonuç bölümünde ise dokümantasyon hizmetlerine ait bulgular değerlendirilmiş ve öneriler ile çalışma sonuçlandırılmıştır.

Türkiye’de dokümantasyon ile ilgili literatürün yetersiz olması ve uygulamada dokümantasyon hizmetleri açısından farklılıkların bulunması nedeniyle çalışmanın kütüphanecilik alanına katkı sağlayacağını düşünülmektedir.

Öncelikle akademik çalışmalar konusunda teşviklerini gördüğüm kıymetli hocam Prof. Dr. İsmail E. ERÜNSAL ile Kütüphane ve Dokümantasyon Müdürü Mustada Birol ÜLKER’e, Kütüphane ve Dokümantasyon Müdür Yardımcısı Recep YILMAZ’a, Dokümantasyon Servisi sorumlusu Cemal TOKSOY’a ve onlar nezdinde İSAM Kütüphanesi çalışanlarına teşekkür ederim. Araştırmam boyunca bana her zaman destek olan kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Bilgin AYDIN’a çok teşekkür ederim. Lisans eğitimi döneminden bu yana her anlamda desteğini gördüğüm Doç. Dr. Ekrem Tak hocama ayrıca teşekkür ederim. Jüri üyeliğinde bulunan, değerlendirmeleriyle çalışmama katkı sağlayan Prof. Dr. Rıfat GÜNALAN hocama ve Dr. Öğr. Üyesi Nuri TAŞKIN hocama teşekkür ederim. Tez döneminde yardımlarını gördüğüm Dr. Öğr. Üyesi Esra MUHACIR’a ve tezime değerli görüşleriyle katkısı bulunan Dr. Öğr. Üyesi Ceyhan GÜLER’e, araştırmamda beni sürekli teşvik eden fazlasıyla desteklerini gördüğüm değerli dostum Kaan ÇINAR’a ve İsmail ATMACA’ya teşekkür ederim.

Ayrıca bu süreçte her zaman yanımda olan anneme, babama, değerli eşime ve zamanlarından esirgediğim çok kıymetli kızlarım Sare ve Beril’e çok teşekkür ederim.

Talha YAYLA

İstanbul 2024

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER	iii
TABLolar LİSTESİ.....	vi
GÖRSELLER LİSTESİ	vii
KISALTMALAR	viii
1. BÖLÜM.....	1
GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Konusu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı	1
1.3. Araştırmanın Yöntemi	2
1.4. Literatür Değerlendirmesi.....	2
2. BÖLÜM.....	8
DOKÜMANTASYONUN TANIMI VE TÜRKİYE’DEKİ GELİŞİMİ	8
2.1. Dokümanın Tanımı.....	8
2.2. Dokümantasyonun Tanımı	8
2.3. Dokümantasyonun Amacı	11
2.4. Dokümantasyonun Tarihçesi	13
2.5. Dokümantasyonun Türkiye’deki Gelişimi	15
2.5.1. Kütüphanecilik, Arşivcilik, Dokümantasyon-Enformasyon Bölümleri	15
2.5.2. Dokümantasyon Hizmeti Veren Kurum ve Kuruluşlar	17
3. BÖLÜM.....	22
ARAŞTIRMA KÜTÜPHANELERİNDE DOKÜMANTASYON HİZMETLERİ	22
3.1. Araştırma Kütüphanesinin Tanımı	22
3.2. Araştırma Kütüphanelerinin Özellikleri	24
3.2.1. Bina	24
3.2.2. Koleksiyon	24
3.2.3. Personel.....	25
3.2.4. Bütçe	26

3.2.5. Kullanıcı.....	27
3.3. Dokümantasyon Hizmeti Veren Araştırma Kütüphanelerinden Örnekler.....	27
3.3.1. İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi	28
3.3.2. Koç Üniversitesi Anadolu Medeniyetleri Araştırma Merkezi	29
3.3.3. Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı	31
3.3.4. SALT Araştırma.....	33
3.3.5. Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü (IFEA)	33
4. BÖLÜM.....	35
İSAM KÜTÜPHANESİ ve DOKÜMANTASYON SERVİSİ	35
4.1. İSAM Kütüphanesi	35
4.1.1. Tarihçe	35
4.1.2. İdari Yapı	37
4.1.3. Bina	38
4.1.4. Koleksiyon	39
4.1.5. Personel.....	41
4.1.6. Bütçe	41
4.1.7. Kullanıcı.....	41
4.2. İSAM Kütüphanesi Birim ve Hizmetleri.....	42
4.2.1. Okuyucu Hizmetleri Servisi.....	42
4.2.2. Teknik Hizmetler Servisi	43
4.2.3. Süreli Yayınlar ve Mübadele Servisi	43
4.2.4. Satın Alma Servisi	44
4.2.5. Arşiv Servisi.....	45
4.2.6. Arşiv/Veri Tabanları	45
4.2.7. Dijitalleştirme ve Baskı Servisi	48
4.2.8. Cilt Atölyesi	48
4.3. İSAM Kütüphanesi Dokümantasyon Servisi ve Faaliyetleri.....	49
4.3.1. Dokümantasyon Servisi’nin Kuruluşu ve Amacı	49
4.3.2. Dokümantasyon Süreçleri	50
4.3.3. Tercüme İşleri	51
4.3.4. Dokümantasyon Servisi Tarama Faaliyetleri.....	52
4.4. Dokümantasyon Dosyalarının Oluşturulması.....	57

4.5. Dokümantasyon Dosyalarının İçeriği	58
4.6. Dokümantasyon Veri Tabanı	70
4.7. Dokümantasyon Servisi'nin Diğer Faaliyetleri	72
4.7.1. Basında İSAM Veri Tabanı	72
4.7.2. Kadı Sicilleri, Meşihat Arşivi ve Ulema Sicill-i Ahval Dosyaları	72
4.7.3. Arşiv Veri Tabanları	73
4.7.4. Elektronik Yayın Kullanımı	75
4.7.5. Danışma (Referans) Hizmeti	75
4.7.6. Doküman Gönderme Hizmeti	76
4.7.7. Dokümantasyon Servisi'nin Düzeni ve Çalışma Saatleri	77
SONUÇ	79
KAYNAKÇA	82

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. İSAM Teşkilat Şeması	37
Tablo 2. Kütüphane Koleksiyon Sayısı	40
Tablo 3. İSAM Kütüphanesi Veri Tabanları	46
Tablo 4. 1987- Mart 2024 Yılları Arasında Taranan Malzemenin Yayın Türüne Göre Dağılımı.....	59
Tablo 5. Doküman Dosyalarının Konu Başlıklarına Göre Dağılımı.....	60
Tablo 6. 2023 Ekim Ayına Ait Veri Tabanları Kullanım İstatistiği.....	72
Tablo 7. Kadı Sicilleri Kataloğu Defter Serisi	73
Tablo 8. Arşiv Veri Tabanları	74
Tablo 9. Doküman Gönderme Hizmeti	76

GÖRSELLER LİSTESİ

Görsel 1. Index Islamicus'tan Taranan Bibliyografik Künye Örneği	55
Görsel 2. İSAM Kütüphanesi Dokümantasyon Servisi Gazete Kupür Arşivi.....	56
Görsel 3. İSAM Kütüphanesi Dokümantasyon Servisi Gazete Kupür Arşivi.....	56
Görsel 4. İSAM Kütüphanesi Dokümantasyon Servisi Ayırbaşım Koleksiyonu.....	57
Görsel 5. Dokümantasyon Veri Tabanı Detaylı Arama Form Örneği.....	71

KISALTMALAR

ANAMED	Anadolu Medeniyetleri Araştırma Merkezi
ASLIB	The Association for Information Management
DAI	Alman Arkeoloji Enstitüsü
DSH	Doküman Sağlama Hizmeti
FID	French Fédération Internationale d'Information et de Documentation (Uluslararası Enformasyon ve Dokümantasyon Federasyonu)
ICLS	Inter-Campus Loan Service
ILL	Kütüphanelerarası İstek
İSAM	İslâm Araştırmaları Merkezi (Üsküdar)
NIDER	Nederlands Instituut voor Documentatie en Registratuur
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
TİA	Temel İslâm Ansiklopedisi
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
UBSS	Ulusal Belge Sağlama Sistemi
U.F.O.D	Fransız Dokümantasyon Teşekkülleri Birliği
ULAKBİM	Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)
YÖK	Yükseköğretim Kurulu

1. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu

Bu tez İSAM Kütüphanesi Dokümantasyon Servisi özelinde araştırma kütüphanelerinde sunulan dokümantasyon hizmetlerinin değerlendirilmesini kapsamaktadır. Dokümantasyonun kütüphanecilikle ilişkisi ve bu kapsamda araştırma kütüphanelerinde ne tür hizmetlerin verildiği araştırmanın ana konusudur.

1.2. Araştırmanın Amacı

Dokümantasyon, bibliyografi ve kütüphanecilik uygulamalarının geliştirilmiş birer biçimidir. Dokümantalistlerin ve kütüphanecilerin çalışma alanları iç içedir. Her iki bilimin de temel görevleri toplamak, sınıflandırmak ve kullanıma sunmaktır. Bu görevler arasındaki ayrım toplamamanın sınırlarının nerede çizileceği, sınıflandırmada ne kadar ayrıntıya inileceği ve kullanıma sunma sürecinde hangi yöntemlerin kullanılacağı gibi konularda ortaya çıkmaktadır. Bu noktada bu iki bilimin çalışma alanları aynı, kullanıcılara sundukları hizmet ise farklıdır.

Artan bilimsel çalışmalar ile birlikte bilimsel çıktıların fazlalaşması, karmaşıklığı ve ihtiyaç duyulan bilgiye ulaşmadaki zaman kaybı araştırmacılar için aranılan bilgiye ulaşmayı güçleştirmektedir. Bu zorluklara çözüm olarak bilgi merkezlerinin sunduğu dokümantasyon hizmetleri ön plana çıkmaktadır. Bir bilgi merkezi türü olan araştırma kütüphanelerinde faaliyet gösteren dokümantasyon servislerinde genellikle bilimsel bilginin araştırmacılar için düzenlenerek daha kolay bir şekilde ulaşılması sağlanmaktadır. Bu bağlamda araştırma kütüphanelerindeki dokümantasyon servislerinin araştırmacılara sunduğu hizmetler bu tez çerçevesinde incelenerek tanıtılması amaçlanmıştır.

1.3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın ana unsurunu İSAM Kütüphanesi Dokümantasyon Servisi oluşturmaktadır. İSAM Kütüphanesi'nin dokümantasyon hizmetleri belgesel analiz yöntemiyle incelenmiş ve hizmet kalitesi açısından İSAM Kütüphanesi'nin niteliklerine benzer özelliklere sahip olduğu düşünülen İstanbul'daki diğer örnek araştırma kütüphaneleri tespit edilerek verdikleri dokümantasyon hizmeti açısından değerlendirilmeye çalışılmıştır.

1.4. Literatür Değerlendirmesi

Araştırma konusuyla ilgili çalışmalar literatür taraması yapılarak gözden geçirilmiştir. Bu kapsamda Ulusal Tez Merkezi, ProQuest-Yurtdışı Tezler, Medeniyet Üniversitesi Kütüphanesi Abone Veri Tabanları, Türkiye Akademik Arşivi (HARMAN), Google Akademik, İSAM Kütüphanesi Veri Tabanları, DergiPark, Türk Kütüphaneciliği ve Bilgi Dünyası platformları taranmıştır.

Dokümantasyon alanında Türkiye'de ilk yapılan çalışmalardan biri Ulvi Yürüten'in (1948), *“Dokümantasyon Konusu ve Problemi”* isimli eseridir. Alana katkı sağlayan ilk eserlerden biri olmanın yanı sıra bu çalışma sonraki çalışmalara da önemli bir rehber olmuştur. Bu eser dokuz bölüm halinde organize edilmiştir. Birinci bölümde dokümantoloji, ikinci bölümde doküman kavramlarının tarifleri yapılmıştır. Üçüncü bölümde dokümantasyon ve problemi başlığında tarifler ve izahlar, dinamik dokümantasyon, dokümantasyon idesi, lüzum ve fayda, gaye ve spesiyalitesi ve kültür hareketlerine yer verilmiştir. Dördüncü bölümde dokümantasyon müesseseleri başlığı altında dokümantasyon merkezlerinin arşiv ve kütüphanelerin, idari dokümantasyon bürolarının, müzeler, diskotekler, fonotekler, sinematekler ve film arşivlerinin genel bir değerlendirmesini yapmıştır. Beşinci bölümde dokümantasyon personeli hakkında bilgiler vermiştir. Altıncı bölümde dünya dokümantasyonunun durumu Almanya, İngiltere, Fransa, Danimarka, Hollanda ve diğer memleketler özelinde incelenmiştir. Yedinci bölümde dokümantasyonun metot ve organizasyonu üzerinde durularak adlara göre tasnif, kelimelere göre tasnif, lojik ve ideolojik sistemlere göre tasnif ve organizasyon hakkında bilgi verilmiştir. Sekizinci bölümde dokümantasyon öğretimini hazırlık ve teknik kurlar olmak üzere iki alt başlık altında incelemiştir.

Dokuzuncu ve son bölümde ise Avrupa dokümantasyon merkezleri hakkında bilgiler vermiştir.

Yürüten'in bu eseri dokümantasyonu etraflıca ele alması ve yurtdışındaki dokümantasyon merkezlerindeki çalışmaları görmemiz açısından önemli bir başlangıç olarak kabul edilebilir.

Yürüten'den sonra konu ile ilgili çok sayıda çalışması bulunan isim ise Mehmet Türker Acaroğlu'dur (ö. 2016). Acaroğlu derleme müdürlüğü yapmış, araştırmacı-yazar, kütüphaneci, çevirmen ve aynı zamanda da dokümantalisttir. Fransızca, Bulgarca ve Rusça bilen Acaroğlu. Türk Kütüphaneciler Derneğinin kurucu üyesidir ve derneğin yönetim kurulunda aktif görev almıştır. Aynı zamanda 1950 yılında Fransa'ya gitmiş ve Paris Devlet Dokümantasyon Teknikleri Enstitüsü'nde iki yıl eğitim görmüştür.

Acaroğlu'nun (1953) “Dokümantasyon ve Dokümantolojinin Mahiyeti” isimli makalesi *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*'nde yayımlanmıştır. Acaroğlu bu makalesinde dokümanın ve dokümantasyonun tanımını örneklemelerle birlikte etraflıca yaparak dokümantasyonla ilgili terimlerden de bahsetmiştir.

Makalede dokümanter, dokümantoloji, dokümantalist ve dokümantografya gibi terimler açıklanmıştır. Burada kullanılan dokümantoloji ve dokümantografya terimleri Türkiye'de sıkça kullanılmayan terimlerdir. Dokümantolojiyi, dokümanların tanzimi için gereken en iyi metotların araştırılması, dokümanların derlenmesi, muhafazası ve nihayetinde millî ve milletlerarası dokümantasyon şebekelerinin organizasyonu şeklinde tarif etmiştir. Bu tarif aslen literatürde dokümantasyonun da tarifidir. Dokümantografya ifadesini ise, zamanla ortaya çıkan doküman türlerini inceleyen, analiz eden ve oluşturan süreçlerle birlikte belirli bir ihtiyaca yönelik olarak insanlar tarafından oluşturulan dokümanların çeşitlendirilmesi ve geliştirilmesi olarak tanımlamaktadır. Dokümantografyayı ise insanların ihtiyaç duyduğu araçları ve ekipmanları çoğaltmadaki rolü üzerinden tanımlamıştır.

Acaroğlu'nun (1954a) “Millî Bir Bibliyografya ve Dokümantasyon Enstitüsü İhtiyacı” isimli makalesi *Türk Düşüncesi* dergisinde yayımlanmıştır. Bu makalesinde Fransa, Almanya ve Amerika'daki dokümantasyon merkezlerinin işlevlerinden bahsetmiştir. Türkiye'de ve gelişmekte olan ülkelerde dokümantasyon merkezlerinin

kurulması gerektiğini vurgulamıştır. Türkiye’de dokümantasyonun kendi şartları içerisinde en uygun şekilde bir Türkiye Millî Bibliyografya ve Dokümantasyon Enstitüsü kurmakla organize edilebileceğini savunmuştur. Mevcut Bibliyografya Enstitüsü ile bu konudaki temelin atıldığını fakat bu işin resmileşmesi, genişletilmesi ve çalışma şartlarının düzenlenmesi gerektiğini savunmuştur. Türkiye Millî Bibliyografya ve Dokümantasyon Enstitüsünde çalışanların hizmet edeceği hedefleri özetleyerek enstitü çalışmaları için kısa bir plan ve programın ana hatlarını tarif etmiştir.

Acaroğlu'nun (1954b) “Türkiyede İyi Nizamlanmış Bir Millî Bibliyografya ve Dokümantasyon Enstitüsü Ne Gibi İşlerle Meşgul Olabilir” isimli makalesi “Millî Bir Bibliyografya ve Dokümantasyon Enstitüsü İhtiyacı” isimli makalesinden dört ay sonra *Kültür Dünyası* dergisinde yayımlanmıştır. Bu makalesinde önceki makalesine ek olarak Türkiye’de basılmış olan bütün kitapların genel bir organizasyonunun yapılmasının ve Türk süreli yayınlarında çıkan makalelerin bibliyografyasının hazırlanmasının öneminden bahsederek bu işlerin bir Millî Bibliyografya ve Dokümantasyon Enstitüsü çatısı altında organize edilmesinin lüzumundan bahsetmiştir.

Acaroğlu'nun (1955a) “Bruxelles’de Toplanan Milletlerarası Kütüphaneler ve Dokümantasyon Merkezleri Kongresinde Alınan Kararlar” isimli makalesi yurtdışında konu ile ilgili gelişmeleri ve bunun sonucunda alınan kararların neler olduğunu görebilmemiz açısından önemlidir.

Acaroğlu'nun (1955b) “Doküman Kelimesi Hakkında” isimli makalesinde dokümanın tanımı yapılmış, bunun için Latin ve Fransız sözlüklerine bakmak gerektiği vurgulanmış, Littre ve Richelet’in hazırlamış olduğu sözlüklerinin kelimenin anlamını veren iki Fransız kaynağı olduğu belirtilmiştir.

Acaroğlu (1955c) “Dokümantasyon Terimleri” isimli makalesinde dokümanın ve dokümantasyonun kısa bir tarifini yapmıştır. Bu makalesinde 1953 yılında *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*’nde yayınlanan “Dokümantasyon ve Dokümantolojinin Mahiyeti” isimli makalesinde yer alan dokümantoloji kavramını yeniden ele almıştır.

Acaroğlu'nun (1955d) “Dünya Kütüphanecilik ve Dokümantasyon Meslek Okullarının Bugünkü Durumu” ve Acaroğlu'nun (1955e) “Dünya Kütüphanecilik ve Dokümantasyon Meslek Okullarının Bugünkü Durumu -II” isimli makaleleri seri olarak *Türk Düşüncesi* dergisinde yayımlanmıştır. Acaroğlu bu makalelerinde Afrika'dan Amerika'ya kadar pek çok ülkenin kütüphanecilik ve dokümantasyon okullarındaki gelişmeleri aktarmış ve bu ülkelerdeki okullarda dokümantasyon öğretiminin olup olmadığından bahsetmiştir.

Acaroğlu'nun yanı sıra Abacıoğlu ve Eralp de (1955) Brüksel'deki kongre hakkında “Brüksel'de Toplanan Milletlerarası Kütüphaneler ve Dokümantasyon Merkezleri Kongresi” isimli bir rapor yayımlamışlardır.

Bir yıl sonra Acaroğlu (1956) “Bruxelles'de Toplanan Milletlerarası Kütüphaneler ve Dokümantasyon Merkezleri Kongresinde Alınan Kararlar” isimli makalesi ile bir önceki makalede olduğu gibi kongrede alınan kararları aktarmıştır.

Nurten Eğitimci (1970) “Türkiye'de Dokümantasyon Çalışmaları Yapan Kuruluşlar ve Yaptıkları Çalışmalar” isimli mezuniyet tezini İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü'nde hazırlamıştır. Bu tezde Türkiye'deki dokümantasyon merkezileri etrafıca incelenmiştir. Eğitimci, bu tezinde TÜRDOK ve diğer başlıca dokümantasyon kuruluşlarını ele almıştır.

Sönmez Taner'in (1971b) “Kütüphanecilik ve Dokümantasyon” isimli makalesinde dokümantasyonun temel fonksiyonları, kütüphanecilikle ilişkileri, dokümantasyonun önemi ve Türkiye'de dokümantasyonun durumu ele alınmıştır.

Oya Tekin Aybaş'ın (1971) “*Dokümantasyon Tanımı ve Tarihi Gelişimi*” isimli eserinde herhangi bir bölümlendirme yapılmadan dokümantasyona giriş, dokümantasyonun tanımı, dokümantasyonun bir faaliyet olarak başlangıcı, doküman çeşitleri, dokümantalist, dokümantasyonun tarihi ve ilk çalışmalar, dokümantasyon alanında gelişmeler, Uluslararası Bibliyografya Enstitüsü, Uluslararası dokümantasyon alanında diğer çalışmalar, dokümantasyon örgütleri ve Uluslararası Dokümantasyon Federasyonu konuları genel başlıklar halinde herhangi bir alt dağılıma gitmeden verilmiştir.

Jale Baysal (1972) “*Resmi Daire Kütüphaneleri ve Dokümantasyon Merkezleri*” isimli eseri Türkiye'de ilk defa dokümantasyonu kapsamlı bir şekilde ele

alan bir çalışmadır. Bu çalışma aynı zamanda Baysal'ın doçentlik tezidir. Eserin birinci bölümü üç başlıktan oluşmuştur. Türkiye'de resmi daire kütüphanesinin tanımı, terminoloji, kaynaklar, amaç, metod başlığı altında çalışmanın kapsamı, amacı, metod ve düzeni üzerinde durmuştur. Çağdaş devlet ve çağdaş kütüphane başlığı altında ise devlet ve kütüphane ilişkileri üzerinde durmuş, modern kütüphanelerin aslında hayatîyet sahibi ve sürekli olarak kullanılan kütüphaneler olduğunu vurgulamıştır. Daha sonra kütüphane tipolojisi üzerinde durmuş özel kütüphane ve resmi daire kütüphaneleri hakkında bilgiler vermiştir. Dokümantasyon hareketi ve resmi daire kütüphanelerini incelemiştir. Bir tür olarak resmi daire kütüphanesi başlığı altında resmi daire kütüphanesinin ortaya çıkışı, karakteri, özellikleri, koleksiyonu, bütçesi ve binaları hakkında bilgi vermiştir. Daha sonra hizmetler hakkındaki faaliyetleri sunmuş okuyucu hizmetleri, kataloglar, faydalandırma, kütüphaneci personel ve başarılı olabilmek için temel ilkeler hakkında bilgiler vermiştir.

Eserin ikinci bölümü de üç başlıktan oluşmaktadır. Bu bölümde Türkiye'deki resmi daire kütüphanelerinin o dönemdeki durumunu inceleyerek, resmi daire kütüphanelerinden örnekler başlığı altında Türkiye'deki resmi daire kütüphanelerinden örneklerle yer vermiştir. Bu kütüphanelerin başarılı bir hizmet verebilmeleri için tavsiyelerde bulunarak eserini sonlandırmıştır.

Gülten Gökay (1972) *“Dokümantasyonla İlgili Kısa Bilgiler: Dokümantasyon Merkezi Olarak Birlik Kütüphanesi: Birlik Kütüphanesi Talimatı”* isimli eseri kısa bir broşür şeklinde yayımlanmıştır. Eserin 7-12. sayfaları arasında dokümantasyon konusu ele alınmıştır. Öncelikle “Dokümantasyona neden ihtiyaç duyuldu” başlığıyla ikinci dünya savaşından sonra bilim ve teknolojideki gelişmelere bağlı olarak bilgi artışı ve bu artış sonrasında bilginin sınıflandırılması bağlamında dokümantasyonun ortaya çıktığını vurgulamıştır. Dokümantasyonun tanımını yaparak dokümantasyon faaliyetlerini sınıflandırmış ve bunları ayrıca yayın gruplarıyla birlikte incelemiştir. Ayrıca özel sektörün dokümantasyon merkezine olan ihtiyacını ele alarak böyle bir merkezde ne çeşit bilgilerin toplanabileceği hususunda bilgi vermiştir. Bunları da teknik ve ticari olmak üzere iki grupta incelemiştir. Böyle bir merkezin kuruma ne tür faydalar sağlayacağına temas etmiştir. Dokümantasyon merkezi olarak kurulan özel kuruluş kütüphaneleri hakkında da bir sayfalık kısa bir bilgiye de yer vererek

Türkiye’deki çeşitli dokümantasyon kurumları hakkında ve bunların gelişimine dair bilgiler vermiştir.

Vahit Çakmak'ın (1985) “Milli Dokümantasyon Merkezi İhtiyacı” isimli makalesinde dokümanın tanımı ve tarifi yapılarak Milli Dokümantasyon Merkezi projesinden bahsedilmiştir.

Son olarak Mukaddes Ar (2003) “Dokümantasyon Nedir: Arşivcilik ve Kütüphanecilikle İlişkisi ve Türkiye’deki Uygulamaları” isimli yüksek lisans tezi hazırlamıştır. Bu çalışmada dokümantasyonun tarihinden, kütüphanecilik ve arşivcilikle ilgisinden bahsederek farklı dokümantasyon ve kütüphane merkezleri hakkında bilgiler verilmiştir. TÜRDOK, İSAM Kütüphanesi Dokümantasyon Merkezi ve farklı dokümantasyon merkezleri bu tezde ele alınmıştır.

Görüldüğü gibi konu ile ilgili olan ulusal yayınlarda güncel olan yayınların sayısı çok azdır. Uzun süredir değerlendirilmeyen ve ele alınmayan “dokümantasyon” konusu bu tez çalışması çerçevesinde incelemeye çalışılmıştır.

2. BÖLÜM

DOKÜMANTASYONUN TANIMI VE TÜRKİYE’DEKİ GELİŞİMİ

2.1. Dokümanın Tanımı

Dokümantasyonu tam manasıyla ifade edebilmek için öncelikle dokümanın tanımını yapmak gerekir.

“Doküman” aslen Fransızca document “belge” sözcüğünden, Latince documentum “ders kitabı, kanıt, belge” sözcüğünden gelmektedir. Bu sözcük Latince docere “öğretmek” anlamını taşımaktadır (Nişanyan Sözlük, 2022).

Fransız Dokümantasyon Teşekkülleri Birliği’nin (U.F.O.D) resmi tariflerine göre doküman; maddi olarak tespit ve tayin edilmiş müracaat, tetkik veya delil olmak üzere kullanılmaya elverişli her türlü belgeye denir (Acaroğlu 1955: 355).

Türkçede ise belge, vesika anlamına gelmekte olan doküman; düşünce ve araştırma ürünü olarak ortaya çıkan bilgilerin tamamı ile birlikte tarihî olayların kayıtlı olduğu her türlü malzemeden oluşmaktadır. Kitaplar, gazeteler, dergiler, broşürler, yıllıklar, yazmalar, haritalar, plânlar, fotoğraflar, damgalar, resimler, grafikler, modeller, maketler, filmler, plâklar, bantlar, yazışmalar, siciller ve raporlar gibi malzemeler dokümanı oluştururlar. (Çelik 2003: 225)

Tanımlardan da anlaşılacağı üzere doküman belge, vesika anlamlarında kullanılmaktadır. Belirli bir düzen dâhilinde kayıt altına alınarak oluşturulan ve aslen delil niteliği taşıyan bilgiler belgeye dönüşerek dokümanları oluşturmaktadır.

2.2. Dokümantasyonun Tanımı

Dokümantasyon Latincece öğretmek, enformasyon vermek anlamına gelen “docere” kelimesinden türetilmiştir. Türkçe sözlükteki karşılığı “belgelere dayandırma, belgeleme” şeklindedir (TDK, 2024).

İlk olarak Avrupa’da ortaya çıkan dokümantasyon terimini ilk kullanan kişi Belçikalı Paul Otlet’tir. Otlet, dokümantasyonu “insan etkinliğinin bütün alanlarındaki her türden belgenin toplanması, düzenlenmesi ve dağıtımı” şeklinde tanımlamıştır (Kayaoğlu 2017: 136).

Daha sonraları Otlet “dokümantasyon, dokümanı yazanın kaleminden çıktığı andan okuyanın ve bilgi edinenin dimağına girene kadar takip eder” şeklinde bir tanım da yapmıştır (Yürüten 1948: 12).

Otlet, 1934’te yayımlamış olduğu “*Traite de documentation*” isimli eserinde ise dokümantasyonu daha kapsamlı bir şekilde tarif etmiştir. Otlet’in bu tanımına göre dokümantasyon işi; yayınların hazırlanması, toplanması, bibliyografik tanımlarının hazırlanması, içeriğinin değerlendirilmesi, toplanan bilgilerin katalog kartı, bibliyografik liste ve yayın özleri gibi oluşturulması, yeni bilgiler elde edilince bu bilgilerin sınıflandırılmasına olanak sağlayacak bir düzen olması ve bilgilerin farklı yollarla yararlandırılmaya sunulması şeklindedir (Baysal 1982: 46).

Paul Otlet ile birlikte Henri La Fontaine dokümantasyon alanındaki çalışmaları ile bu alanın öncüleri olarak tanınmışlardır ve dokümantasyonun tarifini “Dokümanlar hakkında malumat alma ve bunları rasyonel şekilde organize etme” şeklinde tanımlamışlardır (Yürüten 1948: 11).

1907’de Institut International Documentation “her cins ve şekildeki dokümanlar tarafından gösterilen yazılı ve grafik bilgi membalarının teşkilatlanmasına dokümantasyon denir” tanımını yapmıştır (Aybaş 1971: 3).

Uluslararası Enformasyon ve Dokümantasyon Federasyonu (FID) ise dokümantasyonun tanımını “Dokümantasyon insan faaliyetlerinin her alanındaki her çeşit dokümanın toplanması, düzenlenmesi ve dağıtılmasıdır” şeklinde yapmıştır.

“1945’te ASLIB (The Association for Information Management) dokümantasyonu ihtisaslaşmış bilginin kaydı, organizasyonu ve dağıtımı” şeklinde tanımlamıştır (Eğitimci 1970: 5).

Bir şeyin doküman olarak ifade edilebilmesi için somut bir tanımın kayıt altına alınması, uygun ortamlarda saklanması veya zaten hazır olan belgelerin toplanması gerekmektedir. Bir hırsızın parmak izine doküman diyebilmek için hırsızın parmak

izinin belgelenmesi, gökteki bir yıldıza doküman diyebilmek için yıldızların resmedilmesi gerekmektedir (Acaroğlu 1953: 2).

Dokümantasyon aşağıdaki faaliyetlerden oluşmaktadır;

- Hangi bilgilere ihtiyaç olduğunun tespiti ve elde edilmesinin yollarının bulunması,
- Bulunan bilgilerin kaydedilmesi ve kayıtların (belge denilen) uygun ortamlarda saklanması ya da gerekli bilgileri içeren zaten hazır belgelerin toplanması,
- Erişimi kolaylaştırmak için belgelerin düzenlenmesi,
- Asıl olarak, belgelerin ihtiyaç duyanların kullanımına sunulması (Guzman ve Verstappen 2001/2009: 2).

Taner (1971a) literatürde dokümantasyon ile ilgili tanımları kütüphanecilikle sınırlanan tanımlar ve bu sınırlama dışında kalan tanımlar olarak iki ana grupta halinde toplamıştır. Kütüphanecilikle sınırlanan tanımları da üç başlıkta toplamıştır.

1. Kütüphaneciliği içine alan tanımlar; bu tanıma göre dokümantasyon kütüphaneciliğin bütününe içine alır ve dokümanların toplanması, düzenlenmesi, kullanıma sunulması dokümantasyonun bir fonksiyonudur.
2. Kütüphaneciliğe paralel tanımlar; bu tanıma göre kütüphaneciler koleksiyonu muhafaza eder, dokümantalistler de koleksiyonu işledikleri ifade edilmektedir. Ayrıca kullanılan materyallerin çeşidine göre kitapların kataloglanmasını kütüphanecilerin görevi, dergilerdeki makaleler için hazırlanacak bir katalog dokümantasyonun işi olarak ifade edilmiştir.
3. Dokümantasyonu kütüphaneciliğin alt bölümü olarak belirleyen tanımlar; bu tanıma göre de dokümantasyon kütüphanenin bir uzantısıdır ve ayrı müstakil bir çalışmaya gerek olmadığı ifade edilmektedir.

Kütüphanecilikle sınırlanamayan tanımlarda ise dokümantasyonun aslında bibliyografya çalışması olarak kullanıp sınırlandırma çabası ifade edilmiştir.

Ayrıca dokümantasyon belgebilim olarak aşağıdaki tanımlarda da geçmiştir:

- “Belgelerin toplanması, değerlendirilip düzenlenmesi, en çabuk ve kullanışlı bir şekilde yararlanmaya sunulması için yapılan işlerin bütünüdür” (Alpay 1973: 34).
- “Belgebilim olarak da adlandırılan dokümantasyon, dokümanlarda bulunan bilgileri değerlendirip araştırmacıların dikkatine sunmak şeklinde gelişmiş olan bilimsel bir çalışmadır” (Çelik 2003: 225).
- “Belgelerin ve verilerin kullanıcıların bilgi edinebilmeleri için düzenlenmesi ve yerleşim, tanımlama, çoğaltım, analiz, depolama, erişim ve kullanım da dâhil olacak biçimde işlenmesine belgebilim denir” (Rukancı, Anameriç ve Başar, 2023: 29).

Literatürde “belgebilim” olarak da kullanılan dokümantasyon yukarıdaki tanımlardan da anlaşılacağı üzere, her türden entelektüel çalışmaların, belgelerinin toplanması, işlenmesi, sınıflandırılması ve bir organizasyon çerçevesinde kullanıcıya sunulma işidir.

Dokümantasyonun oluşabilmesi için delil niteliği taşıyan belgelere ihtiyaç vardır. Belgelerin bir organizasyon çerçevesince araştırmacıya kullandırılma işi aslında dokümantasyonun tanımını tam olarak ifade etmektedir. Ayrıca dokümantasyon kullanıcıya ihtiyacı olduğu bilgiyi bir arada görebilme fırsatı sunmaktadır. Araştırmacıların araştırdıkları konular hakkındaki yayınları topluca bir arada görebilmeleri zaman tasarrufu ve sağlıklı bir literatür taraması yapabilmek açısından da önem arz etmektedir.

2.3. Dokümantasyonun Amacı

Dokümantasyonun ortaya çıkışındaki amaçlardan birincisi, kitaplara ek olarak süreli yayınların ve özel konuları kapsayan dergilerin ortaya çıkmaya başlaması, ikincisi ise tabiat bilimlerinin, temel bilimlerin ve uygulamalı bilimlerin yani teknolojinin ortaya çıkması ve gelişmesiyle birlikte sanayi devriminin gerçekleşmesidir (Taner 1971b: 100).

Özellikle matbaanın icadından sonra yayınların çok hızlı bir şekilde çoğaltımı yapılmaya başlanmıştır. Hem yayınların artmaya başlaması hem de bu yayınların kopyalarının farklı farklı kütüphanelerde olması ortaya çıkan yayınların takip

edilmesini de güç hale gelmiştir. Özellikle Avrupa’da sanayi devriminden sonra yayınların kitaplardan süreli yayınlara doğru evrilmesi, yeni çıkacak makalelerin sürekli analiz edilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Makale analizlerini ise o dönemlerde kütüphaneci sayısının yetersiz olması sebebiyle başka bir grup insanın yapması gerekmiştir. 1900’lü yılların başında bu analiz işini yapan insanlara “dokümantalist” veya “bilgi görevlisi” ismini vermişlerdir ve yapılan bu analiz işlemine de dokümantasyon denmiştir (Taner 1971b: 101).

Bilim ve teknolojinin ilerlemesi ile artık her alanda bilimsel çalışmaların artışından söz etmek mümkündür. Artan bilimsel çalışmalarla birlikte ihtiyaç duyulan bilgiye ulaşmadaki zaman kaybı, bilimsel çıktıların da artması, karmaşıklığı araştırmacılar için aranılan bilgiye ulaşmada zorluğa sebep olabilmektedir. Bu sebeple sürekli artan yayınların takibi, analizi ve içeriklerinin kontrol edilmesi ise kaçınılmaz olmuştur.

Bu bağlamda dokümantasyon kayıt altına alınmış her bir belgenin muhafaza edilmesi ve bir düzen dâhilinde kullanıma sunulması amacını taşımaktadır. Böylelikle bilimsel işleyişin bir düzen dâhilinde işleyeceği düşünülmektedir. Bilginin kontrol altına alınma çabası ve bir sınıflama sistemi ile araştırmacıya kullandırma fikri dokümantasyon kavramını ortaya çıkarmış ve bu iş için dokümantasyon merkezleri kurulmuştur. Bu bağlamda dokümantasyon, oluşturulan bilgilerin araştırmacılar tarafından anlamlandırılmasını ve etkili bir şekilde kullanılmasını amaç edinmektedir.

Dokümantasyonun aktif ve pasif dokümantasyon olarak iki ayrı temel fonksiyonunun olduğu belirtilmektedir. Aktif dokümantasyon yayınların araştırmacıdan herhangi bir talep gelmeden önceden analiz edilerek araştırmacılara duyurulması işidir. Dergilerdeki makalelerin yanı sıra raporlar, tezler, konferans, sempozyum tebliğleri, ticari dokümanlar (imalât teknikleri v.b.), patentler, standartlar, prospektüsler, ilânlar ve yayımlanmamış dokümanlardan oluşmaktadır. Pasif dokümantasyon ise araştırmacının talep etmesi durumunda gelişen yayın taraması işine denmektedir (Taner, 1971b: 102).

Yayın tarama işlemleri dokümantasyon çalışmalarının ilk başladığı zamanlar kütüphaneciler tarafından yapılmıştır. Daha sonraları ise bu işi kütüphanecilerin

haricinde başka bir grup üstlenmiş ve bu işi yapanlara da dokümantalist veya bilgi görevlisi denmiştir.

2.4. Dokümantasyonun Tarihçesi

Literatürdeki bilgilerden dokümantasyon çalışmalarının ilk olarak 18. yüzyılın sonlarında veya 19. yüzyılın başlarında Avrupa’da ortaya çıktığı anlaşılmaktadır.

Dokümantasyonun doğuşunda artan yayınları denetim altına almak ve bir düzen dahilinde araştırmacılara duyurmak fikri vardır. Bu fikir insanları bibliyografya çalışmalarına yönlendirmiştir. 1830 yılında Almanya’da yayınlanan “*Pharmazeutisches Zentralblatt*” dergisinin yayın sayılarının özellikle kimya alanında fazla olması ve sadece yayın adlarının değil de kısaca özlerini de bildiren yeni bir bibliyografik yayın olarak ortaya çıkması belgebilim yani dokümantasyon alanının en önemli olayları arasında sayılmaktadır (Baysal 1982: 42). Bu olayla birlikte araştırmacılar yayınların hazırlanan özlerini inceleyerek araştırdıkları konular hakkındaki metinlerin tamamına ihtiyaç duyup duymadıklarına kısa bir sürede karar verebilmeleri sağlanıyordu.

Dokümantasyon çalışmalarında ikinci büyük gelişme ise 1876’da Melvil Dewey’in Ondalık Sınıflandırma sistemini dünyaya ilk olarak duyuran küçük broşürü yayımlamasıdır (Baysal 1982: 42). Melvil Dewey’in oluşturmuş olduğu bu sınıflandırma sistemi dünyadaki bütün bilim çevrelerine yayınlarını sınıflandırma imkânı sunmuştur.

Dokümantasyon alanındaki ilk uluslararası çalışma ise 1878 yılında Fransa’da yapılmıştır. Societe Bibliographique’nin düzenlediği uluslararası bibliyografya kongresinde bütün araştırmacılar için gerekli olan güvenilir bilginin toplanmasına karar verilmiştir (Aybaş 1971: 7).

1885’te *Royal Society Index* isimli dokümantasyon çalışması hazırlanmıştır. Tabiat ilimlerindeki mevcut bilgilerin geliştirilmesi ve diğer bilim dalları ile birlikte örgütlenerek genişletilmesi amaçlanmıştır. Böylelikle tek bir bilim dalını kapsayan çalışma sonraları *Catalogue of Scientific Papers*, 1880-1900 şeklinde isimlendirilmiştir (Aybaş 1971: 6).

Dokümantasyonun oluşmasında bibliyografik çalışmaların öne çıktığı görülmektedir. 19. yüzyılın başlarında bibliyografik çalışmalara merak duyan ve öne çıkan isimlerin başında mesleği avukatlık olan Belçikalı Paul Otlet ve Henri La Fontaine bilinmektedir. Otlet ve Fontaine bibliyografik çalışmaları ile tanınmışlardır. Bu doğrultuda asıl amaçları uluslararası bir bibliyografya hazırlamaktı ve bu amaçları için uluslararası iş birliğine ihtiyaçları vardı. 2-4 Eylül 1895 tarihinde ilk defa uluslararası bir konferans düzenlediler. Konferansın sonucuna göre International Office of Bibliography (Uluslararası Bibliyografya Merkezi) ve International Institute of Bibliography (Uluslararası Bibliyografya Enstitüsü) olmak üzere iki ayrı örgüt ortaya çıkmıştır (Aybaş 1971: 10). Yine 1895'te Paul Otlet ve Henri La Fontaine tarafından Institut International de Bibliographie (Uluslararası Bibliyografya Enstitüsü) kurulmuştur. Kuruluşun amacı dokümantasyon alanındaki uluslararası kuruluşlarla dokümantasyon çalışmalarını araştırmak ve geliştirmek, yeni yayınlar çıkarmak ve üye kuruluşlarla iş birliği yapmaktır. Daha sonraları bu kuruluş 1938'de, French Fédération Internationale d'Information et de Documentation (Uluslararası Enformasyon ve Dokümantasyon Federasyonu) olarak yeniden adlandırılmıştır.

1920'de J. A. Prins ve Donker Duyvis kendi çabalarıyla Hollanda Patent Bürosu içinde adında "Documentation" sözcüğü geçen "Nederlands Instituut voor Documentatie en Registratuur (NIDER)" isimli derneği kurmuşlardır (Baysal 1982: 42).

1924 yılında İngiltere'de The Association for Information Management (ASLIB) kurulmuştur. Özel Kütüphaneler ve Enformasyon Büroları Birliği olarak kurulan ASLIB belgebilim alanının en önemli olaylarından biri olarak kabul edilmiştir (Baysal 1982: 42). ASLIB günümüzde Emerald Group Publishing'in çatısı altında varlığını sürdürmektedir.

Belgebilimin bütün bilim dünyasında tanınır olması ise 1948 yılında *Royal Society*'nin düzenlediği "Conference on Scientific Information" isimli konferansla olmuştur. Bu konferansın belgebilim açısından öne çıkan sonuçları şöyledir;

1. Bilimsel makalelerin ve bunlara ilişkin özlerin hazırlanması,
2. Dar bilgi alanları için ortak çalışabilen bir belgebilim merkezleri ağı geliştirebilme olanakları (Baysal 1982: 42).

2.5. Dokümantasyonun Türkiye’deki Gelişimi

2.5.1. Kütüphanecilik, Arşivcilik, Dokümantasyon-Enformasyon

Bölümleri

Dokümantasyon, kütüphanecilik ve arşivcilik, bilgi yönetimi alanında birbirine benzer ancak farklı roller üstlenen disiplinlerdir. Kütüphanecilik, genellikle geniş bir okuyucu kitlesine hizmet vermek, bilgi kaynaklarını organize etmek ve erişim sağlama amacını üstlenen bir disiplindir. Arşivcilik ise belgelerin korunması, sınıflandırılması ve uzun süreli muhafazası üzerine hizmet eden bir disiplindir.

Dokümantasyon, bu iki alanın ortak noktalarını bir araya getirerek bilgi yönetimini destekler. Kütüphanecilikte olduğu gibi, dokümantasyon da bilgi kaynaklarını düzenleme ve erişim sağlama süreçlerine odaklanırken, arşivcilikte olduğu gibi belgelerin korunması ve yönetilmesine katkıda bulunur. Bu üç alan birbirini destekler ve bu alanları ayrı olarak değerlendirmemek gerekir. Bu bölümde dokümantasyonun tarihçesi incelenirken kütüphanecilik ve arşivcilikle ilgili tarihi süreçleri birlikte ele alınmıştır.

Türkiye'deki dokümantasyon tarihçesi, modern anlamda dokümantasyon uygulamalarının özellikle cumhuriyetin ilânıyla birlikte geliştiği bir süreci kapsamaktadır. Cumhuriyetin ilânından sonra kütüphanecilik alanında yetiştirilmek üzere yurt dışına eğitime gitme süreçleri başlamıştır.

Yurtdışına eğitime gidenlerin buralarda mesleki bilgilerini geliştirmeleri, geri döndüklerinde de kazanımlarını ülkemizde aktarmak istemeleri kütüphanecilik kurslarının düzenlenmesini gerekli kılmıştır.

Türkiye’de ilk kütüphanecilik kursunu başlatan Fransa’da eğitim almış olan Fehmi Ethem Karatay’dır. ABD’de Melvil Dewey tarafından ilk kütüphanecilik okulunun açılmasından yarım yüzyıl sonra Türkiye’de Fehmi Ethem Karatay tarafından ilk kütüphanecilik kursu açılmıştır (Atılğan 1995: 12). Modern kütüphaneciliğin Türkiye’deki ilk temsilcisi aynı zamanda da İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi’nin kurucusu olan Karatay 1925-1926 yılları arasında İstanbul kütüphanelerinde çalışan memurlara mesleki bilgileri vermek amacıyla ilk kütüphanecilik kursunu düzenlemiş başarı ile bitiren katılımcılara sertifika vermiştir (Ötügen 1957: 1).

İkinci kütüphanecilik kursu 1936 yılında Ankara’da Enstitü kütüphanesinde Dr. Josef Stummvoll tarafından verilmiştir. Bu kursa da Ankara’dan farklı farklı kurumlarda çalışan kütüphane memurları ve kütüphanecilik öğrenmek isteyen 30-40 kişi katılmış kurs sonunda başarılı olanlara sertifika verilmiştir (Ötüken 1957: 6). Bu kursun yaklaşık üç ay kadar sürdüğü bilinmektedir.

Düzenlenen kütüphanecilik kurslarından üçüncüsü ve en uzun süreli olanı 1942-1950 yılları arasında Adnan Ötüken tarafından Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi’nde yürütülmüştür. 20-30 kişi ile başlayan bu kursta ilerleyen yıllarda talep artmış ve bu sayı 160 kişiyi bulmuştur (Çakın 2001: 64).

Fehmi Ethem Karatay ile başlayan Josef Stummvoll ile devam eden ve en uzun süreli olarak da Adnan Ötüken tarafından verilen bu kurslar aynı zamanda kütüphanecilik derslerinin üniversite düzeyinde örgütlenmelerine zemin hazırlamıştır. Ülkemizde kütüphanecilikle ilgili kurslar veren Kentucky Üniversitesi kütüphane müdürü Lawrence Sidney Thompson Ankara ve İstanbul’da bulunan üniversitelerin birinde kütüphanecilik okulunun kurulmasını öneren bir raporu Milli Eğitim Bakanlığı’na vermesi kütüphaneciliğin ayrı bir bölüm olarak üniversitelerde verilmesi açısından dönüm noktası olarak kabul edilmektedir (Artukoğlu 1979: 5).

Üniversite çatısı altında kütüphanecilik dersi ilk olarak Ankara Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde seçmeli ders olarak verilmiştir. Türkiye’de kütüphaneciliğin üniversitelerde ayrı bir kürsü olarak yapılanması ise Thompson’un raporu ve Ford Vakfı’nın desteği ve girişimleriyle olmuştur. 1954-1955 yıllarında Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi’nde Kütüphanecilik Enstitüsü adı altında Adnan Ötüken’in verdiği derslerle eğitime başlamıştır (Artukoğlu 1979: 5).

1964 yılında Kütüphanecilik bölümü adını alan bölümde 1989 yılında Kütüphanecilik Anabilim Dalı yanında Arşivcilik, 1990 yılında ise Dokümantasyon ve Enformasyon Anabilim Dalı kurulmuştur (Subaşıoğlu ve Gürdal Tamdoğan 2014: 601). Özellikle Dokümantasyon ve Enformasyon Anabilim Dalı’nda bilgi bilimin her türlü bilgi kullanıcısının ihtiyaç duyduğu bilgiye bir bilgi merkezine bağlı kalınmadan hızla ulaşılmasını amaç edinmesi yoğun olarak işlenmiştir.

Üniversiteye bağlı ikinci olarak kütüphanecilik bölümü dersleri 1964-1965 yıllarında İstanbul Üniversitesi’nde verilmiştir. Bu tarihten itibaren Profesör Rudolf

Juchhoff ve asistan Meral Şengöz (Alpay) tarafından bölümde dersler verilmiştir. Yükseköğretim Kurulu (YÖK) kararı ile bölümde Dokümantasyon-Enformasyon Anabilim Dalı kurulmuştur ve kütüphanecilik derslerinin yanı sıra dokümantasyon dersleri de verilmiştir. Juchhoff ve Alpay'dan sonra bölüme Jale Baysal katılmıştır. 1968 yılında UNESCO tarafından Türkiye'ye dokümantasyon ve bilimsel enformasyon alanlarında yetiştirilmek üzere verilen bursu kazanan Jale Baysal Almanya'da Frankfurt'ta bir Dokümantasyon Enstitüsü'nde dersler almış ve farklı illerdeki çeşitli dokümantasyon merkezlerindeki uygulamaları takip etmiştir. 1969 yılında Türkiye'ye döndüğünde bölüme atanarak "Dokümantasyon ve Türk yayın hayatı" isimli dersleri vermiştir (Baysal 2008: 3-4). Baysal 1972 yılında "Resmi daire kütüphaneleri ve dokümantasyon merkezleri" isimli doçentlik tezini hazırlamıştır.

1972 yılında kütüphanecilik eğitimi vermeye başlayan üçüncü üniversite ise Hacettepe Üniversitesi olmuştur. Bölüm "Kütüphanecilik ve Dokümantasyon Enstitüsü" adıyla Prof. Dr. İlhan Kum tarafından kurulmuştur. Bölümde ilk iki yıl lisansüstü eğitim verildikten sonra lisans eğitime başlanmıştır (Atılgan 1995: 14). Bölüm 1993 yılında Kütüphanecilik, Arşivcilik, Dokümantasyon ve Enformasyon Anabilim dallarına ayrılmıştır.

1987 yılına Marmara Üniversitesi'nde Arşivcilik Bölümü, 1994 yılında ise Atatürk Üniversitesi'nde Kütüphanecilik Bölümü açılmıştır. Bu üniversitelerdeki bölümlerde ayrı olarak Dokümantasyon Anabilim Dalı bulunmamaktadır.

YÖK'ün 29 Ocak 2002 tarihli toplantısında alınan kararla Türkiye'de Kütüphanecilik, Arşivcilik, Dokümantasyon ve Enformasyon Anabilim Dalı adı altında yapılandırılan kütüphanecilik eğitimleri veren anabilim dalları kapatılarak bu anabilim dalları 2002-2003 akademik yılından itibaren olmak üzere "Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü" adını alınmıştır (Yılmaz 2018: 46).

2.5.2. Dokümantasyon Hizmeti Veren Kurum ve Kuruluşlar

Türkiye'de dokümantasyon hizmeti sunan çeşitli kurum ve kuruluşlardan örnekler bu bölümde incelenmiştir. Ülkemizdeki çeşitli kurumlar bilgi yönetimi ve dokümantasyon alanında önemli roller üstlenmektedir. Bu kapsamda farklı sektörlerde

faaliyet gösteren kütüphaneler, arşivler ve kamu kurumları gibi kuruluşlar örnek olarak alınmıştır.

Bu bölüm Türkiye'deki dokümantasyon hizmetlerinin mevcut durumunu ve bu alanda faaliyet gösteren kuruluşların çalışmalarını ortaya koymak amacıyla hazırlanmıştır.

2.5.2.1. Danıştay Kütüphanesi

Danıştay, on bir dava dairesi ve bir idari daire olmak üzere toplam on iki daireden oluşmaktadır. Kütüphane ve dokümantasyon işlerine on ikinci daireye bağlı bulunan Tasnif ve Yayın Bürosu bakmaktadır. Kütüphanede Danıştay kararlarını özetleyen detaylı katalog kartları bulunmaktadır. Ayrıca Türkiye Makaleler Bibliyografyası'ndan da yararlanılarak Amme Hukuku konusunda dergi ve gazetelerde çıkan makalelerin ayrı katalogları yapılmıştır (Baysal 1972: 54).

2.5.2.2. Devlet Planlama Teşkilatı Dokümantasyon Merkezi

Devlet Planlama Teşkilatı Dokümantasyon Merkezi 1960 yılında kurulmuştur. Bu dokümantasyon merkezi Devlet Planlama Teşkilatı binası içerisinde kütüphane binasına yakın bir salonda faaliyet göstermiştir. Merkezin amacı basılmamış sadece teksir edilmiş konu bakımından teşkilatın çalışma alanı ile ilişkili olan dokümanları toplayıp düzenlemek ve istifadeye sunmaktır. Bu amaçla toplanan dokümanların büyük çoğunluğunu teşkilatın kendi hazırladıkları oluşturmuş bunun yanı sıra yurtdışından ve yurtiçinden tedarik edilmesi zor dokümanları da oluşturmuştur. Bu dokümantasyon merkezi Devlet Planlama Teşkilatı'na hizmet etmenin yanı sıra kurum dışından gelen talepleri de karşılamıştır.

Bu merkezde Devlet Planlama Teşkilatı'nın teksir formundaki yayınlarından ikişer nüsha alınmakta, bu nüshalardan yalnızca bir tanesi araştırmacıya kullanırlmaktadır. Diğer bir nüsha arşiv malzemesi olarak saklanmaktadır. Merkezin koleksiyonları arasında Resmi Gazete de bulunmaktadır. Resmi gazete kütüphanede ciltletilerek fasiküller halinde araştırmacılara kullanırlmıştır.

Konu düzeni ise dokümantasyon merkezinin gereksinimleri dikkate alınarak oluşturulan bir şemaya göre belirlenmiştir. Bu şemaya göre Devlet Planlama Teşkilatı'nın farklı dairelerinin her biri ayrı bir konu olarak ele alınarak hazırlanmıştır (Baysal 1972: 61).

Bu dokümantasyon merkezi Devlet Planlama Teşkilatına bağlı olarak hizmet vermiştir. Devlet Planlama Teşkilatı 2011 yılında Kalkınma Bakanlığı olarak organize edilmiş, 2018 yılında ise Kalkınma Bakanlığı ile Maliye Bakanlığı'nın Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü birleştirilerek Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Cumhurbaşkanlığı çatısı altında kurulmuştur. Günümüzde dokümantasyon hizmeti bu merkezde Strateji ve Bütçe Başkanlığı'nın altında Kütüphane Dokümantasyon Şubesi Müdürlüğü olarak hizmet vermektedir. Bu kuruluşun amacı ise başkanlığın ilgi alanına giren konulardaki her türlü bilgi ve belgeyi uluslararası gelişmelere bağlı olarak düzenleyerek ihtiyaç duyan araştırmacılara kullandırmaktır.

2.5.2.3. Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi

Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi Kütüphane ve Dokümantasyon Merkezi, Ankara'daki benzerleri içinde ilk kurulan ve en geniş donanımına sahip Uzmanlık Kütüphanesi ve Dokümantasyon Merkezi'ne sahiptir. ATAUM Kütüphanesi, sürekli olarak yenilenen kaynaklarıyla öne çıkar ve özel kitap ve süreli yayınlara erişim sağlar. Ayrıca tüm AB resmi yayın ve belgelerini ücretsiz olarak sunan "AB Dokümantasyon Merkezi" statüsündedir. Bunun yanı sıra AB'nin hukuksal düzenlemeleri ve istatistiklerine kolay erişim imkânı sunan CD-ROM ve mikrofiş olanakları da bulunmaktadır. Kütüphane 50 kişilik çalışma salonu ve 6 adet internet bağlantılı bilgisayarla kullanıcılara hizmet vermektedir (Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi).

Kütüphaneden akademik personel, idari personel ve öğrenciler faydalanabilir. Her bir kullanıcı grubunun alabileceği materyal sayısı, izin verilen materyal uzatımı sayısı ve materyal alım süresi belirlenmiştir. ATAUM Kütüphanesi hafta içi 09.00-17.00 saatleri arasında hizmet vermektedir.

2.5.2.4. Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü

Türkiye’de dokümantasyonla ilgili çalışmaları yürüten ilk kuruluş olarak her ne kadar Türkiye Bilimsel ve Teknik Dokümantasyon Merkezi (TÜRDOK) öne çıksa da aslında bu konudaki çalışmaları düzenleyen ilk kurumun Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü’nü olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

7-10 Kasım 1950 tarihlerinde UNESCO tarafından Paris’te üye ülkelerin katılımıyla “Bibliyografik Servislerin Islahı” başlıklı bir konferans düzenlenmiştir. “Bu toplantıda alınan kararlar şöyledir:

1. Bibliyografik yayın
2. Bibliyografya servislerinin kurulması
3. Millî Müesseselerin teşkili
4. İcap eden memleketlerde Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunun'un çıkartılması
5. Bibliyografik istihbarat millî merkezleri ve özel ihtisas merkezleri ihdas etmek.” (Başbuğoglu 1972: 38).

Milli Kütüphane bahsi geçen konferansta alınan bu kararlara göre bibliyografya çalışmalarını düzenlemiştir. “18 Mayıs 1955 tarihinde kabul edilen 6568 sayılı kanunla resmen Milli Kütüphane’ye bağılı bir Bibliyografya Enstitüsü kurulmuştur” (Başbuğoglu 1972: 38).

Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü, Türkiye Makaleler Bibliyografyası ve Türkiye Bibliyografyası gibi çalışmalarla ülkemizde mevcut olan bütün kütüphanelerdeki basılı yayınların toplu kataloglarının hazırlanmasını amaç edinmiştir. Bununla birlikte aynı zamanda da bir dokümantasyon merkezi görevi de üstlenmiş olmaktadır. Türkiye Makaleler Bibliyografyası’nın hazırlanma amacı; bilimsel ve kültürel nitelikli dergiler ile çeşitli bilimsel toplantılar sonunda yayınlanan bildiri kitapları içinde yer alan seçilmiş makalelerin bibliyografik kayıtlarına erişimi sağlamaktır. Bu veri tabanında 1923’ten günümüze kadar olan yaklaşık 5 bin dergideki 1 milyona yakın bilimsel makale yer almaktadır.

2.5.2.5. Türkiye Bilimsel ve Teknik Dokümantasyon Merkezi (TÜRDOK)

Ülkemizde de dokümantasyon hizmetleri aracılığıyla gerek yerli gerekse yabancı literatürün takip edilerek bilimsel çıktılarının araştırmacılara sunulması ihtiyacı doğmuştur. Bu amaçla ülkemizde temel ve uygulamalı bilim dallarında araştırma faaliyetlerini geliştirmek ve teşvik etmekle görevli Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) yetkilileri kurum bünyesinde 1966 yılında Türkiye Bilimsel ve Teknik Dokümantasyon Merkezi'ni (TÜRDOK) kurmuşlardır ("TÜRDOK" 2012: 277).

1966 yılında YÖK ve TÜBİTAK'ın anlaşması ile YÖK Dokümantasyon Merkezi tarafından yürütülen bilgi hizmeti ULAKBİM'e (Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi) devredilmiştir.

1966 yılında kuruluş hazırlıklarını tamamlayan TÜRDOK 1967 yılında az bir eleman kadrosuyla çalışmalarına başlamıştır. 1969 yıllarına doğru TÜRDOK uzman kadrosunu tamamlayarak ulusal ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği yaparak bir bilgi akımı sistemi kurmuştur ("TÜRDOK" 2012: 277).

TÜRDOK, temel ve uygulamalı bilim dalları ile işletme ekonomisi konusunda araştırma yapanlar için bilgi ve doküman hizmeti sunmaktaydı ("TÜRDOK" 2012: 278). Bir konu hakkında araştırmaya başlayacaklar için veya bir konu hakkında daha önce yapılan çalışmaları öğrenmek için araştırmacılar TÜRDOK'a başvurarak ücretsiz yayın taraması hizmetinden faydalanabiliyorlardı.

Öte yandan 1984 yılında üniversitelere bilim adamı ve araştırmacılara bilgi ve belge hizmeti sunmak amacıyla YÖK tarafından YÖK Dokümantasyon Merkezi kurulmuştur. Bu merkez o yıllarda ülkemizdeki en zengin basılı süreli yayın aboneliğine sahip olma özelliği taşımaktaydı.

Halen ULAKBİM Cahit Arf Bilgi Hizmeti'nde araştırmacılar için belge sağlama hizmeti verilmektedir. ULAKBİM Ulusal Belge Sağlama Sistemi (UBSS) aracılığıyla araştırmacıların ihtiyaç duydukları belgeler yurtiçi ve yurtdışı kaynaklardan temin edilebilmektedir. UBSS sisteminden talep edilen belgeler ULAKBİM elektronik kaynaklarından ve TÜBESS sistemi içerisinde yer alan ilgili kütüphanelerden basılı veya elektronik kaynaklardan sağlanabilmektedir.

3. BÖLÜM

ARAŞTIRMA KÜTÜPHANELERİNDE DOKÜMANTASYON HİZMETLERİ

Bu bölümde araştırma kütüphanelerinde verilen dokümantasyon hizmetlerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda araştırma kütüphanelerinin tanımı yapılarak İstanbul’da bulunan araştırma kütüphanelerinden örnekler seçilerek bu kütüphanelerdeki dokümantasyon hizmetleri detaylı olarak incelenmiştir.

3.1. Araştırma Kütüphanesinin Tanımı

Araştırma kütüphanesi, bilimsel çalışmalar, akademik araştırmalar ve genel bilgi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla tasarlanmış merkezlerdir. Bu kütüphaneler, çeşitli disiplinlerdeki bilgi kaynaklarına erişim sağlayarak öğrencilere, akademisyenlere ve araştırmacılara farklı konularda inceleme yapma imkânı sunmaktadır. Kitaplar, dergiler, makaleler, elektronik veri tabanları ve diğer kaynaklar aracılığıyla geniş bir bilgi yelpazesi sunmaktadırlar. Ayrıca, araştırmacılara araştırma yöntemleri, bilgi yönetimi ve kaynak değerlendirme konularında da destek sağlayabilirler.

İngilizce’de “special library”, Fransızca’da “bibliotheque speciliasee”, Almanca’da “spezialbibliothek”, Türkçe’de “ihtisas kütüphanesi” ve “özel araştırma kütüphanesi” olarak da kullanılmaktadır (Çakın 1991: 49). Literatürde ihtisas kütüphanesi ve özel araştırma kütüphanesi olarak da tanımlanan araştırma kütüphaneleri genellikle çeşitli kurum ve kuruluşların çatısı altında hizmet vermektedirler.

Araştırma kütüphaneleri ile ilgili literatürde geçen tanımlar;

- Ticari bir firma, özel dernek, devlet kurumu, kâr amacı gütmeyen kuruluş ve özel bir kuruluş tarafından kurularak üye ve personelinin bilgi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulan kütüphanelerdir. Koleksiyonları kütüphaneyi kuran kuruluşun

misyonu ile aynı doğrultuda oluşturulur ve finanse edilir (Online Dictionary for Library and Information Science).

- Bilim, teknik ve endüstri alanlarındaki gelişmelerin ortaya çıkarıldığı sınırlandırılmış konular ile ilgili ayrıntılı yayın ve bilgi ihtiyaçlarını karşılama üzere kurulmuşlardır (Baysal 1982: 13).
- Araştırma kütüphaneleri kuruldukları kurum tarafından desteklenen öncelikleri kuruma mensuplarına hizmet etme amacı taşıyan, özelde dokümantasyon ve enformasyon hizmeti vermek genelde ise kütüphanecilik hizmeti vermek olan kuruluşlardır (Nergiz 1993: 4).
- Genellikle bir örgüt, hükümet birimi, meclis, araştırma kurumları, eğitim toplulukları, mesleki dernekler, müzeler veya işletmeler tarafından yönetilen kütüphanelerdir. Bu kütüphaneler, belirli bir konu veya konu grubunda uzmanlaşarak, kullanıcıların taleplerine yönelik istenen bilgileri sağlamakla görevlidirler (Çelik 2008: 47).
- “Özel bir konuda araştırma yapmak isteyen kişi ve kurumlara bilgi ve belge hizmeti sağlayan kütüphane türüdür” (TÜBA-Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü 2011: 63).
- “Sınırlı bir bilim alanında ya da özel bir konuda araştırmacıların veya kurum, kuruluşların ayrıntılı yayın ve bilgi kaynağı ihtiyacını bilgi uzmanları tarafından düzenlenmiş ve tanımlanmış bir şekilde sunan üyelik vb. şartlarla belirli bir kitleye hizmet veren kütüphanelerdir.” (Taşkın 2023: 37)

Yukarıdaki tanımlar doğrultusunda araştırma kütüphanelerinin özel kuruluşlar tarafından kurulan, bütçeleri ve dermeleri bağlı oldukları kuruluşun ihtiyaçlarına yönelik olarak oluşturulan ve belirli bir kullanıcı kitlesine hitap eden kütüphanelerden oluştuğu tanımı ortaya çıkmaktadır.

3.2. Araştırma Kütüphanelerinin Özellikleri

Bina, personel, koleksiyon, bütçe ve kullanıcı kütüphanelerin temel unsurlarındandır. Bu bölümde araştırma kütüphaneleri bu 5 temel unsur başlığı altında incelenmiştir.

3.2.1. Bina

Araştırma kütüphanelerinin geneline bakıldığında mekânsal olarak çok büyük bir alana sahip olmadıkları görülmektedir. Genellikle bir üniversite kütüphanesi veya halk kütüphanesi kadar büyük bir alanı kapsamazlar. Yapılan çalışmalara göre kapladıkları alan, personel sayısı ve koleksiyon olarak diğer kütüphanelerden daha sınırlı bir alan üzerine kurulmuşlardır ve özellikle personellerinden farklı işleri bir arada yürütme durumunda kaldıkları bilinmektedir (Çakın 1991: 53).

Bununla birlikte büyük mekânlara sahip özel kütüphaneler de mevcuttur. Bu kütüphanelerin yapısal olarak şekillenmesi koleksiyon miktarları, sahip olunan yapı, yararlanılma ve kullanıcı türü yani kurum içi kullanıcı veya herkesin yararlanabilmesi açısından değişkenlik göstermektedir (Diriarın 2013: 56).

Günümüzde araştırma kütüphaneleri genellikle sürdürülebilirlik ilkesine uygun olarak tasarlanıp, çok daha modern yapıları ile öne çıkmakta ve ergonomik mobilyalarla donatılmaktadırlar. Bu özellikleri sayesinde kullanıcıların daha verimli bir şekilde çalışabilmesi amaçlanmaktadır.

3.2.2. Koleksiyon

Araştırma kütüphanelerinde koleksiyon oluşturma işleri tamamen bağlı oldukları kuruluşun hedefleri ile doğru orantılıdır. Bir derleme kütüphanesi olmadıkları için bütün yayınları koleksiyonlarına ekleme gibi bir amaçları bulunmamaktadır. Benzer türdeki araştırma kütüphanelerinde bile araştırmaların çeşidi ve kullanıcılarının talepleri ile alâkalı olarak koleksiyonları farklılık gösterebilmektedir (Nergiz 1993: 12). Bununla birlikte araştırma kütüphaneleri koleksiyonları çok farklı türde malzemeyi de bir arada bulundurabilmektedir. Bunlar bibliyografyalar, araştırma raporları, patentler, standartlar, toplantı tutanakları, ticaret

katalogları, teknik raporlar, tercümeleler, tezler, mikrofilmler, mikrofişler ve ayırbaşımalar gibi materyallerden oluşabilmektedir (Diriarın 2013: 57).

Bu kütüphaneler hem bağılı oldukları kuruluşun ihtiyaçları doğrultusunda hem de kullanıcılarına yönelik koleksiyonlarındaki yayınlardan ve materyallerden oluşun veri tabanları hazırlayabilmektedirler. Bununla birlikte bütçeleri doğrultusunda kullanılabılırlik ihtiyaçına göre ücretli veri tabanlarına da abone olabilmektedirler. Bazı araştırma kütüphanelerinin hazırlamış oldukları veri tabanlarını internet sitelerinde erişime açarken bazılarıının da sadece kurum bünyesindeki bilgisayarlardan kullandırdığı gözlemlenmiştir.

3.2.3. Personel

Araştırma kütüphanelerinde personel sayısı kütüphanelerin vermiş olduğu hizmetin büyüklüğüne göre değişebilmektedir. Daha küçük araştırma kütüphanelerinde bazen bir personel bile kütüphanenin işleyişini sağlamaktadır. Daha büyük araştırma kütüphanelerinde ise personel sayısı daha fazla olmakta ve kadro derinliği daha geniş olabilmektedir Bu bağlamda büyük araştırma kütüphanelerinde uzman kütüphaneci, dokümantalist, enformasyon görevlisi vs. gibi unvanlar taşıyan personel aynı zamanda bir araştırmacı vasfı da taşımaktadır (Nergiz 1993: 11).

Araştırma kütüphanelerinde diğer kütüphane türlerinde de olması gereken Bilgi ve Belge Yönetimi mezunları veya kütüphanecilik alanında lisansüstü çalışma yapan kişilerin istihdam edilmesi gerekmektedir. “Öte yandan büyük ve kompleks kütüphanelerde kütüphanecilerin yanında konu uzmanları, literatür uzmanları, öz verme, dizinleme ya da çeviri hizmetleri için de personel istihdam edilmektedir” (Kayaoğlu 2019: 288).

Bir kütüphane personeline olması gereken özellikleri şu başlıklar altında sıralayabiliriz;

- Üniversitelerin Bilgi ve Belge Yönetimi alanından mezun,
- Literatüre hâkim ve bilgi yönetimi becerilerine sahip,
- Teknolojiyi etkin bir şekilde kullanabilme,

- Kataloglama kurallarına hâkim,
- Kullanıcılara yardımcı olmak için etkili iletişim becerilerine sahip,
- Bilgi kaynaklarını etkili bir şekilde bulma ve değerlendirme yeteneklerine sahip,
- Alanda çıkan son gelişmeleri takip etme ve kendini geliştirebilme eğiliminde olmalıdır.

3.2.4. Bütçe

Bütçe gelir ve giderlerin hesaplandığı bir denge plânıdır. Bu plân, belirli bir zaman dilimi içinde gelir ve giderler arasında dengeli bir yaklaşım benimseyerek mali hedeflere ulaşmayı amaçlar. Bütçe yönetimi ise işletmelerin hedeflerini gerçekleştirebilmeleri için ihtiyaç duydukları fonların uygun bir şekilde yönetilme sürecidir.

Kütüphanelerde de bütçe plânlaması vereceği hizmetin kalitesi bakımından çok önemlidir. Araştırma kütüphaneleri bütçelerini ya kendileri oluştururlar ya da bağlı oldukları kurum tarafından belirlenen bir bütçeleri vardır.

“Kütüphane bütçesinin hazırlanmasında başarıya ulaşmak için aşağıdaki ilkeler göz önünde bulundurulmalıdır” (Yeşiltaş 1998: 7);

1. Doğru bilgiler toplamak ve gerçek olaylara dayanmak,
2. Üst yönetimin desteği
3. İyi bir organizasyonun kurulması
4. Yeterli muhasebe sisteminin kurulması
5. Esneklik

Araştırma kütüphanelerinde kitap satın alımları, dergi abonelikleri, veri tabanı abonelikleri, kırtasiye ve demirbaş malzemeleri, personel giderleri vs. gibi gider kalemleri bulunmaktadır. Ayrıca kullanıcılardan gelen taleplerde göz önünde bulundurulmalıdır. Bu başlıklar kütüphanelere göre farklılık gösterebilmektedir (Diriarın, 2013: 60). Bu bağlamda bir araştırma kütüphanesinin gelişebilmesi için iyi bir organizasyonunun ve üst yönetimin desteği çok önemlidir. İyi bir organizasyon

çerçevesinde yönetilen ve bütçe konusunda problemi olmayan bir kütüphane her zaman önde gelen tercih edilen kurumlar olmuştur.

3.2.5. Kullanıcı

Araştırma kütüphanelerinde kullanıcılar farklılık gösterebilmektedir. Halk kütüphanelerinden veya Milli Kütüphaneden herkes faydalanabilirken bir araştırma kütüphanesi herkese açık olmayabilir. Bu durum araştırma kütüphanelerinin kuruluş amaçlarına ve verdiği hizmetlere göre değişkenlik gösterebilmektedir.

Araştırma kütüphaneleri genellikle geniş bir koleksiyon yerine belirli bir konu veya disiplinde oluşturulan kaynakları sunmaya yöneliktir. Bu kütüphanelerin kullanıcıları daha spesifik ve özelleştirilmiş kaynaklara ihtiyaç duyan kişilerdir. Genellikle dernek ve enstitü kütüphaneleri gibi kütüphaneler kullanıcılarını kendi ilgi alanları ile ilgili olanlardan kabul ederler (İnce 1989: 14). Bundan dolayı bu kütüphanelerin kullanıcıları da özel olur. Genellikle kütüphane üyelik yoluyla kullanıcılar buralardan istifade ederler.

“Araştırma kütüphanelerinin kendilerini kabul ettirecekleri alan kullanıcılarıdır (Diriari 2013: 59).” Bu kütüphaneler verdikleri hizmetler bakımından kullanıcı memnuniyetini öne çıkarmayı hedeflerler. Erişilebilirlik, personel desteği, farklı türde kaynaklar, danışma (referans) hizmeti gibi faktörler kullanıcı memnuniyetini etkileyen faktörlerdir. Bu faktörlerin artırılması, gözden geçirilmesi ve kütüphane hizmetlerinin sürekli olarak geliştirilmesi kullanıcı memnuniyetini arttırmaya yarayacaktır.

3.3. Dokümantasyon Hizmeti Veren Araştırma Kütüphanelerinden Örnekler

Günümüzde direk olarak dokümantasyonu tam manasıyla hizmete sunan çok fazla araştırma kütüphanesi bulunmamaktadır. Bu bölümde dokümantasyon faaliyetleri ile ilişkili olabileceği düşünülen İstanbul'daki araştırma kütüphanelerinin faaliyetlerinden örnekler sunulmuştur.

3.3.1. İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi

İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul ile ilgili araştırmalar yapanların bilimsel kaynak ihtiyaçlarını karşılamayı, koleksiyonunu zenginleştirmeyi ve kullanıcı olmayı amaçlayan bir araştırma kütüphanesidir. Kütüphane Atatürk ve Cumhuriyet Araştırmaları, Osmanlı Araştırmaları ve Bizans Araştırmaları olmak üzere üç ana bölüme ayrılmıştır. İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi arşivinde Atatürk ve cumhuriyet fotoğrafları, eski İstanbul fotoğrafları, gravürler, haritalar, müzik notaları ve İstanbul'un tarihine dair gazete kupürleri gibi zengin bir koleksiyon bulunmaktadır.

Enstitünün “Atatürk ve Cumhuriyet Araştırmaları Bölümü” nde bilimsel yayınları içeren ana kitaplığın yanı sıra genel okuyucu kitlesine hitap eden bir İstanbul Kitaplığı ve bir referans kitaplığı bulunmaktadır. Bölüm, Suna ve İnan Kırar tarafından yıllar içinde oluşturulan ve vakfa bağışlanan "Atatürk ve Cumhuriyet İstanbul Fotoğrafları Koleksiyonu" ile zenginleştirilmiş bir arşive sahiptir. Aynı katta İstanbul'a dair her türlü bilgi ve belgenin dijital ortamda depolandığı "İstanbul Bilgi-Belge Merkezi" de bulunmaktadır.

Enstitünün "Osmanlı Araştırmaları Bölümü" ve “Şevket Rado Yazma Eserler Kitaplığı” modern Osmanlı çalışmalarını kapsayan bir kitaplığa ev sahipliği yapmaktadır. Ayrıca Şevket Rado'nun bine yakın elyazmasından oluşan zengin bir koleksiyonu da bu bölümde bulunmaktadır. Şevket Rado yazmaları dijital ortama aktarılmıştır. Aynı zamanda, XIX. yüzyıl İstanbul'u hakkında bilgi sunan dönemin önde gelen fotoğrafçıları tarafından çekilmiş 4.500 fotoğraf ve çeşitli tarihli gravürler ve haritaları içeren bir koleksiyon da bu bölümde bulunmaktadır. Koleksiyon düzenli alımlarla sürekli olarak geliştirilmektedir.

Enstitünün diğer bir bölümü olan “Bizans Araştırmaları Bölümü” nde çağdaş Bizans incelemeleri ve Prof. Dr. Semavi Eyice'nin kitaplığı olan “Semavi Eyice Kitaplığı” yer almaktadır. Bu bölüm Türkiye'de Bizans araştırmalarının öncüsü olarak kabul edilen Prof. Dr. Semavi Eyice'ye ait nadir baskı eserlerle otuz binden fazla kitap, süreli yayın, ayrı basım ve birçok arşiv malzemesini içermektedir (İstanbul Araştırmaları Enstitüsü).

İstanbul Araştırmaları Enstitüsü'nde dokümantasyon faaliyeti sürdüren müstakil bir bölüm bulunmamaktadır. Fakat koleksiyonun konusal olarak ayrı

sınıflandırılması ve hizmete sunulması bağlamında dokümantasyonla benzer özelliklere sahiptir.

3.3.2. Koç Üniversitesi Anadolu Medeniyetleri Araştırma Merkezi

Koç Üniversitesi Anadolu Medeniyetleri Araştırma Merkezi (ANAMED), Türkiye'deki medeniyetlerin tarihini, sanatını, mimarisini ve arkeolojisini incelemek ve desteklemek amacıyla 2005 yılında kurulmuştur. Anadolu'nun tarihine dair bilimsel araştırmaları teşvik etmek için kurulan bu merkez ülkedeki ilk yerel akademik araştırma merkezidir. “Bu amaçlar doğrultusunda ANAMED’in hedefleri şunlardır;

1. İstanbul'da Türkiye'nin tarihi üzerine yapılan araştırmaları destekleyen ve yaygınlaştıran bilimsel bir duruşa sahip bir merkez oluşturmak.
2. Türkiye'nin tarihsel arkeolojisi, müzecilik ve kültürel miras yönetimi üzerine yapılan araştırmaların nitelik ve niceliğini artırmak.
3. Anadolu medeniyetlerinin diğer büyük dünya medeniyetlerine katkıları ve karşılıklı etkileşimleri hakkındaki farkındalığı artırmak.
4. Türkiye'de uluslararası kültürel miras ve müzecilik çalışmalarının güncel uygulamaları üzerine odaklanan bir eğitim forumu oluşturmak ve geliştirmek.
5. Türkiye'nin arkeolojik ve kültürel mirasını korumayı amaçlayan özellikle dijital boyuta ağırlık veren belgeleme, koruma ve muhafaza programları geliştirmek.
6. Tarihi ve arkeolojik arşivlerin incelenmesi yoluyla çağdaş Türk kültürü ve toplumunu anlamamıza katkıda bulunmak (Koç Üniversitesi Anadolu Medeniyetleri Araştırma Merkezi)”.

Ayrıca ANAMED belirlenen amaçlar doğrultusunda araştırmacılara kendi koleksiyonlarında bulunmayan basılı veya elektronik kaynakları temin etmelerine yardımcı olmak amacıyla Doküman Sağlama Hizmeti (DSH) sunmaktadır. Doküman sağlama hizmeti 4 farklı kategoride yapılmaktadır;

1. Koç Üniversitesi Kullanıcıları ve ANAMED Araştırmacıları: Genellikle İstanbul veya Türkiye'nin diğer şehirlerindeki üniversite kütüphanelerinin koleksiyonlarından kaynak temin etmek amacıyla DSH aracılığıyla talepte bulunabilirler. Ancak DSH hizmeti sırasında kaynak sağlanması kütüphane için belirli bir maliyeti içermektedir. Bu nedenle talepte bulunmadan önce kaynağın Koç Üniversitesi Kütüphaneleri'nde bulunmadığından emin olunması gerekmektedir. Kullanıcılardan DSH hizmeti kapsamında herhangi bir ödeme talep edilmemektedir ve bu hizmet tamamen ücretsiz olarak sunulmaktadır.
2. Kampüslerarası istek: Bu hizmeti olan ICLS (Inter-Campus Loan Service) aracılığıyla farklı birimlerde bulunan kitap ve dergilere erişim sağlanmaktadır. Bu hizmet Koç Üniversitesi öğrencileri, öğretim görevlileri, personeli, ANAMED bursiyerleri ve dış üyeler için sunulmaktadır. Dış üyeler bir seferde en fazla 3 ICLS talebinde bulunabilmektedir. Ancak uzaktaki birim kütüphanelerinden (AKMED, VEKAM) talepte bulunulmamaktadır. Çevrimiçi yenileme, kaynağın iade tarihinden önce veya kitaplar için olan 3 günlük geçici cezasız dönemin sonuna kadar izin verilmektedir. Kullanıcılar doküman sağlama hizmeti kapsamında, kampüsler arası istek (ICLS) ile 5 makale ve kütüphaneler arası istek (ILL) ile 5 kitap talep etme hakkına sahiptirler.
3. Kütüphanelerarası İstek (ILL): ANAMED Kütüphanesi kullanıcıları, Türkiye'deki diğer kütüphanelere ait kitaplar için talepte bulunabilmektedirler. ILL aracılığıyla talep edilen kitaplar genellikle birkaç gün içinde kütüphaneye ulaşmaktadır. Ancak kütüphanenin kontrolü dışındaki bazı faktörlere bağlı olarak bu süre bazen daha da uzayabilir. Ödünç verme süresi kaynağı gönderen kütüphane tarafından belirlenmekte ve bu süre çeşitlilik gösterebilmektedir. Bu hizmetten Koç Üniversitesi yüksek lisans ve doktora öğrencileri, öğretim görevlileri, personeli ve ANAMED bursiyerleri yararlanabilirken lisans öğrencileri ve dış üyelere ILL hizmeti sunulmamaktadır.
4. Makale Sağlama Hizmeti: ANAMED Kütüphanesi'nde ve Koç Üniversitesi'ne bağlı diğer kütüphanelerde bulunmayan makaleleri temin etmek amaçlamaktadır. ANAMED Kütüphanesi kendi koleksiyonunda olmayan makaleleri diğer kütüphane ve kurumlarla iş birliği yaparak araştırmacılara sağlamaktadır.

Genellikle akademik kütüphaneleri ve bilgi merkezlerini kapsayan bir kütüphaneden-kütüphaneye hizmettir. Bu hizmet sadece Koç Üniversitesi üyelerine ve ANAMED bursiyerlerine yöneliktir. ANAMED bursiyerleri, bir seferde 5 adet makale talebinde bulunabilirler ve bu hizmet ücretsiz olarak sunulmaktadır (Koç Üniversitesi Anadolu Medeniyetleri Araştırma Merkezi).

Koç Üniversitesi Anadolu Medeniyetleri Araştırma Merkezi'nde müstakil bir dokümantasyon bölümü bulunmamaktadır. Merkezde Anadolu'nun geçmişi hakkındaki bilimsel araştırmaları desteklemek için kurulmuş olan ilk yerel akademik araştırma merkezidir. Bu bağlamda yürüttüğü faaliyetler açısından konusal olarak yapılan araştırmalar bir merkezde dokümanter açıdan toplanmaktadır.

3.3.3. Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı

Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Aslı Davaz, Füsun Akatlı, Füsun Ertuğ-Yaraş, Jale Baysal ve Şirin Tekeli tarafından kurulan bir vakıftır. 8 Mart 1990'da tüzel kişilik kazanmış ve aynı yıl İstanbul'un Haliç-Fener semtinde tarihi bir binada hizmete açılmıştır. Vakıf Türkiye'nin ilk ve tek kadın merkezli arşiv ve kütüphanesidir. Koleksiyonları Osmanlı'dan günümüze kadınlara ait veya kadınlarla ilgili eserleri ve belgeleri barındırmaktadır. Bu kaynaklar arasında kadınların kişisel arşivleri, aile evrakları, mektuplar, günlükler, kadın örgütlerinin kayıtları, sanat eserleri, otobiyografi ve biyografiler, filmler, videolar, afişler, efemera, sözlü tarih kayıtları ve transkripsiyonları yer alır. Vakıf bünyesinde özel arşivler, kadın örgütleri ve örgütlenmeleri, efemera, gazete kupür, afiş, görsel, nadir eserler, sözlü tarih, kitap, süreli yayın, tez, makale, sanat eserleri, kadın yazarlar, kadın sanatçılar ve işitsel başlıkları altında 16 koleksiyon bulunmaktadır (Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı).

Vakıf başka kurumlarda bulunan kadınlarla ilgili belgelerin yerlerini belirlemekte, bibliyografyalar ve arşiv katalogları hazırlamaktadır. Vakıf sadece belge sağlamakla kalmaz aynı zamanda kadınlarla ilgili belgelerin bibliyografyalarını ve araştırmacılara ulaşabilmesi için kaynakları düzenlemektedir. Kadınlarla ilgili bibliyografya çalışmaları arasında *“İstanbul Kütüphanelerindeki Eski Harfli Türkçe Kadın Dergileri Bibliyografyası (1869-1927)”*, *“Kadın Süreli Yayınları*

Bibliyografyası: Hanımlar Alemi'nden Roza'ya (1928-1996)", "Kadın Yazıları: Kadınların Edebiyat Ürünleri, Kadınlar Üzerine Yazılanlar ve Tezler Bibliyografyası (1955-1990)" ve "Kadın Konulu Kitaplar Bibliyografyası (1729-2002)" bulunmaktadır (Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı).

Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı'nın belge sağlama, koruma ve erişime sunma çalışmalarının yanı sıra başka kurumlardaki kadınlarla ilgili belgelere erişim ve bu belgelerin düzenlenmesi konusundaki çalışmalarının önemi açısından bu bilgiler değerli görülmektedir. Ayrıca dokümantasyon hizmetleri açısından vakfın sadece kendi koleksiyonlarına odaklanmakla kalmayıp aynı zamanda başka kurumlardaki kadınlarla ilgili belgelere de odaklandığının önemli bir göstergesidir. Vakfın belge sağlamakla kalmayıp aynı zamanda bibliyografyalar ve arşiv katalogları hazırlaması ve bu belgelerin düzenlenerek araştırmacılara ulaşabilmesi için kaynaklarını organize etmesi önemli bir rol oynamaktadır.

Ayrıca vakıf kadın konulu kavramları içeren "Türkiye Kadın Thesaurusu: Kadın Konulu Kavramlar Dizini" ni hazırlamış ve çeşitli sempozyumların bildirilerini yayımlamıştır. Vakıf kuruluşunun 20. yılında eski harfli Türkçe kadın dergilerinden 8 tanesini Osmanlı Türkçesi bilmeyen araştırmacılar için Kadınların Belleği Dizisi adıyla çeviri yazımı yaparak yayımlamıştır. Bununla birlikte 2017-2020 döneminde 30. yıl özel yayını olarak "Kadınların Belleği Dizisi 2 Çeviri Yazım Projesi" kapsamında bir önceki dizide çeviri yazımı yapılmayan 32 eski harfli Türkçe kadın dergisinin çeviri yazımı çalışmalarını sürdürmektedir (Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı).

Dokümantasyon açısından bu bilgi koleksiyonların çeşitliliğini ve zenginliğini ortaya koymaktadır. Bu koleksiyonlar kadınlarla ilgili geniş bir konu yelpazesini kapsamakta ve tarihsel, kültürel ve sanatsal açıdan önemli belgeleri içermektedir. Her bir koleksiyon, belirli bir konu veya medya türüne odaklanarak geniş bir araştırmacı kitlesine hitap etmektedir. Sözlü tarih, nadir eserler ve sanat eserleri gibi başlıklar, özellikle bilgi ve kültürün korunması ve gelecek nesillere aktarılması açısından önemli kaynaklara işaret etmektedir. Bu bilgiler, araştırmacıların vakıf bünyesindeki kaynaklara erişim sağlamalarını ve kadınlarla ilgili çeşitli konularda derinlemesine çalışmalarını teşvik etmektedir. Ayrıca belirli bir konuya odaklanan veya belirli bir

medya türünü içeren koleksiyonların araştırmacılara önemli kaynaklar oluşturabilmektedir.

3.3.4. SALT Araştırma

Salt Araştırma görsel pratikler, yapılı çevre, sosyal yaşam ve ekonomik tarih konularında uzmanlaşmış bir araştırma kütüphanesidir. Ayrıca fiziki ve dijital belge kaynaklarından oluşan geniş arşive sahiptir.

Salt Araştırma'nın koleksiyonları, 19. yüzyıl sonlarından günümüze odaklanmış olup başta İstanbul olmak üzere Türkiye, Güneydoğu Akdeniz havzası ve Güneydoğu Avrupa'yı kapsamaktadır. Koleksiyonlar 1950 sonrası Türkiye sanat tarihi, 20. yüzyıl Türkiye'sinde mimarlık ve tasarımın gelişimi, Osmanlı İmparatorluğu'nun son yüzyılından Türkiye Cumhuriyeti'nin 1990'lı yıllarına kadar toplum ve coğrafyanın dönüşümünü detaylandıran zengin yazılı ve görsel belge ve kaynakları içermektedir. Bu kaynaklara ayrıca Salt Araştırma'nın resmî web sitesi olan saltresearch.org üzerinden erişilebilmektedir (Salt Araştırma).

Dokümantasyon hizmetleri açısından değerlendirildiğinde Salt Araştırma kullanıcılara hangi konularda uzmanlaştığını, hangi zaman dilimlerini kapsadığını ve içeriğinde nelerin bulunduğunu net bir şekilde iletmektedir. Ayrıca kullanıcılarına bu zengin yazılı ve görsel kaynaklara nasıl erişebilecekleri konusunda bilgi vermektedir. Verilen bilgiler doğrultusunda, araştırmacıların ve kullanıcıların Salt Araştırma'nın kaynaklarını değerlendirmelerine ve kullanmalarına yardımcı oldukları görülmektedir.

3.3.5. Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü (IFEA)

Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü'nün (Institut Français d'Études Anatoliennes-IFEA) 1931'de kurulan kütüphanesi sunduğu dokümantasyon hizmetleri açısından büyük bir öneme sahiptir. Koleksiyonunda 700 süreli yayın ve 40.000'den fazla eser bulunmaktadır. Bu kaynaklar müdürler ve araştırmacılar tarafından yapılan talepler, önde gelen yayınevlerine verilen siparişler ve çeşitli bağışlarla zenginleştirilmiştir. Özellikle Türkiye tarihi, Osmanlı İmparatorluğu, Ön Asya

arkeolojisi, Bizans, Balkan alışmaları, Türk sanatı ve mimarisi gibi konularda önemli kaynakları içermektedir.

Kütüphane 1970'lerden itibaren kendi alanında uzmanlaşarak koleksiyonunu zenginleştirmiş ve farklı derlemleri bir araya getirerek daha etkili bir hale getirmiştir. Kitap değişimleri, Türkiye'deki ve dünya genelindeki diğer kütüphanelerle işbirliği yaparak sürekli olarak yeni eserlere erişim sağlamaktadır. 2000'lerin başında bilgisayar ortamına aktarılan eser arama kataloğu, kullanıcılara uzaktan erişim kolaylığı sunmaktadır. Raylı dolap düzeni depolama kapasitesini artırarak arşiv yönetimini daha etkili hale getirmiştir (Institut Français d'tudes Anatoliennes).

Kütüphanenin sunduğu bu hizmetler araştırmacılara, akademisyenlere ve ilgili uzmanlara geniş bir konu yelpazesinde kaynaklara erişim imkânı sağlamakta ve bölgenin tarih, kültür, sanat ve mimarlık alanlarında bilgi üretimine katkıda bulunmaktadır. Ayrıca kütüphanenin fiziksel düzenlemeleri ve dijitalleştirme çalışmaları, kullanıcıların araştırma deneyimini daha etkili ve verimli hale getirerek dokümantasyon hizmetlerini daha da değerli kılmaktadır.

4. BÖLÜM

İSAM KÜTÜPHANESİ ve DOKÜMANTASYON SERVİSİ

4.1. İSAM Kütüphanesi

İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM) Kütüphanesi, Türkiye Diyanet Vakfı'nın (TDV) kurmuş olduğu sosyal bilimler alanında lisansüstü araştırmacılara hizmet veren bir araştırma kütüphanesidir. Kuruluş amacı İslâm Ansiklopedisi'nin hazırlanma sürecinde ihtiyaç duyulan yayınları sağlamak ve bu yayınları araştırmacıların istifadesine sunmaktır. Bu amaçla kurulan kütüphane hem ansiklopedi çalışmalarına destek vermiş hem de bütün araştırmacıların istifade ettiği bir kütüphane haline gelmiştir.

Kütüphane hem seçkin koleksiyonuyla hem de verdiği hizmetlerle Türkiye'nin önde gelen araştırma kütüphanelerinden biridir. Birçok önemli şahsiyetin koleksiyonunu barındıran kütüphane aynı zamanda önemli bir arşiv koleksiyonuna da sahiptir. Zengin bir veri tabanı ağı da bulunan kütüphanenin hazırlamış olduğu metin erişimli veri tabanları sayesinde birçok araştırmacı kütüphaneye gelmeden istifade edebilmektedir. Öte yandan İSAM'ın Türkiye'de artık günümüzde pek örneği olmayan tezimizin konusu da olan geniş bir Dokümantasyon merkezi mevcuttur. Bu merkezde yaklaşık 18.922 dokümantasyon dosyası bulunmaktadır.

İSAM Kütüphanesi'nden yüksek lisans öğrencileri, doktora öğrencileri, akademisyenler ve yazarlar üyelik yoluyla yararlanmaktadırlar. Kütüphane Üsküdar-İcadiye mevkiinde olup haftanın her günü 09.00–23.00 saatleri arasında hizmet vermektedir.

4.1.1. Tarihçe

Türkiye Diyanet Vakfı (TDV) telif bir İslâm Ansiklopedisi hazırlamak amacıyla 1983 yılında İstanbul'da (Üsküdar-Bağlarbaşı) TDV İslâm Ansiklopedisi Genel Müdürlüğü'nü kurmuştur (Altıkulaç 2001: 44).

Ansiklopedi faaliyetlerine başlanan bu müdürlükte aynı zamanda yüksek lisans ve doktora öğrencilerine burs verilerek bu öğrencilerden daha faydalı bir şekilde yararlanılması amaç edinilmiştir. Bu amaç doğrultusunda 3 Aralık 1988 tarihinde İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM) kurulmuştur (Ülker 2012: 286).

İSAM'ın kuruluş amacı çalışma talimatının beşinci maddesinde (Ülker 2012: 286) “TDV ilmî araştırmalar yapmak, telif, tercüme ve tahkik eserler hazırlamak, TDV İslâm Ansiklopedisi'ni yayına hazırlamak için gerekli çalışmaları yürütmek, konferans, seminer ve benzeri toplantılar düzenleyerek bu toplantılara temsilci göndermek, araştırmacı yetiştirmek, araştırma kütüphanesi ve dokümantasyon ünitesi kurmak” şeklinde belirtilmiştir (20. Yılında Türkiye Diyanet Vakfı 1995: 43-44).

İSAM'ın çalışma talimatının beşinci maddesinde yer alan “araştırma kütüphanesi ve dokümantasyon ünitesi kurmak” amacından hareketle ilk olarak 1984 yılında ansiklopedi Genel Müdürlüğü bünyesinde dokümantasyon ünitesi oluşturulmuştur. Yine bu talimattan hareketle 1988 yılında “Kütüphane ve Dokümantasyon Müdürlüğü” oluşturulmuştur” (Taşkın 2023: 78-79). Ayrıca İslâm ansiklopedisinin ilk cildi de bu tarihte yayımlanmıştır.

TDV'nin 19 Mart 1993 tarihinde almış olduğu kararla “İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM)” ve “TDV İslâm Ansiklopedisi Genel Müdürlüğü” tek çatı altında birleştirilerek “Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi” olarak teşkilatlandırılmıştır (Altıkulaç 2001: 44).

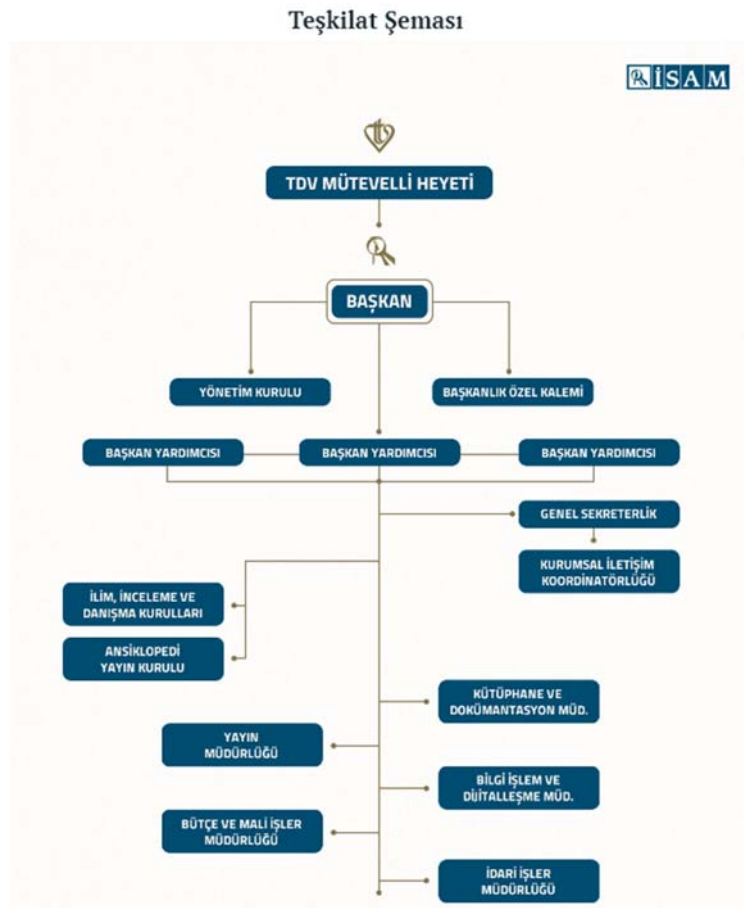
İSAM, ansiklopedi çalışmalarının yanı sıra Türk ve İslâm dünyasının tarihini bilimsel olarak araştırmakta ve Müslüman coğrafyadaki gelişmeleri de yakından takip etmektedir. Bununla birlikte akademik yayınlar yapmakta, ilmi dergiler çıkarmakta, araştırmacı yetiştirmekte ve akademik toplantılarla kamuoyunu aydınlatacak görüşler ortaya koymayı hedeflemektedir (Ülker 2012: 287).

İlk olarak telif bir İslâm ansiklopedisi hazırlama fikri ile ortaya çıkan merkez zamanla dokümantasyon ünitesi ve kütüphane oluşumu ile birlikte günümüzde yurtiçinden ve yurtdışından birçok araştırmacının istifade ettiği Türkiye'nin önde gelen kütüphanelerinden biri olmuştur.

4.1.2. İdari Yapı

TDV Mütevelli Heyetine bağlı olarak hizmet verilen İSAM’da bir başkan, yönetim kurulu, bir başkanlık özel kalemi ve üç başkan yardımcısı kadrosu bulunmaktadır. Başkan yardımcısına bağlı olarak Genel Sekreterlik ve Genel Sekreterlik idaresinde Kurumsal İletişim Koordinatörlüğü bulunmaktadır. Kütüphane ve Dokümantasyon Müdürlüğü, başkan yardımcısının sorumluluğunda hizmet vermektedir. Ayrıca başkan yardımcısının sorumluluğunda Bilgi İşlem ve Dijitalleşme Müdürlüğü, İdari İşler Müdürlüğü, Bütçe ve Mali İşler Müdürlüğü, Yayın Müdürlüğü Bilim, İnceleme ve Danışma Kurulları ve Ansiklopedi Yayın Kurulu bulunmaktadır. İSAM’ın teşkilât şeması aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 1. İSAM Teşkilat Şeması¹

¹ <https://www.isam.org.tr/kurumsal/teskilat-semasi> adresinden 27.03.2024 tarihinde erişilmiştir.

Kütüphane ve Dokümantasyon Müdürlüğü'nün idaresi Prof. Dr. İsmail Erünsal'ın ilmi danışmanlığında bir müdür ve iki müdür yardımcısı tarafından yürütülmektedir. Dokümantasyon Servisi, Arşiv Servisi, Arşiv/Veri Tabanları, Dijitalleştirme ve Baskı Servisi ve bu servislerin faaliyetleri müdür tarafından, Süreli Yayınlar ve Mübadele Servisi, Satın Alma Servisi, Cilt Atölyesi, Okuyucu Hizmetleri Servisi ve bu servislerin faaliyetleri ise diğer müdür yardımcıları tarafından idare edilmektedir.

4.1.3. Bina

İSAM kuruluşundan bu yana iki farklı binada hizmet vermiştir. İlk olarak 1984 yılında 2 apartman dairesinin salonlarının birleşimi olarak (İslâm Ansiklopedisi, Kısıklı Caddesi, Bağlarbaşı) adresinde hizmet vermeye başlamış daha sonra bu binanın arka tarafında bulunan 250 metrekare büyüklüğünde olan bir katın (Kısıklı Caddesi, No: 7, Üsküdar) adresinde hizmetlerine devam etmiştir (Taşkın 2023: 88). Ansiklopedi çalışmaları hızlandıkça, kütüphane koleksiyon ve hizmetleri genişledikçe 1997 yılında yapımı tamamlanan (İcadiye Bağlarbaşı Caddesi No: 38) adresindeki kampüse taşınmıştır. Kampüs kütüphane binası, araştırma binası, idari bina ve yemekhane-misafirhane-lojman olmak üzere toplam 4 bloktan oluşmaktadır.

Kütüphane binası her bir katı 1200 m² olan toplam 5 kattan oluşmaktadır. Araştırmacılar kütüphanenin ilk üç katında çalışmalarını yapabilmektedirler.

Zemin altı katta (-1) kütüphanenin kapalı sistem ile çalışan deposu ve teknik hizmetlerin kontrolünde olan kütüphanenin ısıtma-soğutma sistemlerinin yer aldığı bölüm bulunmaktadır.

Zemin katta Teknik Hizmet Servisi, Süreli Yayınlar ve Mübadele Servisi, Satın Alma Servisi, Basın ve Halkla İlişkiler Servisi, Arşiv ve Veri Tabanları Servisi, Arşiv Deposu, Kütüphanenin 2. Deposu ve Cilt Atölyesi servisleri ile birlikte Müdür Yardımcısı odası bulunmaktadır.

Giriş katta Okuyucu Hizmetleri Servisi, Dijitalleştirme ve Baskı Servisi, Dokümantasyon Servisi ile birlikte Danışman, Müdür Yardımcısı ve Müdür odası

bulunmaktadır. Kütüphane girişinde sol tarafta süreli yayınlar, orta tarafta ayrı bir alanda süreli yayınların son sayılarının yer aldığı teşhir bölümü ve sağ tarafta referans eserlerin (ansiklopedi, katalog, bibliyografya ve sözlük) bulunduğu bölüm bulunmaktadır. Ayrıca giriş kat sağ tarafta okuyucuların eşyalarını bırakabilecekleri anahtarlı özel eşya dolapları da mevcuttur.

İkinci katta kütüphane genel koleksiyonları yer almaktadır. Bu katta genel konulu eserler, felsefe, din, sosyal bilimler, fen bilimleri ve güzel sanatlar ile ilgili eserler bulunmaktadır.

Üçüncü katta genel koleksiyonlar ve özel koleksiyonlar yer almaktadır. Bu katta coğrafya, biyografi, tarih, edebiyat, tezler, Kasım Küfrevi Bölümü, Nuhoğlu Bölümü, Yavuz Argıt Bölümü ve Orhan Şaik Gökyay Bölümü bulunmaktadır. Yine bu katta bilgisayarı olmayan araştırmacıların kullanabileceği müstakil bir alanda interneti bulunan bilgisayarlar da yer almaktadır.

Son olarak giriş, ikinci ve üçüncü katlarda ön taraflarda araştırmacıların katalog tarama yapabilecekleri bilgisayarlar bulunmaktadır. Bununla birlikte araştırmacılar kendi bilgisayarlarından da İSAM'ın web sayfası üzerinden katalog tarama yapabilmektedirler.

4.1.4. Koleksiyon

Kütüphane koleksiyonu/dermesi İslâm Ansiklopedisi'nin yazımında ihtiyaç duyulan İslami kaynakların temin edilmesiyle oluşturulmaya başlanmıştır. Zamanla kurumun değişen yapısı, kullanıcı tercihleri ve talepleriyle birlikte sosyal bilimler alanındaki yayınlarda takip edilerek koleksiyon geliştirilmiştir. Kütüphane koleksiyonu satın alma, bağış ve mübadele yolları ile oluşturulmaktadır.

Bağış koleksiyonlar; Erzurumlu Rasim Erverdi Efendi (ö. 1950), A. Ragıp Akyavaş (ö. 1969), Fethi Gemuhluoğlu (ö. 1977), Mehmet Sofuoğlu (ö. 1987), Prof. Dr. Nihat M. Çetin (ö. 1991), Kasım Küfrevî (ö. 1992), Orhan Şaik Gökyay (ö. 1994), Prof. Dr. Nejat Göyünç (ö. 2001), Prof. Dr. Baykan Sezer (ö. 2002), Kathleen R. F. Burrill (ö. 2005), İsmail Otur (ö. 2005), Yavuz Argıt (ö. 2009), Prof. Dr. Bilge Seyidoğlu (ö. 2014), Prof. Dr. Nihat Keklik (ö. 2017), Prof. Dr. Suphi Saatçi, Cüneyd

Kosal (ö. 2018), Prof. Dr. İnci Enginün, Prof. Dr. Oluş Arık ve Prof. Dr. Rüçhan Arık, Dr. Numan Külekçi ve Dr. Hidayet Nuhoglu'na aittir (Taşkın 2023: 92).

Satın alınan koleksiyonlar; H. Fahrettin Başaran (ö. 1981), Albert Hourani (ö.1993), Ziyad Ebüzziya (ö. 1994), Prof. Dr. Günay Tümer (ö. 1995), Hilmi Oflaz (ö. 1998), Prof. Dr. Tahsin Yazıcı (ö. 2002), Mahmut Şakiroğlu (ö. 2013), Timuçin Tanaslan (ö. 2015), Jacques Waardenburg (ö. 2015)'dan satın alınmıştır (Taşkın 2023: 92).

İSAM Kütüphanesi günde ortalama 500-600 kişi tarafından kullanılmaktadır. Günümüzde milyonluk koleksiyon hedefleri ile yeni kurulmaya çalışan kütüphanelere göre İSAM'ın yaklaşık 30 yıldır oluşturduğu koleksiyon milyonları bulmasa da bu koleksiyonun içerik yönünden epeyce zengin olduğunu söyleyebiliriz.

İSAM Kütüphanesi'nde yer alan koleksiyon sayıları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2. Kütüphane Koleksiyon Sayısı²

Kitap	345.078
Sürelî Yayın	4.289 (dergi takımı) 237.000 (yaklaşık dergi sayısı)
Doküman Dosyası	18.922
Osmanlı Kadı Sicilleri	23.670 defter (mikrofilm-cd)

Araştırmacılar kütüphane web sayfası üzerindeki Türkçe ve Yabancı Dilde Kitap ve Sürelî Yayın Teklif Formu'nu <http://ktp.isam.org.tr/?blm=yayinistek&navdil=tr> doldurarak kütüphanede bulunmayan kitap ve dergileri talep edebilmektedirler. Kütüphane politikasına uygunsa bu yayınlar temin edilerek koleksiyona eklenmekte ve araştırmacılara bilgi verilmektedir.

Dewey onlu sınıflama sistemi kullanan kütüphane açık raf sistemi olarak hizmet vermektedir. Araştırmacılar ihtiyaç duydukları kaynakları açık raf sisteminden

² İSAM Kütüphanesi Müdür Yardımcısı Sn. Recep YILMAZ'dan alınan 01 Mart 2024 tarihli veriler.

ulaşabilmekte, kullandıkları ve işi biten yayınları ise görevlilerin raflarına yerleştirebilmeleri için masada bırakmaları gerekmektedir. Araştırmacıların depoda bulunan yayınlar için ise Okuyucu Hizmetleri Servisi'ne başvurmaları gerekmektedir.

4.1.5. Personel

İlmi danışmanlığını Prof. Dr. İsmail Erünsal'ın yaptığı kütüphane 1 müdür ve 2 müdür yardımcısı tarafından yönetilmektedir.

Kütüphane 33 tam zamanlı, 6 yarı zamanlı olmak üzere toplam 39 personel ile faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu personellerden 23'ü Kütüphanecilik/Bilgi ve Belge Yönetimi mezunudur.

4.1.6. Bütçe

Araştırma kütüphaneleri bağlı oldukları kuruluşların bütçelerine göre yönetilmektedir. İSAM Kütüphanesi'nin bütçesi de bağlı olduğu kuruluş olan Türkiye Diyanet Vakfı tarafından belirlenmektedir. Kütüphaneye ayrılan bütçenin büyük çoğunluğu kitap alımları ve süreli yayın abonelikleri için kullanılmaktadır.

4.1.7. Kullanıcı

Kütüphaneden yüksek lisans öğrencileri, doktora öğrencileri, öğretim görevlileri, öğretim üyeleri ve matbu eseri bulunan yazarlar yararlanabilmektedirler. Ayrıca kütüphaneden yararlanabilmeleri için lisans bitirme tezi hazırlayanlara 1 ay, üniversite mezunlarına 2 ay, tezsiz yüksek lisans öğrencilerine 3 ay ve TUS sınavına hazırlananlara geçici bir süre kullanım izni verilmektedir.

Kütüphaneyi kullanabilmek için üyelik şartı aranmaktadır. Araştırmacılar Okuyucu Hizmetleri'nden kütüphane üyelik formunu doldurup aşağıda istenen evrakları teslim ederek kütüphane üyelik kartı oluştırmaktadırlar. Üyelik kartı için bir defaya mahsus kart ücreti alınmaktadır. Kütüphane üyeliği için istenen evraklar;

1. Vesikalık fotoğraf
2. Nüfus cüzdanı ön yüz fotoğrafı

3. Öğrenci belgesi (yüksek lisans veya doktora)
4. Akademik kimlik ön yüz fotoğrafı

Kütüphane üyesi araştırmacılar fotokopi ve yemek hizmetlerini kütüphane üyelik kartlarına bakiye yükleyerek yapabilmektedirler. Kuruluşundan bugüne İSAM'ın yaklaşık 45.400 üyesi bulunmaktadır.

4.2. İSAM Kütüphanesi Birim ve Hizmetleri

4.2.1. Okuyucu Hizmetleri Servisi

Okuyucu Hizmetleri Servisi veya yaygın olarak kullanılan adıyla “Müracaat Servisi” kütüphanenin giriş katında konumlanmıştır. Ansiklopedi çalışmalarında merkez ilim heyetlerine kütüphaneden ihtiyaç duydukları eserlerin ödünç verilmek suretiyle ulaştırılması organizasyonu servisin temel amaçlarından biridir. Bu serviste araştırmacıların kütüphaneden istifade edebilmeleri için üyelik başvurularının alınması, üye kartlarının çıkarılması, kütüphanenin düzeni ve tanıtımının yapılması, kart süresi uzatımı ve internet kullanımı için şifre verilmesi gibi işlemler yapılmaktadır. Açık raf sistemi ile hizmet veren kütüphanede eserlerin raflarına yerleştirilmesi depodan istenen eserlerin çıkarılması, raf kontrolleri, rafların düzeninin sağlanması ve etiketi yıpranan eserlere yeni etiket yapılması müracaat servisi tarafından yapılmaktadır. Ayrıca servis tarafından kütüphane tanıtım broşürlerinin hazırlanması, ilanlar, araştırmacılardan gelen taleplerin idarecilere iletilmesi, telefonla ve yüz yüze sorulan soruların cevaplandırılması bu servis tarafından yapılmaktadır.

Okuyucu Hizmetleri Servisi Dokümantasyon Servisi ile de işbirliği içinde çalışmaktadır. Kütüphaneye kaydedilen bütün yayınlar Dokümantasyon Servisi tarafından içerik tarama işlemleri bitirildikten sonra Müracaat Servisi'ne teslim edilmektedir. Bu eserlerin servis tarafından iade işlemleri yapılarak raflarına yerleştirilmesi sağlanır. Servis, kütüphaneye yeni kaydolun araştırmacılara kütüphanenin genel tanıtımını yapmak suretiyle katalog taraması ve veri tabanları kullanımını tarif etmektedir. Ayrıca araştırmacılara çalıştıkları konular ile ilgili doküman dosyası kullanabilmeleri Dokümantasyon Servisi'ne yönlendirme yapmaktadır.

Okuyucu Hizmetleri Servisi kütüphanenin açılması ve kapanması işlerini yürüterek haftanın 7 günü 09.00-23.00 saatleri arasında hizmet vermektedir.

4.2.2. Teknik Hizmetler Servisi

Teknik Hizmetler Servisi kütüphaneye kaydedilen her bir yayının kataloglama ve tasnif işlerini yürütmektedir. Kataloglama ve tasnif işlemleri Anglo Amerikan Kataloglama kurallarına göre Relatif İndex ve Dewey Onlu Sınıflandırma Sistemine göre kütüphanenin kullanmış olduğu File Maker programı üzerinde yapılmaktadır. Kataloglama işlemleri "İSAM İmlâ Kılavuzu" ve "İSAM Çeviri Yazı Kılavuzu" dikkate alınarak yapılmaktadır. Özellikle eserlerdeki müellif isimleri TDV İslam Ansiklopedisi madde başlıklarında yer alan isimler dikkate alınarak yapılmaktadır.

4.2.3. Süreli Yayınlar ve Mübadele Servisi

Satın alma, bağış ve mübadele yolu ile yapılan dergilerin kayıtları bu servis tarafından yapılmaktadır. Süreli yayınlar servisinde yerli ve yabancı dergi abonelikleri, dermeyi geliştirebilmek için yeni çıkan dergilerin tespiti ve temini, yeni çıkan dergi sayılarının takibi ve temini işleri yürütülmektedir. Serviste dergi temini ve eksik sayısı olan dergiler için ilgili kurumlarla yazışmalar da yapılmaktadır. Kütüphanenin giriş katındaki teşhir rafında sergilenen süreli yayınların son sayılarının takibi ve kullanılan son sayıların yerlerine yerleştirilmesi bu servis tarafından yapılmaktadır. Bununla birlikte e-dergilerin tespiti, takibi, bu dergilerden uygun görülenlerin kütüphaneye kaydedilmesi, Makaleler Veri Tabanı ve Osmanlıca Makaleler Veri Tabanı'na veri girişleri yapmak servisin diğer işleri arasındadır.

Serviste kütüphaneye kaydedilen bütün dergilerin kaşe, manyetik şerit ve etiketleme işleri yapıldıktan sonra bu yayınların dokümantasyon açısından içerik taramalarının yapılabilmesi için koordinasyon sağlanmaktadır. Böylelikle kaydedilen her bir süreli yayın dokümanter açıdan taranmaktadır.

Mübadele ise, İSAM'ın çıkarmış olduğu yayınların diğer kurumların çıkarmış olduğu yayınlarla değişmesi işlemleridir. Bu işlemler bir protokol çerçevesinde yapılmaktadır. Bu bağlamda mübadelede özellikle Türk Tarih Kurumu ve IRCICA gibi kurumlarla sıkı bir işbirliği yapılmaktadır.

Sürelî yayınları servisi 1994 yılından bu yana “Yeni Gelen Dergiler (YGD)” isimli dergi hazırlamakta ve çıkarmaktadır. Bu dergi kütüphaneye sürekli olarak gelen farklı dillerde yayımlanan ilmî dergilerin içindekiler bölümlerinden oluşmaktadır. Basılı olarak yayımına başlanan bu dergi 2012 yılından bu yana ise İSAM Web sayfası üzerinde <https://www.isam.org.tr/kutuphane/yeni-gelen-yayinlar> dijital olarak yayımlanmaktadır.

4.2.4. Satın Alma Servisi

Bu serviste satın alma, bağış ve mübadele yolu ile yayın temini yapılmaktadır. Mübadele ile yapılan yayın temini süreci Sürelî Yayınlar Servisi tarafından organize edilmektedir. Satın alma yolu ile yapılan yayın temininde yerli ve yabancı yayınlar sürekli takip edilerek satın alma yoluna gidilerek kütüphane dermesi güncel tutulmaya çalışılmaktadır. Arapça yayınların satın alınmasında bir uzman tarafından destek alınarak kütüphane ilmî danışmanı tarafından takip edilmektedir. Batı dillerindeki eserler için ise kütüphane yine kütüphane ilmî danışmanının onayı alınmaktadır. Böylelikle kütüphane dermesinin nitelikli eserlerle oluşturulması sağlanmaktadır.

Bununla birlikte araştırmacılar da kütüphanenin web sayfası üzerinde yer alan “Türkçe ve Yabancı Dilde Kitap ve Sürelî Yayın Teklif Formu” nu doldurarak satın alma talebinde bulunabilmektedirler. Talepte bulunulan eserlerden uygun görülenler temin edilerek kütüphaneye kaydedilmekte ve araştırmacılara istedikleri eserlerin geldiğine dair bilgilendirme yapılmaktadır.

Bağış bölümünde ise kütüphanede olmayan yayınlardan uygun görülenler kaydedilmektedir. Kütüphanede olan mükerrer yayınlar ise kayıt altına alınarak bir depoda muhafaza edilmektedir. Başka kurumlardan, kütüphanelerden İSAM’a resmi yazı ile yapılacak başvurular neticesinde bu mükerrer eserlerin gönderimi yapılmaktadır. Uzun yıllardır süren bu hizmet birçok kütüphanenin koleksiyonunu geliştirmesine yardımcı olmuştur.

4.2.5. Arşiv Servisi

İlk olarak Dokümantasyon Servisi'nin sorumluluğunda olan arşiv materyalleri 2003 yılında ilk arşivci istihdamı ile birlikte arşiv biriminin sorumluluğuna verilerek bir "Arşiv Servisi" oluşturulmuştur (Taşkın 2023: 136). Serviste tarih, edebiyat, dinî ilimler başta olmak üzere birçok alandaki kişilere ait arşiv koleksiyonu bulunmaktadır. Bu koleksiyonların başında Ziyad Ebüzziya, Hüseyin Hilmi Paşa, Orhan Şâik Gökyay, Halil Sahillioğlu, Kemal Batanay ve Cüneyd Kosal koleksiyonları yer almaktadır.

Arşiv Servisi'ne temin edilen koleksiyonlar servis uzmanlarınca tasnife tabii tutularak muhafaza edilmektedir. Tasnifi tamamlanan koleksiyonlar ise birer veri tabanı oluşturularak araştırmacıların istifadesine sunulmaktadır. Dijitale aktarılan koleksiyonlar Dokümantasyon Servisi tarafından kullanılmaktadır.

Arşiv Servisi'nin sorumluluğunda Osmanlı kadı sicilleri de bulunmaktadır. Şer'iyye sicilleri olarak da bilinen kadı sicilleri Osmanlı döneminde kadılar veya naibleri tarafından tutulan mahkeme kayıtlarını içermektedir. Osmanlı dönemine ait sosyo-kültürel hayatı anlayabilmek adına tarihimizde önemli bir yere sahip olan bu kayıtlar İstanbul Müftülüğü'nde bulunan 27 mahkemenin kadı sicilleri, Rumeli ve Anadolu kazaskerlik rûznâmçeleri, nakibüleşraf defterleri, kadı mühürleri mikrofilmli ile birlikte Osmanlı Arşivi'ndeki şer'iyye sicillerinden oluşmaktadır. Bunun yanı sıra Manastır, Saraybosna, Mostar/Hersek bölgelerine ait kadı sicilleri mikrofilmli ile birlikte Kırım, Kudüs, Halep ve Şam sicilleri bulunmaktadır.

4.2.6. Arşiv/Veri Tabanları

İSAM Kütüphanesi'nin hazırlamış olduğu ve web sayfası üzerinden ücretsiz olarak erişime sunduğu birçok veri tabanı bulunmaktadır. Bu veri tabanları bibliyografik ve metin erişimli veri tabanları olarak ikiye ayrılmaktadır. Bibliyografik veri tabanları sadece yayınların bibliyografik künye bilgilerini kapsamaktadır. Metin erişimli veri tabanları makale ve eserlerin PDF formatında tam metin görüntülenmesini sağlamaktadır.

Tablo 3. İSAM Kütüphanesi Veri Tabanları

VERİ TABANLARI	
BİBLİYOGRAFİK VERİ TABANLARI	TAM METİN VERİ TABANLARI
Türkiye Kütüphaneleri Kataloğu	Dokümantasyon Veri Tabanı
Makaleler Veri Tabanı	İlahiyat Makaleleri Veri Tabanı
Tezler Kataloğu	Osmanlıca Makaleler Veri Tabanı
İlahiyat Fakülteleri Tezler Veri Tabanı	Osmanlı Salnâmeleri Veri Tabanı
Meşihat Arşivi Defter Kataloğu	Risaleler Veri Tabanı
Kadı Sicilleri Kataloğu	Türk Tarih, Edebiyat, Kültür ve Sanat Tarihi Makaleleri Veri Tabanı
Bora Keskiner Koleksiyonu	Cüneyd Kosal Klasik Türk Musikisi Arşivi
Hüseyin Hilmi Paşa Evrakı	Mehmed Safayhi Arşivi
Kemal Batanay Musiki Arşivi	
Muhammed b. Tâvî et-Tancî Evrakı	
Orhan Şâik Gökyay Evrakı	
Rıza Tevfik Bölükbaşı Evrakı	
Timur Kocaoğlu Evrakı	
Ulema Sicil Dosyaları	
Veysel Paşa Evrakı	
Yusuf İzzeddin Efendi Ailesi Evrakı	
Ziyad Ebüzziya Evrakı	

Türk Tarih, Edebiyat, Kültür ve Sanat Tarihi Makaleleri Veri Tabanı: Başta akademik dergiler olmak üzere çeşitli yayınevleri tarafından basılan kitap ve sempozyumlardaki tarih, edebiyat, kültür ve sanat tarihi ile ilgili makalelerden oluşmaktadır. Veri tabanında yer alan makaleler telif hakları sebebiyle yayıncısı veya

yazarından izin alarak yayımlanmaktadır. Hâlihazırda toplamda 153.000’e yakın bibliyografik künyenin bulunduğu veri tabanında yayınlanma izni alınmış 133.000’e yakın makalenin PDF görüntüleri ücretsiz olarak indirilmektedir. Ayrıca “makale içeriklerinde ara” seçeneği ile araştırmacılar bu veri tabanında içerik araması yapabilmektedirler. Kütüphane ve veri tabanları birimi tarafından hazırlanan bibliyografik ve metin erişimli veri tabanları aşağıda yer almaktadır:

İlahiyat Makaleleri Veri Tabanı: İlâhiyat fakültelerinin yayımladığı dergilerle birlikte çeşitli yayınevleri tarafından basılan kitap ve sempozyumlardaki ilâhiyat alanındaki makalelerden oluşmaktadır. Veri tabanında yer alan makaleler telif hakları sebebiyle yayıncısı veya yazarından izin alarak yayımlanmaktadır. Hâlihazırda toplamda 97.000’e yakın bibliyografik künyenin bulunduğu veri tabanında yayınlanma izni alınmış 91.000’e yakın makalenin PDF görüntüleri ücretsiz olarak indirilmektedir. Ayrıca “makale içeriklerinde ara” seçeneği ile araştırmacılar bu veri tabanında içerik araması yapabilmektedirler.

İlahiyat Fakülteleri Tezler Veri Tabanı: 1953-2023 yıllarına ait tamamlanan ve devam etmekte olan tezlerin bibliyografik künyelerin yer aldığı bir veri tabanıdır. İlâhiyat sahasında yapılacak mükerrer tezleri önlemek için hazırlanmıştır.

Osmanlıca Makaleler Veri Tabanı: Tarih, edebiyat ve İslam ilimlerine dâir Osmanlıca dergilerde yer alan makaleleri kapsamaktadır. Bu veri tabanında hâlihazırda 45.000’e yakın Osmanlıca makalenin PDF görüntüleri yer almaktadır.

Osmanlı Salnâmeleri Veri Tabanı: Osmanlı devlet ve vilayet salnameleri ile Nevsal’leri kapsayan 670 adet eserin PDF görüntüleri bu veri tabanında yer almaktadır.

Risaleler Veri Tabanı: Tarih, edebiyat ve dinî ilimlerle ilgili risalelerden oluşmaktadır. Çoğunluğu Osmanlıca risaleleri kapsayan bu veri tabanında 4.500 civarında risalenin künye ve PDF’lerine ulaşılmaktadır.

Türkiye Kütüphaneleri Veri Tabanı: Bu veri tabanında Kültür Bakanlığı’na bağlı bulunan kütüphanelerin ağırlık olarak yazma eserleriyle birlikte matbu eserlerin de bibliyografik künye bilgileri yer almaktadır.

Makaleler Veri Tabanı: Bu veri tabanında sosyal bilimler alanında yayımlanan makalelerin bibliyografik k nyne bilgileri yer almaktadır. Hâlihazırda veri tabanında 593.000 k nyne yer almaktadır.

4.2.7. Dijitalleştirme ve Baskı Servisi

Dijitalleştirme ve Baskı Servisi İSAM'ın kurumsal olarak dijitalleştirme ve fotokopi işlerini yürütmektedir. Kütüphanenin tüm birimleri ve özellikle Dokümantasyon Servisi ile işbirliği içinde çalışmaktadır. Dokümantasyonun dijitalleştirme işleri ve dokümantasyondan istenen fotokopilerin çıktılarının hazırlanması bu servisin sorumlulukları arasındadır. Ayrıca araştırmacılara 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun 38. maddesine uygun olarak fotokopi  creti karşılığında hizmet sunulmaktadır. Okuyucu Hizmetleri Servisi tarafından araştırmacılardan ilk sefere mahsus istenen üyelik kartı ücretleri de makbuz karşılığı bu servis tarafından tahsil edilmektedir.

Fotokopi Servisi ismi ile de bilinen bu serviste 6 siyah-beyaz, 1 renkli olmak üzere 7 adet fotokopi cihazı bulunmaktadır. Dijitalleştirme ve Baskı Servisi haftanın 7 günü 09.00-19.00 saatleri arasından hizmet vermektedir.

4.2.8. Cilt Atölyesi

Cilt atölyesi servisi kütüphanede bulunan eserlerin ciltlenmesi ve restorasyonu için 2004 yılının son aylarında kurulmuştur (Taşkın 2023: 141).

Bu serviste özellikle çok fazla sayısı olan süreli yayınlar ciltlenmekte, kullanımdan ve fotokopi işlemlerinden ötürü fiziki durumu ve yıpranmışlık durumuna göre zarar gören eserlerin de restorasyonu yapılmaktadır. Osmanlıca ve yazma eserlerin onarımı için eserlerin orijinalliğinin bozulmamasına dikkat edilerek bunun için aslına uygun olan k ğitlerden kullanılmaktadır.

4.3. İSAM Kütüphanesi Dokümantasyon Servisi ve Faaliyetleri

4.3.1. Dokümantasyon Servisi'nin Kuruluşu ve Amacı

TDV İslâm araştırmaları Merkezi (İSAM) Kütüphanesi Dokümantasyon Servisi 25.12.1985 tarihinde Prof. Dr. İsmail E. Erünsal'ın önerisiyle TDV İslâm Ansiklopedisi'ne yazılacak maddelerin telifi ve redaksiyonunun daha hızlı ve doğru bir şekilde yürütülebilmesi amacıyla kurulmuştur. TDV İslam Ansiklopedisi'nin müellif ve redaktörlerinin ansiklopedinin madde yazımı sürecinde kaynaklara erişebilmeleri için özel olarak kurulan Dokümantasyon Servisi bu amaçla birçok önemli görevi yerine getirmektedir. Servis, ansiklopedi maddeleri yazım sürecinde her türlü dokümanı hızlı ve etkin bir şekilde hazırlayıp erişime sunmakla kalmaz aynı zamanda müellif ve redaktörlerin ihtiyaç duydukları kaynakları sağlamakla da sorumludur. Bu amaçlarla kurulan serviste müellif ve redaktörlerin İslam kültürü, tarih, felsefe ve diğer ilgili konular hakkında maddelerin yazımı sırasında araştırma yapabilmeleri için geniş bir dokümantasyon oluşturulmuştur. Bu bağlamda doğru ve güvenilir bilgilere dayalı bir ansiklopedi oluşturmak için akademik yayınlar, tarihî belgeler, edebi metinler ve diğer kaynaklar ansiklopedide yer alacak madde başlıklarına göre içerik yönünden taranarak ilgili maddeler ile alakalı dosyalar oluşturulmuş, bu dosyalar müellif ve redaktörlerin istifadesine sunulmuştur. Bu sayede TDV İslam Ansiklopedisi'nin her madde yazımı sürecinde bilgiye ulaşmak için gereken zorluklar ve zaman kaybının en aza indirilmesi hedeflenmiştir.

Dosyaların oluşturulma sürecinde kütüphaneye kaydedilen kitaplar ve dergilerle birlikte Türkiye'de ve dünyanın çeşitli bölgelerinde İslâm dünyası ile ilgili yayımlanan eserleri belirlemek ve bu eserlerden yararlanarak ansiklopedi maddelerini oluşturmak dokümantasyonun kurulmasının diğer amaçlarından biridir.

Müellifler ve redaktörlere merkezin Sipariş Takip Müdürlüğü tarafından yazacakları maddeler sunulurken aynı zamanda yazacakları bu maddeler ile ilgili dokümantasyon dosyaları da sunulmuştur. Böylelikle maddeler yazılırken dokümantasyon dosyalarındaki kaynaklara da erişim imkânı sağlanmıştır. Kullanılan dosyalar üzerinde yapılan işlemleri izlemek ve koordinasyonu sağlamak amacıyla müellifler ve redaktörler tarafından "Görüldü" gibi ibareler yer almaktadır. Bu ibareler

sayesinde dosyalar üzerinde yapılan her türlü işlem takip edilerek sürecin verimli bir şekilde ilerlemesi hedeflenmiştir.

Servis her ne kadar müellif ve redaktörlerin ansiklopedi maddeleri yazımı sırasında başvurduğu bir veri merkezi olarak kullanılsa da kütüphaneyi ziyaret eden bütün araştırmacılara açıktır. Araştırmacılar ihtiyaç duydukları konular hakkında ilgili dokümantasyon dosyalarını inceleyebilmekte ve bu dokümanlardan fotokopi alabilmektedirler. Ayrıca serviste dosyaların kullanımı ile birlikte araştırmacılara kaynak tavsiyesi sunulmakta ve kaynaklara ulaşabilecekleri veri tabanları da önerilmektedir.

Kütüphanenin ilmî danışmanı Prof. Dr. İsmail E. Erünsal'ın tecrübesi ve katkısıyla faaliyetlerini sürdürmekte olan servis araştırmacıların çalışmalarında istifade ettikleri bir veri merkezi olarak faaliyetlerini sürdürmeye devam etmektedir.

4.3.2. Dokümantasyon Süreçleri

Ansiklopedi maddeleri sipariş edilirken dokümantasyon dosyalarında bulunan dokümanlardan gerekli görülenler hazırlanarak maddeyi yazacak olan müellife sipariş ile birlikte gönderilmektedir. Müellif ilgili maddenin doküman dosyasını inceleyerek ihtiyaç duyduğu kaynakları maddenin yazımı sırasında kullanmaktadır.

Maddenin yazımı sırasında müellifin bulamadığı dokümanlar müellifin talep etmesi durumunda Dokümantasyon servisinde ilişkili olunan dış merkezlerden bulunup müellif için hazırlanıp gönderilmektedir. Dokümantasyon dosyaları için (Index Islamicus, Library of Congress Cairo Office kataloğu, Islamic Book Review Index gibi) çok farklı bibliyografik eserlerden elde edilen bibliyografik künyelerde yer alan makale veya kitap bölümlerinden ihtiyaç duyulanlar İstanbul kütüphaneleri veya yurtdışında bağlantıda olunan kişi veya kurumlar vasıtasıyla temin edilmektedir.

İSAM'ın akademik çalışmaları, Temel İslâm Ansiklopedisi, kitap neşirleri ve redaksiyonları esnasında tespit edilen farklı kaynaklar da aynı şekilde temin edilmektedir.

Ayrıca dokümantasyon dosyalarının içeriğini zenginleştirmek amacıyla ansiklopedi çalışmalarının başında Türkiye'de bulunamayan birçok dergi ve kitap Mısır, İngiltere, İtalya, Fransa ve Pakistan gibi ülkelerden taranmıştır.

Bazı durumlarda ise müellif ve redaktörlerin isteği doğrultusunda doküman dosyasında bulunan yabancı dillerdeki dokümanlarda tercüme ettirilmiştir ve müelliflere kullanırılmıştır.

Dokümantasyon servisine aşağıda yer alan üç ana başlıkta belirtildiği şekilde doküman istekleri gelmektedir;

1. Madde siparişi sırasında müelliflere gönderilen dokümanlar;

İlim heyeti başkanlarının kendi ilim dalları ile ilgili maddelerin siparişlerini hazırlarken ilgili maddelerin doküman dosyaları ile birlikte bilgisayar fişindeki kaynaklara da bakarak gönderilmesini istedikleri kaynaklar maddenin telifinde kullanılmak üzere müellife gönderilmektedir.

Müelliflerin yazılı ve sözlü doküman istekleri;

Ansiklopedi dışındaki müelliflerin resmi yazı veya sözlü olarak istedikleri dokümanlar ilk olarak kütüphane kayıtlarındaki kaynaklardan ve doküman dosyalarından araştırılmakta ve müellife gönderilmektedir. Kaynağın bulunamadığı durumlarda ise diğer araştırma merkezleri ve kütüphanelerden tedarik edilerek müellife resmi yazı ile gönderilmektedir.

2. Maddelerin ilmi ve teknik basamaklardan herhangi birinde işlem görürken redaktör, sorumlu üye vs. tarafından istenen dokümanlar;

Yine kütüphane kayıtlarındaki kaynaklardan ve doküman dosyalarından bu tür talepler karşılanmaktadır. Ayrıca Dokümantasyon servisinden her hafta bir uzman bu tür istekleri ve taramaya tabii tutulacak yeni dergileri getirmek üzere dış merkezlere gitmektedir. (İSAM Dokümantasyon Servisi Arşivi)

4.3.3. Tercüme İşleri

Dokümantasyon dosyalarının içerisinde Almanca, İngilizce, İtalyanca, Fransızca, Arapça, Urduca, İspanyolca vs. gibi farklı dillerde dokümanlar mevcuttur.

Ansiklopediye madde yazan müellif ve redaktörler maddelerin yazımı ve düzenlemesinde kullanılmak üzere kullandıkları doküman dosyalarının içerisinde yer alan yabancı dildeki dokümanların tercümesini talep etmektedirler. Bu durumda ilgili doküman hangi dilde ise o dokümanın tercümesi alanında uzman ve deneyimli tercümanlar tarafından gerçekleştirilmektedir. Daha sonra tercümesi bite dokümanlar talep edenlere iletilir. Tercümenin teklif ve ücretinin ödenmesine kadar olan safhaları Dokümantasyon Servisi tarafından takip edilmektedir.

4.3.4. Dokümantasyon Servisi Tarama Faaliyetleri

Ansiklopedi maddelerine göre doküman dosyaları oluşturulurken maddelerin yazımında ihtiyaç duyulabilecek her türden materyal değerlendirilmeye dokümantasyon açısından değerlendirilmiştir. İçerik yönünden taranan yayınlar aşağıdaki başlıklar altında değerlendirilmiştir.

4.3.4.1. Kitap ve Dergi İçeriği Tarama

Kütüphanenin ilmi danışmanı olan Prof. Dr. İsmail E. Erünsal ansiklopedi maddelerine göre eserlerin içeriklerini tarama işlerini yürütmekte ve yönetmektedir. Kütüphaneye kaydedilen her bir kitap ve süreli yayın Erünsal tarafından dokümantasyon açısından taranmaktadır. Ayrıca, Erünsal'ın tavsiye ettiği kataloglar, ansiklopediler, kitaplar, dergiler ve diğer kaynaklar da hâlihazırda Kütüphane ve Dokümantasyon Müdürü M. Birol Ülker ve Dokümantasyon Servisi personeli tarafından taranmaktadır.

Kütüphaneye alınan yayınların dışında, kütüphanede bulunmayan ve dış merkezlerden takip edilen yayınlar kütüphaneye getirilip taranmaktadır. Bu sürecin sonunda ansiklopedi maddeleri ile ilişkili olan madde başlıkları tespit edilerek fotokopileri çekilmiş ve ilgili dosyalarda değerlendirilmiştir.

Servisin temel amacı, İslâm Ansiklopedisi madde yazarlarının ve redaktörlerinin ihtiyaç duyduğu temel kaynaklara erişim sağlamak ve bu kaynakları etkin bir şekilde kullanmalarını sağlamaktır. Bu çerçevede, kütüphanede bulunan kitaplar ve diğer araştırma merkezlerinden temin edilen kitaplar, inceleme ve

redaksiyon heyetinin belirlediği prensiplere uygun olarak içerik açısından taranmıştır. Tespit edilen dokümanlar ise ilgili doküman dosyalarında değerlendirilmiştir.

“27.07.1990 tarihinde alınan karara göre aşağıda yer alan tarama prensipleri ortaya çıkmıştır;

1. Taranacak kitaplar Arapça, Türkçe ve Farsça eserlerden seçilecektir. Bu üç dil dışında kalan kitaplarla periyodiklerin tarama işleri İsmail Erünsal’ın organizasyonu altında Dokümantasyon Servisince yürütülecektir.
2. Belirli bir plan ve içerikle hazırlanan her ilme ait klasik kitaplar taranmayacaktır. Ancak, ansiklopedimizin madde içerikleriyle ilgili olan ve araştırma niteliği taşıyan, ya da genel kaynaklarda bulunamayacağı öngörülen bilgileri içeren eserler taranacaktır.
3. Taranan kitaplar, kütüphaneye ait bilgisayar programındaki özel yerine işaret edilecek, ayrıca kitap ansiklopedi kütüphanesinde mevcutsa iç kapağına tarandığına dair kayıt konulacaktır. İncelenip de taranmasına gerek görülmeyen kitaplar için de “taranmasına gerek görülmemiştir” kaydıyla aynı işaretlere tabi tutulacaktır. Bu tür kayıt işlemleri, bilgisayar ve kayıt sisteminin henüz kurulmadığı ilk dönem taramaları için de imkân nispetinde yürütülecektir.
4. Ansiklopedi kütüphanesine gelen yeni kitaplar raflara konulmadan önce değerlendirilecek ve gerekli görülenler taranacaktır.
5. Kayda değer bulunan bilgiler yayımlanmış maddelere de ait olsa kaydedilecek ve dokümantasyon servisinde muhafaza edilecektir (İSAM Dokümantasyon Servisi Arşivi).”

Bu bağlamda aşağıdaki araştırma merkezlerinden, kütüphanelerden ve enstitülerden istifade edilmiştir;

1. İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi Kütüphanesi (IRCICA)
2. İstanbul Üniversitesi Şarkiyat Araştırma Merkezi (Şarkiyat Enstitüsü)
3. Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü (Institut Français d’Études Anatoliennes)
4. Hollanda Arkeoloji Enstitüsü (NIT, Netherlands Institute in Turkey)

5. Alman Arkeoloji Enstitüsü (DAI)
6. Türk Amerikan Dostluk Derneği
7. Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi
8. Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi

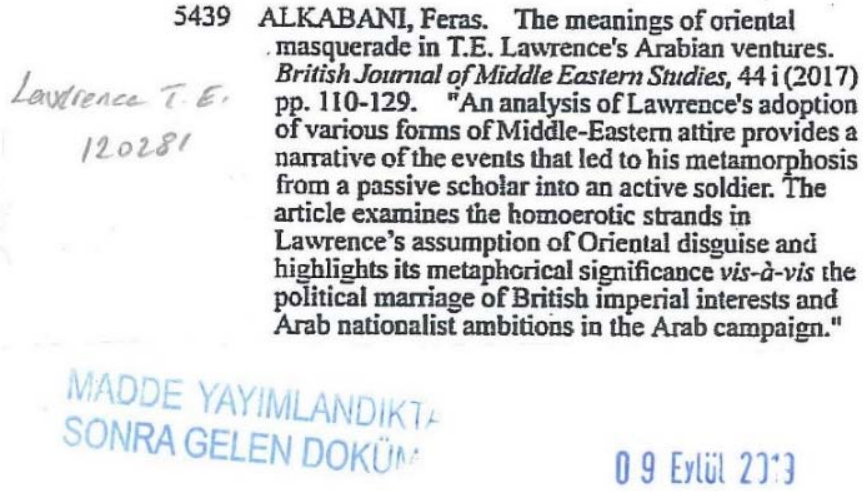
Yukarıda isimleri zikredilen kurumlar düzenli olarak ziyaret edilmiş ve bu merkezlerde olup İSAM Kütüphanesi'nde olmayan yayınlar tespit edilerek Dokümantasyon Servisi'ne getirilmiştir. Ayrıca bu merkezlerin haricinde ansiklopedide müellif/redaktör olarak çalışan öğretim üyelerindeki mevcut dergiler de tespit edilerek dokümantasyon servisine getirilmiştir. Servise getirilen bu yayınlar Prof. Dr. İsmail E. Erünsal tarafından ansiklopedide bulunan maddeler açısından taramaya tabi tutularak tespit edilen makale, bildiri, kitap bölümlerinin fotokopileri İSAM Kütüphanesi fotokopi servisinde çekilmiştir (İSAM Dokümantasyon Servisi Arşivi).

4.3.4.2. Index Islamicus

Index Islamicus, ilk kez 1956 yılında James Douglas Pearson tarafından derlenen bir bibliyografya çalışmasıdır. Bu bibliyografya, İslam ve Müslüman dünyasıyla ilgili yabancı dillerdeki yayınların uluslararası sınıflandırılmış bibliyografik kayıtlarını içermektedir. Brill (Leiden) tarafından yayımlanan bu bibliyografyanın aynı zamanda "Index Muslimus Online" veri tabanı mevcuttur. Bu veri tabanı 5.000'den fazla derginin incelenmesiyle oluşmuş kayıtların yanı sıra konferans bildirileri, monografiler, çok yazarlı çalışmalar, kitaplar ve dergiler makale düzeyinde indekslenerek hâlihazırda 600.000'den fazla kayıt içermektedir (Brill Bibliographies, 2024).

İslam ve Müslüman dünyasının oryantalist çalışmalarından biri olan ve literatür açısından son derece önemli olan bu yayının takibi ve tarama faaliyetleri TDV İslâm ansiklopedisinin kuruluşundan kısa bir süre sonra başlamıştır. Ansiklopedi çalışmalarının ilk safhalarında kurumdaki uzmanlar tarafından taranan bu yayın Dokümantasyon Servisince taranmaya devam etmiş ve halen taramaları devam etmektedir.

Bu yayındaki künyelerin dosyalama işlemleri ise ansiklopedi maddesine göre tespit edilen bibliyografik künyenin fotokopi çekilerek küçük ebatlarda kesilmesi ve fişlere yapıştırılması ile olmaktadır (İKA Dokümantasyon Servisi).

Görsel 1. Index Islamicus'tan Taranan Bibliyografik Künye Örneği

4.3.4.3. Gazete Kupürleri

Dokümantasyon Servisi'nde kitap dışı materyallerin değerlendirilmesi hususunda gazete kupürlerinin incelenmesi de öne çıkmaktadır. Bu kapsamda servis uzun bir süre boyunca günlük gazetelerden TDV İslâm Ansiklopedisi maddeleriyle ilintili konuları seçerek gazete kupürleri oluşturmuştur. Söz konusu kupürler dokümantasyon dosyalarına referans verilerek kullanılabilirlikleri artırılmıştır.

Gazete kupürleri doküman dosyalarından ayrı olarak sınıflandırılmış ve muhafaza edilmiştir. Oluşturulan gazete kupürleri ilgili dokümanlarla ilişkilendirilerek söz konusu dokümanların dosyalarında "Gazete kupürü vardır, Gazete kupür poşeti vardır" gibi ibareler içeren etiketlerle belirtilmiştir.

Toplamda 1.184 gazete kupürü dosyası oluşturulmuştur. Ancak bu dosyaların oluşturulması bir süre sonra sonlandırılmıştır.

Görsel 2. İSAM Kütüphanesi Dokümantasyon Servisi Gazete Kupür Arşivi

Görsel 3. İSAM Kütüphanesi Dokümantasyon Servisi Gazete Kupür Arşivi

4.3.4.4. Ayırbaşımalar

Dokümantasyon Servisi'nde değerlendirilen kitap dışı materyallerden bir diğeri de gri yayınlar olarak da bilinen ayırbaşımalarıdır.

Ayrı basımlar servis tarafından kütüphanenin hazırlamış olduğu Makaleler Veri Tabanı'nda indekslenmiştir ve her bir ayırbaşımaya ayrı demirbaş numaraları verilmiştir. Ayrı basımların dijitalleştirilmesi yapılmamış olup elektronik ortamda erişime açık değildir.

Ayrı basımların kurum personeline ödünç verilmesi ve araştırmacılara kullandırılması Dokümantasyon Servisi tarafından yapılmaktadır.

Görsel 4. İSAM Kütüphanesi Dokümantasyon Servisi Ayrıbasım Koleksiyonu

4.3.4.5. Kütüphane Katalogları ve Milli Bibliyografyalar

Kütüphane kataloglarından İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi'nin (IRCICA) kataloğu dokümanter açıdan taranmıştır. Ayrıca, bu merkeze gelen yeni yayınları duyuran bültenler de düzenli olarak taranmaktadır. Bununla birlikte Libya, Fas, Tunus, Cezayir Milli bibliyografyalarının ise bazı sayıları taranmıştır.

4.4. Dokümantasyon Dosyalarının Oluşturulması

Dokümantasyon Servisi'nde dosyaların oluşturulma evresi aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır;

1. İSAM kütüphanesine kaydedilen tüm yeni dergi ve kitaplar, teknik işlemleri tamamlandıktan sonra (kataloglama, etiket) öncelikle dokümantasyon açısından taranır.
2. Bu taramalar sonucunda tespit edilen maddelerin Dokümantasyon Servisi tarafından kullanılan File Maker programı içerisindeki programa göre madde isimleri, madde kodları ve dokümanların ait olduğu yayınların bibliyografik künyeleri yazılır.

3. Dokümanlara “Madde Yayınlandıktan Sonra Gelen Doküman”³ kaşesi, işlem tarihini belirtmek amacıyla tarih kaşesi yapılır ve fotokopileri çekilir.
4. Hazırlanan dokümanların alfabetik sıralaması yapılır ve fotokopi servisinde PDF formatında dijitale aktarılır.
5. Dokümantasyon veri tabanında yayımlanmak üzere dijitale aktarılan dokümanların Adobe Acrobat programında PDF düzenlemeleri yapılarak her bir dokümanın madde kodlarına göre ayrı ayrı PDF isimleri verilir.
6. Tüm bu süreçlerin tamamlanmasının ardından işlemleri tamamlanan dokümanlar ilgili dosyalara yerleştirilir ve Dokümantasyon Servisi'nde bulunan dolaplara konularak, müellifler ve araştırmacılar için erişime sunulur.

Doküman dosyalarında makale, kitap bölümleri, tebliğler, sempozyum bildirileri, broşürler vs. gibi farklı türlerde ve farklı dillerde dokümanlar mevcuttur. Dosyalarda bulunan dokümanların tam metinlerinin fotokopileri olmakla birlikte genellikle dokümanların ilk sayfalarının fotokopileri bulunmaktadır. Fazla yer kaplayacağı düşüncesiyle dosyalara genellikle tam metin doküman ilave edilmemektedir.

4.5. Dokümantasyon Dosyalarının İçeriği

Doküman dosyalarının oluşturulmasındaki ilk aşama yayın/literatür tarama faaliyetleridir. TDV İslâm Ansiklopedisi maddelerinin yazımı için incelenen yayınlar yetkili görevliler tarafından sınıflandırılarak madde isimlerine göre dosyalara konulmuştur. Her bir ansiklopedi maddesi için ayrı doküman dosyaları oluşturulmuştur. Dosyaların üst kısmına telif edilecek maddenin ismi yazılmış ve her bir maddeye ayrı kod numaraları verilerek taranan yayınların fotokopileri ilgili dosyalarına yerleştirilmiştir.

³ Yayımlanmış ansiklopedi maddelerinin doküman dosyalarına yeni bir doküman girecekse bu ifadenin yer aldığı kaşe yapılmaktadır. Ayrıca madde henüz basılmamış ve maddeye müdahale imkânı varsa müellif ile görüşülerek yeni gelen dokümanın madde açısından tekrar değerlendirilmesi sağlanmaktadır. Yeni tespit edilen dokümanın ilgili olduğu madde henüz merkeze gelmemiş ise ilim heyeti başkanı ile görüşülerek gerekli görülürse yeni gelen doküman müellife gönderilmektedir.

Dosyaların içerisinde farklı türde ve dillerde dokümanlar mevcuttur. Türkçe, Arapça, batı dilleri ve diğer dillerden dokümanlar herhangi bir ayırım gözetmeksizin dosyalanmıştır. Kitap bölümleri, makaleler, sempozyum tebliğleri, broşürler, gazete kupürleri ve ayrı basımlar başta olmak üzere maddelerin yazımında ihtiyaç duyulan her türde ve ebatta doküman dosyalanmıştır. Dosyalanan dokümanların her birisinde ait oldukları yayınların bibliyografik künyeleri belirtilmiştir. Dosyalarda genellikle dokümanların bibliyografik künyelerinin olduğu ilk sayfaları olmakla birlikte yer yer dokümanların tam metinleri de muhafaza edilmektedir.

Dosyalarda bulunan dokümanlar İSAM kütüphanesine düzenli olarak sağlanan/gelen yayınların içerik taramalarından oluşturulmuştur. Bununla birlikte İSAM’da olmayan eserler de farklı kütüphane ve enstitülerden takip edilerek temin edilmekte, fotokopileri ilgili madde başlıklarına göre dosyalanmaktadır. Bu sebeple doküman dosyalarındaki dokümanların tamamı İSAM Kütüphanesi’nde mevcut değildir.

Ansiklopedi maddelerinin yazımı için malzeme hazırlamakla görevlendirilmiş bulunan Dokümantasyon Servisi’nde kuruluşundan Mart 2024’e kadar taranan yayınların istatistiki dağılımı aşağıdaki gibidir;

Tablo 4. 1987- Mart 2024 Yılları Arasında Taranan Malzemenin
Yayın Türüne Göre Dağılımı

Taranan kitap	197.517
Taranan dergi takımı	2.374
Taranan dergi sayısı	76.780

Tabloya göre taranan 197.517 kitap İSAM Kütüphanesi’ne kaydedilen kitaplardan oluşmaktadır. 2.374 farklı dergiye ait 76.780 sayı ise hem İSAM Kütüphanesi’ne gelen dergilerden tarananları hem de dış merkezlerden taranan dergileri içermektedir. İçerik taramaları genellikle ilmi ve akademik eserlerden yapılmıştır. Edebi türdeki eserlerde içerik taraması yapılmamıştır.

Yayınların içerik taramaları ile birlikte oluşturulan dokümantasyon dosyaları kütüphanenin kullanmış olduğu File Maker programına aktarılmıştır. TDV İslâm Ansiklopedisi’ndeki maddeler 20 farklı ilim dalına ve 4 farklı gruba göre

sınıflandırılmıştır. İlim dalları ve türlerine göre oluşturulan dokümantasyon dosyalarının istatistiki bilgileri ise aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 5. Doküman Dosyalarının Konu Başlıklarına Göre Dağılımı⁴

İLİM DALI	TÜR	SAYI
Arap Edebiyatı (AED)	İstılah (IST)	264
	Şahıs (ŞHS)	922
	Eser (ESR)	92
	Diğer (DĞR)	18
	Toplam	1296
Coğrafya (COĞ)	İstılah (IST)	5
	Şahıs (ŞHS)	81
	Eser (ESR)	6
	Diğer (DĞR)	456
	Toplam	549
Dinler Tarihi (DİT)	İstılah (IST)	159
	Şahıs (ŞHS)	158
	Eser (ESR)	18
	Diğer (DĞR)	103
	Toplam	438
Fars Edebiyatı (FED)	İstılah (IST)	49
	Şahıs (ŞHS)	351
	Eser (ESR)	58
	Diğer (DĞR)	8
	Toplam	466
Fıkıh (FKH)	İstılah (IST)	746

⁴ İSAM Kütüphanesi Dokümantasyon Servisi sorumlusu Cemal Toksoy'dan alınan 01 Mart 2024 tarihli veriler.

	Şahıs (ŞHS)	944
	Eser (ESR)	110
	Diğer (DĞR)	62
	Toplam	1862
Hat	İstılah (IST)	49
	Şahıs (ŞHS)	146
	Eser (ESR)	5
	Diğer (DĞR)	16
	Toplam	216
Hadis (HDS)	İstılah (IST)	203
	Şahıs (ŞHS)	1016
	Eser (ESR)	95
	Diğer (DĞR)	5
	Toplam	1319
İslâm Düşüncesi ve Ahlâk (İDA)	İstılah (IST)	342
	Şahıs (ŞHS)	380
	Eser (ESR)	52
	Diğer (DĞR)	40
	Toplam	814
İlimler Tarihi (İLT)	İstılah (IST)	72
	Şahıs (ŞHS)	507
	Eser (ESR)	27
	Diğer (DĞR)	32
	Toplam	638
İslâm Tarihi ve Medeniyeti (İTM)	İstılah (IST)	280
	Şahıs (ŞHS)	1904
	Eser (ESR)	57

	Diğer (DĞR)	906
	Toplam	3147
Kelâm (KLM)	İstılah (IST)	443
	Şahıs (ŞHS)	457
	Eser (ESR)	124
	Diğer (DĞR)	77
	Toplam	1101
Mimari (MİM)	İstılah (IST)	65
	Şahıs (ŞHS)	107
	Eser (ESR)	9
	Diğer (DĞR)	736
	Toplam	918
Müsteşrik (MŞR)	İstılah (IST)	0
	Şahıs (ŞHS)	230
	Eser (ESR)	5
	Diğer (DĞR)	0
	Toplam	235
Musiki (MUS)	İstılah (IST)	84
	Şahıs (ŞHS)	179
	Eser (ESR)	9
	Diğer (DĞR)	25
	Toplam	297
Müteferrik (MÜT)	İstılah (IST)	21
	Şahıs (ŞHS)	70
	Eser (ESR)	0
	Diğer (DĞR)	65
	Toplam	156

Türk Edebiyatı (TED)	İstılah (IST)	216
	Şahıs (ŞHS)	629
	Eser (ESR)	118
	Diğer (DĞR)	82
	Toplam	1045
Tefsir (TFS)	İstılah (IST)	115
	Şahıs (ŞHS)	359
	Eser (ESR)	59
	Diğer (DĞR)	121
	Toplam	654
Tasavvuf (TSV)	İstılah (IST)	255
	Şahıs (ŞHS)	709
	Eser (ESR)	45
	Diğer (DĞR)	107
	Toplam	1117
Türk Tarihi ve Medeniyeti (TTM)	İstılah (IST)	499
	Şahıs (ŞHS)	1219
	Eser (ESR)	45
	Diğer (DĞR)	859
	Toplam	2622
Yeni Türk Edebiyatı (YTE)	İstılah (IST)	23
	Şahıs (ŞHS)	221
	Eser (ESR)	71
	Diğer (DĞR)	11
	Toplam	326
	GENEL TOPLAM	18.922

Yukarıdaki tablodaki ilim dalları ve türlerine göre sınıflandırılan doküman dosyalarının içeriği ve kapsamı bu ilim dalları ile ilgili içerik bilgilerinden yararlanılarak aşağıda genel hatlarıyla açıklanmaya çalışılmıştır.

Tablodaki verilere göre ilim dallarına göre sınıflandırılan doküman dosyalarından en fazla öne çıkan ilim dalı İslâm Tarihi ve Medeniyeti ilim dalıdır. Bu ilim dalına ait 3147 doküman dosyası bulunmaktadır. Bu dosyaların büyük çoğunluğunu 1904 dosya ile şahıs türünde dosyalar oluşturmuştur. Âişe, Muhammed B. İbrâhim Cezerî, Mahmûd Nâsırüddin, Melikşah ve Nizâmülmülk gibi İslam tarihinde önemli yere sahip sahâbi, hükümdar ve halifelere ait dosyalar bulunmaktadır. Ülke, şehir, kabile, hanedan, mescid ve cami başlıklarında olmak üzere Mekte, Medine, Kudüs, Mescid-i Nebevî, Mescid-i Harâm, Memlûkler ve Oğuzlar gibi diğer türde 906 dosya bulunmaktadır. Acem, Bedevî, Câhiliye, Hilâfet, Medrese, Ordu ve Renk gibi farklı başlıklarda ıstılah türünde 280 dosya bulunmaktadır. Câmîu't-Tevârih (Reşîdüddin Fazlullah'ın), Nasîhatü'l-Mülûk ve Takvîmü'l-Büldân gibi başlıklarda ise eser türünde oluşturulmuş 57 doküman dosyası bulunmaktadır.

İlim dallarına göre sınıflandırılan doküman dosyalarından ikinci olarak öne çıkan ilim dalı ise Türk Tarihi ve Medeniyeti ilim dalıdır. Bu ilim dalının 2622 dokümantasyon dosyası bulunmaktadır. Bu dosyaların büyük çoğunluğunu şahıs türünde 1219 dosya oluşturmuştur. Naîmâ, Pîrî Reis, Süleyman (I), Abdülhamid (II) ve Vücûdî gibi tarihimizde önemli yer edinmiş şahıslara ait dosyalar bulunmaktadır. Ülke, şehir ve beylikler ağırlıklı olmak üzere farklı başlıklarda diğer türde 859 dosya bulunmaktadır. Beylerbeyi, defterdar, devşirme, köle, takvim gibi başlıklarda ıstılah türünde 499 dosya bulunmaktadır. Acâibü'l-Âsâr, Cihannümâ, Heşt Bihişt (İdrîs-i Bitlisî'nin), Tâcü't-Tevârih, Târîh-i Cevdet ve Nutuk (Atatürk'ün) gibi önemli başlıklarda ise eser türünde 45 dosya mevcuttur.

Fıkıh ilim dalının 1862 doküman dosyası bulunmaktadır. Bu dosyaların çoğunluğunu şahıs türünde 944 dosya oluşturmuştur. Bunlar arasında Molla Hüsrev, Ahmed Cevdet Paşa gibi Osmanlı âlimlerinin yanı sıra Ahmed Fehmî Ebû Sünne ve Abdülkerîm Zeydân gibi İslâm dünyasının tanınmış alim ve düşünürlerine ait dosyalar bulunmaktadır. Usûl-i fıkıh başta olmak üzere 746 ıstılah türünde, el-Hidâye, Fetâvâ Kâdîhân, el-Müstasfâ, Tabakâtü's-Şâfiyyeti'l-Kübrâ gibi önemli eserler başta olmak

üzere eser türünde 110 dosya ve bunların haricinde diğer türde 62 dosya bulunmaktadır (TDV İslâm Ansiklopedisi).

Hadis ilim dalının 1319 doküman dosyası bulunmaktadır. Bu dosyaların büyük çoğunluğunu şahıs dosyaları oluşturmaktadır. Ebû Hüreyre, Enes b. Mâlik gibi çok hadis rivayet eden sahâbîlerden Buhârî, Müslim, İbn Hacer el-Askalânî gibi meşhur hadis âlimlerine, yakın dönemdeki Muhammed Tayyib Okiç, Mücteba Uğur, ayrıca James Robson ve Gualtherus Hendrik Albert Juynboll gibi oryantalistler olmak üzere yüzlerce âlim ve hadis araştırmacısı hakkında şahıs türünde 1016 dosya bulunmaktadır (TDV İslâm Ansiklopedisi). Bu dosyaların haricinde Arz, Kütüb-i Sitte, Müzakere, Terceme gibi başlıklarda ıstılah türünde 203 dosya, el-Âsâr, el-Müsned, el-Câmiu's-sahîh gibi başlıklarda eser türünde 95 dosya ve bunların haricinde diğer türde 5 dosya bulunmaktadır.

Arap Edebiyatı ilim dalının 1296 doküman dosyası bulunmaktadır. İmruülkays b. Hucr, Lebîd b. Rebîa, Mütenebbî gibi Câhiliye dönemi ve İslâmî döneme mensup şairlerden modern dönemde öne çıkan edebiyatçılardan Ahmed Şevki, Mustafa Lutfi el-Menfelûtî ve Necîb Mahfûz'a olmak üzere Sîbeveyhi, Müberred, Ebû Ya'kûb es-Sekkâkî gibi dil bilim âlimleri ile ilgili 922 dosya bulunmaktadır. Sarf, Nahiv, Belâgat, Mecaz, İstiare, İştikak, Arûz, Recez ve Hiciv gibi önemli başlıklarda ıstılah türünde 264 dosya mevcuttur. el-Kitâb, Esrârü'l-belâga, Muğni'l-lebîb, Hizânetü'l-edeb, el-Kâmûsü'l-muhît gibi Arap dili ve edebiyatında kritik dönüm noktalarını temsil eden pek çok klasik eser başta olmak üzere eser türünde 92 dosya oluşturulmuştur. Bunların haricinde ise diğer türde 18 dosya bulunmaktadır (TDV İslâm Ansiklopedisi).

Tasavvuf ilim dalının 1117 doküman dosyası bulunmaktadır. Şakîk-i Belhî, Muhâsibî, Cüneyd-i Bağdâdî gibi erken dönem sûfîlerinden Abdülkâdir-i Geylânî, Ahmed Yesevî, Ahmed er-Rifâî, Bahâeddin Nakşibend gibi klasik dönem tarikat pîrlerine ve Şeyh Zâfir, Esad Erbilî, Ahmed Sırrı Baba, Ahmed Remzi Akyürek ve Muzaffer Ozak gibi yakın dönem tarikat şeyhlerine kadar önde gelen tasavvuf simaları başta olmak üzere şahıs türünde 709 dosya bulunmaktadır. Tarikat, Tekke ve Şeyh gibi başlıklarda ıstılah türünde 255 dosya, el-Lüma, er-Risâle, Fusûsü'l-hikem ve Mesnevî gibi başlıklarda eser türünde 45 dosya bulunmaktadır. Bunların haricinde diğer türde 107 dosya bulunmaktadır (TDV İslâm Ansiklopedisi). Diğer türde dosyaların büyük

çoğunluğunu Celvetiyye, Çiştîyye, Halvetiyye, Kadiriyye ve Mevleviyye gibi başlıklarda tarikatlar ile ilgili dosyalar oluşturmaktadır.

Kelâm ilim dalının 1101 doküman dosyası bulunmaktadır. Bu dosyaların çoğunluğunu şahıs türünde 457 dosya ve ıstılah türünde 443 dosya oluşturmaktadır. Bunların haricinde eser türünde 118 dosya ve diğer türde 77 dosya bulunmaktadır. Bu ilim dalına ait Ehl-i sünnet, Eş‘ariyye, Mâtürîdiyye, Mu‘tezile gibi hem kelâmî hem de siyâsî kaynaklı büyük mezheplerle birlikte Şîa, Hâricîlik, Mürcie gibi bu mezheplerin alt kolları olan İbâzîyye, İsnâaşeriyye ve Selefîyye, Vehhâbîlik gibi önemli başlıklarda dosyalar bulunmaktadır. Kızılbaş, Musahiplik, Düşkünlük ve Alevîlik de bu ilim dalındaki önemli başlıklardaki dosyalardandır. Ayrıca Bahâîlik, Dürzîlik, Kâdiyânîlik, Nusayrîlik ve Yezîdîlik gibi İslâm dışı kalmış akımların da dosyaları mevcuttur (TDV İslâm Ansiklopedisi).

Türk Edebiyatı ilim dalının 1045 doküman dosyası bulunmaktadır. Devlet adamı, şair, edip, yazar, hattat, bestekar, düşünür gibi başlıklarda Âşık Çelebi, Fuzûlî, Cevrî İbrâhim Çelebi, Cengiz Aytmatov ve Halide Edip Adıvar gibi edebiyat sahasında önemli kişilikler başta olmak üzere şahıs türünde 629 dosya bulunmaktadır. Divan Edebiyatı, Gazel, Hiciv, Hikâye, Mesnevi gibi başlıklarda ıstılah türünde 216 dosya, Atebetü’l-Hakâyık, Hüsn ü Aşk, Kutadgu Bilig ve Mecâlisü’n-Nefâis gibi eserler olmak üzere eser türünde 118 dosya ve bunların haricinde kütüphane, cami isimleri olmak üzere diğer türde 82 dosya bulunmaktadır.

Mimari ilim dalının 918 doküman dosyası bulunmaktadır. Bu dosyaların büyük çoğunluğu cami, külliye, tekke, saray, türbe gibi alanlarda oluşturulan diğer türde dosyalardır. Mevlânâ Külliyesi, Ayasofya, Bağdat Köşkü, Dolmabahçe Sarayı, Fâtih Camii ve Külliyesi, Hasîrîzâde Tekkesi gibi başlıklarda diğer türde 736 dosya bulunmaktadır. Celâl Esat Arseven, Ekrem Hakkı Ayverdi, Reşat Ekrem Koçu, Albert-Louis Gabriel gibi başlıklarda şahıs türünde 107 dosya bulunmaktadır. Daha çok hamam, kervansaray, köprü gibi başlıklarda ıstılah türünde 65 dosya ve bunların haricinde eser türünde 9 dosya bulunmaktadır.

İslâm Düşüncesi ve Ahlâk ilim dalının 814 doküman dosyası bulunmaktadır. Bu dosyaların büyük çoğunluğunu şahıs türünde 380 dosya ile birlikte ıstılah türünde 342 dosya oluşturmaktadır. Fârâbî, İbn Sînâ, Nasîruddin et-Tûsî, İbn Haldûn, Molla

Sadrâ, Yanyalı Esad Efendi gibi modernleşme öncesi İslâm düşüncesinin önde gelen temsilcilerinin yanı sıra Cemâleddîn Efgânî, Rızâeddin Fahreddin, İsmail Hakkı İzmirli, Ali Şerîatî, Seyyid Kutub, Nurettin Topçu, Roger Garaudy, Mâlik b. Nebî, Aliya İzzetbegoviç gibi çağdaş İslâm düşüncesinin önemli simalarının olduğu şahıs türünde dosyalar bulunmaktadır. Ayrıca İslâm düşüncesinin oluşum ve gelişiminde etkili olmuş Sokrat, Eflâtun, Aristo, İskender Afrodisî ve Câlînûs gibi düşünürler hakkında da dosyalar bulunmaktadır. Bunların yanı sıra Ahlâk, Felsefe, İlim, Düşünme, Bilgi, Tâlim ve Terbiye, Akıl, Ruh, Madde, Hikmet, Mantık, Mâhiyet ve Zaman gibi başlıklarda ıstılah türünde dosyaları bulunmaktadır. el-Medînetü'l-fâzıla, eş-Şifâ, Tehâfütü'l-felâsife, Hikmetü'l-işrâk, Mi'yâr-ı Sedâd, Tehzîbü'l-ahlâk, Edebü'd-dünyâ ve'd-dîn ve Ahlâk-ı Alâî gibi başlıklarda eser türde dosya bulunmaktadır (TDV İslâm Ansiklopedisi). Ayrıca bu ilim dalından diğer türde 40 dosya bulunmaktadır.

Tefsir ilim dalının 654 doküman dosyası bulunmaktadır. Bu dosyaların büyük çoğunluğu Mukâtil b. Süleyman, Taberî, Ebû'l-Leys es-Semerkindî, Zemahşerî, Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, Şehâbeddin Sivâsî ve Bosnevî gibi erken dönem ve klâsik dönem müfessirlerinden olmak üzere 359 şahıs türünde dosyadan oluşmaktadır. Bunların haricinde garîbü'l-Kur'ân, fezâilü'l-Kur'ân, Vücûh ve Nezâir gibi başlıklarda ıstılah türünde 115 dosya bulunmaktadır. Diğer türde 121 dosyanın tamamına yakını Kur'an'da geçen surelerden oluşmaktadır. Ahkâmü'l-Kur'ân (İmam Şafî'nin) ve Hak Dini Kur'an Dili eserleri başta olmak üzere eser türünde 59 dosya bulunmaktadır (TDV İslâm Ansiklopedisi).

İlimler Tarihi ilim dalının 638 doküman dosyası bulunmaktadır. Câbir b. Hayyân gibi filozoflardan Çağmînî gibi matematik ve astronomi bilginlerine, Ömer Hayyâm gibi şair ve filozoflara kadar birçok önemli şahsiyete ait şahıs türünde 507 dosya bulunmaktadır. İlm-i Ahkâm-ı Nücûm, Cebir ve Eczacılık gibi başlıklar başta olmak üzere ıstılah türünde 72, bunların haricinde eser türünde 27 ve diğer türde 32 dosya bulunmaktadır.

Coğrafya ilim dalının dünyadaki bütün İslam ülkeleri ve bu ülkelerin önemli şehirleri başta olmak üzere 549 doküman dosyası bulunmaktadır. İbn Havkal, Muhammed b. Ahmed el-Makdisî, İbn Hurdâzbih gibi bu alanda önemli eserler vermiş

coğrafyacılardan İbn Fadlân, İbn Battûta, Evliya Çelebi gibi önemli şahsiyetler başta olmak üzere 81 şahıs dosyası vardır (TDV İslâm Ansiklopedisi). Coğrafya, Harita, İklim, Med ve Cezir ve Okyanus başlıklarında ıstılah türünde 5 dosya vardır. Bunların haricinde eser türünde 6 ve diğer türde 456 dosya bulunmaktadır. Diğer türde dosyalar genellikle ülke ve şehir isimlerinden oluşmaktadır. Bu dosyalar ıstılah, şahıs ve eser türlerine girmediği için diğer yani müteferrik olarak tanımlanmıştır.

Fars Edebiyatı ilim dalının 466 doküman dosyası bulunmaktadır. Bu dosyaların büyük çoğunluğu şahıs türünde 351 dosyadan oluşmaktadır. Şahıs türünde dosyalardan Ferîdüddin Attâr, Şebüsterî ve Ömer Hayyâm gibi şair ve filozoflar önemli bir doküman muhtevasına sahiptir. Bunların haricinde Gülistân, Mantıku't-Tayr (Attâr'ın), Şâhnâme gibi eserler başta olmak üzere eser türünde 58 dosya, birçoğu farklı ilim dalları ile birlikte değerlendirilen ıstılah türünde 49 dosya ve diğer türde 8 dosya bulunmaktadır.

Dinler tarihi ilim dalının 438 doküman dosyası bulunmaktadır. Bu dosyaların geneli ıstılah ve şahıs türünde dosyalardan oluşmaktadır. Hristiyanlık, Mecûsîlik, Sâbiîlik, Hinduizm, Budizm, Sih dini, Taoculuk, Konfüçyüsçülük, Şintoizm gibi başlıklarda ıstılah türünde 159 dosya, Âdem, Nûh, İbrâhim, Mûsâ, Havvâ, Hâmân, Tâlût, Belkıs, İmrân, Âsiye ve Meryem gibi önemli isimlerde şahıs türünde 158 dosya bulunmaktadır. Arâisü'l-Mecâlis, Debistân-ı Mezâhib, Kitâbü'l-Esnâm, el-Milel ve'n-Nihal, Tahkîku mâ li'l-Hind gibi önemli başlıklarda 18 eser türde dosya ile birlikte Maniheizm, Şamanizm ve Yezîdiyye gibi başlıklarda 103 farklı türde diğer dosya bulunmaktadır.

Yeni Türk Edebiyatı ilim dalının 326 doküman dosyası bulunmaktadır. Bu dosyaların genelini Samiha Ayverdi, Abdülhak Hâmid Tarhan, Necip Fazıl Kısakürek, Nasreddin Hoca, Neyzen Tevfik gibi edebiyatımızda iz bırakan şair, edip ve yazarlar olmak üzere şahıs türünde 221 dosya oluşturmaktadır. Şahıs türündeki dosyalar haricinde ise bu şahısların eserleri çoğunluklu olmak üzere eser türünde 71, ıstılah türünde 23 ve diğer türde 11 dosya bulunmaktadır.

Mûsiki ilim dalının 297 doküman dosyası bulunmaktadır. Bu dosyaların genelini İbnü'l-Müneccim, İbrâhim el-Mevsîlî, Bezciâde Mehmed Muhyiddin, Koğacıâde Mehmed Efendi, Şeştârî Murad Ağa, Vardakosta Ahmed Ağa, Buhûrîâde

İtrî Efendi, Derviş Ali Şîruganî, Kantemiroğlu (Dimitrie Cantemir), Kazasker Mustafa İzzet, Nikogos Ağa, Hamâmîzâde İsmâil Dede, Hamparsum Limonciyan, Tanbûrî Cemil Bey, Hacı Ârif Bey, Tatyos Efendi, Rauf Yektâ Bey, Kâni Karaca ve Bekir Sıtkı Sezgin gibi farklı yüzyıllardan musikişinaslarla ilgili 179 şahıs türünde dosyalar oluşturmaktadır. Çoğunluğu şahıs türündeki dosyalar haricinde ise ıstılah türünde 84, diğer türde 25 ve eser türünde 9 dosya bulunmaktadır. Eser türünde dosyalar Kitâbü'l-Edvâr, Câmiu'l-Elhân ve Makâsıdü'l-Elhân gibi Türk mûsikisi literatürünün önde gelen eserlerinden oluşmaktadır (TDV İslâm Ansiklopedisi).

Müsteşrik ilim dalının 235 doküman dosyası bulunmaktadır. Bu dosyaların hemen hemen hepsi Richard Bell, Franz Babinger, Elias John Wilkinson Gibb gibi yabancı müsteşrik, şarkiyatçı ve oryantalistlere ait şahıs türünde 230 dosyadan oluşmaktadır. Şahıs türünde dosyalar haricinde eser türünde 5 dosya mevcuttur. Bu ilim dalından ıstılah ve diğer türde dosya bulunmamaktadır.

Hat ilim dalının 216 doküman dosyası bulunmaktadır. Bu dosyaların geneli Kemal Batanay, Mustafa Râkım Efendi, Mehmed Necmeddin Okyay gibi hattat ve bestekarlar olmak üzere şahıs türünde 146 dosyadan oluşmaktadır. Çoğunluğu şahıs türündeki dosyalar haricinde Ahar, Divit, Ciltçilik, Nesih, Rik'a, Ta'lik, Tezhip ve Sülûs gibi başlıklarda ıstılah türünde 49, Ebru, Kalem ve Mürekkebi gibi başlıklarda diğer türde 16 ve bunların haricinde Tuhfe-i Hattâtîn, Menâkıb-i Hünerverân olmak üzere önemli hat ve hattatlara dair eser türünde 5 dosya bulunmaktadır.

Müteferrik ilim dalının 156 doküman dosyası bulunmaktadır. Bu dosyaların geneli Levnî, Baba Nakkaş ve Elif Naci gazeteci, sanatçı ve nakkaşlar gibi şahıs türünde 70 ve Balta, Keçe, Peçe gibi başlıklarda diğer türde 65 dosyadan oluşmaktadır. Bunların haricinde Hakkâklık, Kuyumculuk ve Nakkaş gibi başlıklarda ıstılah türünde 21 dosya mevcuttur. Bu ilim dalından eser türünde dosya bulunmamaktadır.

Öte yandan ansiklopedide yazılan maddeler birden fazla ilim dalını da içerebilmektedir. Bu maddelerin doküman dosyaları da birden fazla ilim dalı heyeti tarafından değerlendirilmiştir. Örneğin, Hitâbet maddesi hem Arap Edebiyatı hem de İlimler Tarihi ve Türk Edebiyatı gibi ilim dalları tarafından, Nübüvvet dosyası kelim ilim dalı ve dinler tarihi ilim dalı tarafından, Niyâzî-İ Mısırî dosyası Türk Edebiyatı ilim dalı ve Tasavvuf ilim dalı tarafından değerlendirilmiştir.

Yukarıda zikredilen ilim dalları ve türlerine göre toplamda 18.922 adet doküman dosyası bulunmaktadır. Ayrıca bu dosyalarla birlikte TDV İslâm ansiklopedisinin ikinci edisyonunda değerlendirilebilir ve araştırmacıların çalışmalarında istifade edebilir düşüncesi ile önemli başlıklarda 2996 geçici dosya bulunmaktadır. Bu dosyaları ansiklopedi maddelerine göre oluşturulan dosyalardan ayırt edebilmek için dosyalara ansiklopedi maddesine verilen madde kodlarından farklı olarak “G” kodu ile başlayan kodlar verilmiştir. G kodu “geçici” anlamında olmakla birlikte bu kodla başlayan dosyalar TDV İslâm Ansiklopedisi’nde madde olarak yer almamaktadır. Bu dosyalar Dokümantasyon Servisi’nin yayın içerik taramaları esnasında önemli başlıklardan tespit edilerek ansiklopedinin ikinci edisyonunda madde olarak değerlendirilebilir düşüncesiyle oluşturulmuştur.

Yine bu dosyalarla birlikte halen yaşamakta olan önemli şahıslarla ilgili çıkan yayınları vefatlarından sonra değerlendirmek üzere “Yaşayan” başlığı altında 64 ayrı dosya bulunmaktadır. Bu dosyalar diğer doküman dosyalarından ayrı dolaplarda muhafaza edilmektedir.

Dosya terimi ansiklopedi müellifleri ve araştırmacılar tarafından “poşet” olarak da kullanılmaktadır.

4.6. Dokümantasyon Veri Tabanı

Dokümantasyon Veri Tabanı <http://ktp.isam.org.tr/?blm=aradkm&navdil=tr> TDV İslâm Ansiklopedisi’nde yer alan maddelerin yazımında kullanılan doküman dosyalarını araştırmacılarla paylaşmak amacıyla hazırlanarak erişime sunulmuştur.

Bu veri tabanında ansiklopedide yer alan 15.220 madde başının 13.332’i, zeyl ciltlerde yayımlanmış 974 maddenin 762’si ve muhtelif konularda oluşturulmuş 4.440 başlık ile toplam 17.829 doküman dosyasındaki kaynakların ilk sayfalarının PDF görüntüsüne erişilmektedir.

Veri tabanında telif hakları dolayısıyla dokümanların sadece bibliyografik künyelerinin olduğu ilk sayfaları görüntülenebilmektedir. Fiziken dosyalara ulaşamayan araştırmacılar bu veri tabanı sayesinde dosyaların içerisindeki dokümanların PDF görüntülerine ulaşabilmektedirler. Veri tabanında 20 farklı ilim

dalına göre sınıflandırılmış 4 farklı türde filtreleme ile birlikte madde kodu, madde adı, şahıs adı, ölüm tarihi hicri, ölüm tarihi miladi, tanıtım cümlesi, kaynaklar ve sonuç sayısı gibi filtreleme alanları bulunmaktadır.

Dokümantasyon Veri Tabanı - Ayrıntılı Ara

İlim Dalı	▼
Tür	▼
Q Madde Kodu	
Q Madde Adı	
Q Şahıs Adı	
Q Ölüm Tarihi Hicri	
Q Ölüm Tarihi Miladi	
Q Tanıtım Cümlesi	
Q Kaynaklar	
Sonuç Sayısı	▼
Ara Temizle	

Dikkat! Aramada izafet, irab, harf-i tahrif, atfiv vb. kullanmayın

Fişlerinde "Dokümanlar Görmek için Tıkayınız (PDF)" ibaresi bulunmayan maddelerin doküman dosyalarının aktarılması henüz tamamlanmamıştır.

Bastı Ara | Ayrıntılı Ara | Arama İçerileri

Açıklama

Görsel 5. Dokümantasyon Veri Tabanı Detaylı Arama Form Örneği

Dosyalarda bulunan dokümanların dijitalleştirilmesi ve bir veri tabanı hazırlanarak erişime açılması, ansiklopedinin tamamlanmasıyla birlikte doküman dosyalarının fiziki olarak kullanımını azaltmış olsa da veri tabanının kullanımı araştırmacılar tarafından tercih edilmektedir.

Araştırmacılar bu dosyalardan ihtiyaç duydukları dokümanların bibliyografik künyelerini kutuphane@isam.org.tr adresine mail atarak veya kütüphanenin katalog tarama sayfasının alt kısmında Doküman/Fotokopi İsteği formunu <https://www.isam.org.tr/kutuphane/dokuman-ve-fotokopi-istek-formu> doldurarak talepte bulunabilmektedirler. Talep edilen dokümanların fotokopileri telif hakları çerçevesinde fotokopi ücreti karşılığı araştırmacılara gönderilmektedir.

Aşağıdaki tabloda Dokümantasyon veri tabanının bir aylık (Ekim 2023) kullanım istatistiği yer almaktadır. Tabloya göre veri tabanının 117.435 kere ziyaret edildiği görülmektedir. Kütüphanenin hazırlamış olduğu diğer veri tabanlarına göre

Dokümantasyon veri tabanının kullanım oranının çok yüksek olduğu gözlemlenmektedir. Bu orandan hareketle kütüphanenin sağlamış olduğu dokümantasyon hizmetinin araştırmacıların çalışmalarında önemli bir yeri olduğu gözlemlenmektedir.

Tablo 6. 2023 Ekim Ayına Ait Veri Tabanları Kullanım İstatistiği⁵

İSAM KÜTÜPHANESİ VERİ TABANLARI KULLANILMA İSTATİSTİĞİ					
(2023 Ekim)					
Veri Tabanı Adı	Dahili	Harici	Toplam	Hizmet Ortamı	Dönemi
İSAM Kütüphanesi	33.722	129.743	163.465	intranet + internet	2023 Ekim
Dokümantasyon Veri Tabanı	228	117.207	117.435	intranet + internet	2023 Ekim
İlahiyat Makaleler Veri Tabanı	1.254	112.417	113.671	intranet + internet	2023 Ekim
İlahiyat Fakülteleri Tezler Kataloğu Veri Tabanı	947	29.909	30.856	intranet + internet	2023 Ekim
Osmanlıca Makaleler Veri Tabanı	1.065	13.941	15.006	intranet + internet	2023 Ekim
Türk Tarih, Edebiyat, Kültür ve Sanat Tarihi Makaleleri Veri Tabanı	523	13.041	13.564	intranet + internet	2023 Ekim
Salnameler	—	—	7.733	intranet + internet	2023 Ekim
Türkiye Kütüphaneleri Veri Tabanı	413	5.344	5.757	intranet + (kısmen intrnt)	2023 Ekim
Risaleler Veri Tabanı	24	3.656	3.680	intranet + internet	2023 Ekim
Kadı Sicilleri	114	2.304	2.418	intranet + internet	2023 Ekim
Meşihat Defterleri Kataloğu	111	2.302	2.413	intranet + internet	2023 Ekim
Ulema Sicil Dosyaları Veri Tabanı	82	620	702	intranet + internet	2023 Ekim
Cüneyd Kosal Türk Musikisi Arşivi	16	189	205	intranet + internet	2023 Ekim
Hüseyin Hilmi Paşa Evrakı	32	113	145	intranet + internet	2023 Ekim
Kemal Batanay Arşivi	5	97	102	intranet + internet	2023 Ekim
Yusuf İzzeddin Efendi Ailesi Evrakı	28	73	101	intranet + internet	2023 Ekim
Ziyad Ebüzzıya Evrakı	14	66	80	intranet + internet	2023 Ekim
Orhan Şaik Gökyay Evrakı	12	68	80	intranet + internet	2023 Ekim
Timur Kocaoglu Evrakı	2	67	69	intranet + internet	2023 Ekim
Rıza Tevfik Bölükbaşı Evrakı	2	51	53	intranet + internet	2023 Ekim
Bora Keskiner Koleksiyonu	3	43	46	intranet + internet	2023 Ekim
Veysel Paşa Evrakı	6	29	35	intranet + internet	2023 Ekim
Muhammed Tancı Evrakı	1	32	33	intranet + internet	2023 Ekim
Mehmed Safayhi Evrakı	2	26	28	intranet + internet	2023 Ekim

4.7. Dokümantasyon Servisi'nin Diğer Faaliyetleri

Dokümantasyon Servisi'nin yaptığı diğer işler ve verdiği hizmetler aşağıdaki başlıklarda toplanmıştır.

4.7.1. Basında İSAM Veri Tabanı

Basında İSAM veri tabanı, İSAM ile ilgili gazete ve internet haberlerinin derlendiği kurumsal bir veri tabanıdır. İç hizmette kullanılan bu veri tabanı dışarıya erişime açık değildir. Veri tabanında toplam 404 kayıt bulunmaktadır.

4.7.2. Kadı Sicilleri, Meşihat Arşivi ve Ulema Sicill-i Ahval Dosyaları

Kadı sicilleri kataloğu veri tabanında toplam 28.409 adet mahkeme sicili ve arşiv defterine ait künye yer almaktadır. Bu defterler aşağıdaki serilerden oluşmaktadır;

⁵ İSAM Kütüphanesi Müdür Yardımcısı Sn. Recep YILMAZ'dan alınan 03 Mart 2024 tarihli veriler.

Tablo 7. Kadı Sicilleri Kataloğu Defter Serisi⁶

Kadı Sicilleri	23.041	İstanbul, Anadolu-Trakya ve Türkiye Harici kadı sicilleri.
Ruznamçeler	5.402	Muhtelif Defterler.

İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi'nden dijital olarak temin edilen Meşihat Arşivi Şeyhülislamlık, Rumeli Kadiaskerliği, Anadolu Kadiaskerliği, Nakibüleşraflık, İstanbul ve Bilad-ı Selase Kadılikları, Bab-1 Meşihat meclislerine ait defterler ile bazı ilmiye sınıfı mensuplarının faaliyetlerine dair belgelerin dijitallerinin yer aldığı toplamda 5255 defterden oluşmaktadır.

Kadı sicilleri ve Meşihat Arşivi'nin dijitaleri araştırmacılara File Maker programı üzerinden Dokümantasyon Servisi'nde bulunan bilgisayarlarda kullanılmaktadır. Kadı sicillerinin tanıtımı, programın kullanılması Dokümantasyon Servisi personeli tarafından yapılmaktadır. Araştırmacılar bu programdan ihtiyacı olan belgeleri seçim yaparak çekim ücreti karşılığı Arşiv Servisi'nden alabilmektedirler.

Ayrıca İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi'nden temin edilen Ulema Sicill-i Ahval Dosyalarının dijitaleri Dokümantasyon Servisi'ndeki bilgisayarlarda kullanılmaktadır. Dosyalar, Şeyhülislâmlık makamına bağlı olarak farklı kaza, bölge ve kademelerde görev yapmış olan memurlara ait tercüme-i hal, icazetname, nüfus ve maaş belgeleri gibi değişik birçok belgenin yer aldığı 6835 şahıs dosyasından oluşmaktadır.

4.7.3. Arşiv Veri Tabanları

Arşiv Servisi tarafından hazırlanan ve önemli bir kısmı dijitale aktarılan arşiv koleksiyonlarının birer veri tabanı oluşturularak araştırmacıların istifadesine sunulmaktadır. Aşağıdaki tabloda bu veri tabanlarının isimleri yer almaktadır.

⁶ <http://ktp.isam.org.tr/?blm=kadiayrbilgi> adresinden 03.03.2024 tarihinde erişilmiştir.

Tablo 8. Arşiv Veri Tabanları

Arşiv Veri Tabanları	
Koleksiyon İsmi	Dijital Kullanım Durumu
Hüseyin Hilmi Paşa Evrakı	Açık
Yusuf İzzeddin Efendi Ailesi Evrakı	Açık
Kemal Batanay Müzik Arşivi	Kapalı
Muhammed b. Tâvî et-Tancî Evrakı	Kapalı
Veysel Paşa Evrakı	Açık
Ziyad Ebüzziya Evrakı	Açık
Orhan Şaik Gökyay Evrakı	Kapalı
Mehmed Safayhi Evrakı	Açık
Cüneyd Kosal Klasik Türk Müsikisi Arşivi	Açık
Rıza Tevfik Bölükbaşı Evrakı	Açık
Bora Keskiner Koleksiyonu	Kapalı
Timur Kocaoğlu Evrakı	Kapalı
Kadı Sicilleri Kataloğu	Kapalı
Meşihat Arşivi Defter Kataloğu	Kapalı
Ulema Sicil Dosyaları	Açık

Tablodaki veri tabanlarından Hüseyin Hilmi Paşa Evrakı, Yusuf İzzeddin Efendi Ailesi Evrakı, Veysel Paşa Evrakı, Ziyad Ebüzziya Evrakı, Mehmed Safayhi Evrakı ve Cüneyd Kosal Klasik Türk Müsikisi Arşivi koleksiyonlarının dijital ortama aktarılmıştır. Bu veri tabanlarında yer alan koleksiyonların dijitaleri Dokümantasyon Servisi’ndeki bilgisayarlarda görüntülenebilmektedir.

Kemal Batanay Müzik Arşivi, Muhammed b. Tâvî et-Tancî Evrakı, Orhan Şaik Gökyay Evrakı, Bora Keskiner Koleksiyonu ve Timur Kocaoğlu Evrakı

koleksiyonlar hakkında bibliyografik bilgiler içermektedir. Dijitalleştirmeleri yapılmamıştır.

Arşiv Servisi tarafından oluşturulan bu veri tabanlarının kullandırımı Dokümantasyon Servisi'nce yapılmaktadır. Araştırmacılar bu veri tabanlarından ihtiyaç duydukları belgelerin fotokopi veya dijitallerini Arşiv Servisi'nden temin edebilmektedirler.

4.7.4. Elektronik Yayın Kullanımı

Serviste bulunan bilgisayarlarda İSAM kütüphanesine kayıtlı yazmaların CD formatındaki kopyaları, elektronik ortama aktarılmış süreli yayınlar ve e-dergiler kullandırılmaktadır. Yine kütüphaneye kayıtlı mikrofilm ve mikrofiş eserlerden ihtiyaç duyulanlar dijitalle aktararak yine bu bilgisayarlarda kullandırılabilir.

Bu yayınlardan telif hakları çerçevesinde izin verilenlerden fotokopi verilmekte veya dijital kopyaları e-posta ile ücreti karşılığı gönderilebilmektedir.

4.7.5. Danışma (Referans) Hizmeti

Dokümantasyon servisi aynı zamanda kütüphane kaynakları hakkında bilgi vermekte, araştırmacıların araştırdıkları konular hakkında kaynaklar önermektedir.

Servis, İSAM kütüphanesini kullanacak araştırmacıların kütüphane üyeliklerini oluşturduktan sonra müracaat ettikleri önemli bir merkezdir. Serviste araştırmacının araştırdıkları konular hakkında aşağıdaki hizmetler verilmektedir;

1. Doküman dosyalarının muhtevası ve içerdiği dokümanların türleri hakkında bilgiler verilir.
2. Kütüphanede bulunan müracaat kaynakları hakkında genel bilgiler verilir.
3. Kütüphanenin hazırlamış olduğu veri tabanlarının nasıl kullanılması gerektiği tarif edilir.
4. Araştırmacıların çalışmaları esnasında tespit ettikleri farklı kaynaklar ve makalelerden İSAM'a kayıtlı olmayanları hangi kütüphanelerde bulabilecekleri hakkında malumatlar verilir.

5. Çeşitli kütüphanelerin koleksiyonları, veri tabanları, doküman dosyaları veya müracaat kaynakları hakkında bilgiler verilir.

4.7.6. Doküman Gönderme Hizmeti

İstanbul dışında akademik araştırmalar yapanlar ve kütüphaneye ulaşamayan araştırmacıların doküman ve makale fotokopisi talepleri telif hakları gözetilerek fotokopi ücreti karşılığında Dokümantasyon Servisi'nce karşılanmaktadır. Bu talepler için kütüphanenin katalog tarama sayfasının alt kısmında Doküman/Fotokopi İsteği formu <https://www.isam.org.tr/kutuphane/dokuman-ve-fotokopi-istek-formu> yer almaktadır. Araştırmacılar bu form yolu ile taleplerini oluşturabilmektedirler. Ayrıca doküman talepleri kutuphane@isam.org.tr adresine e-posta yolu ile de yapılabilmektedir.

2002 yılından günümüze dokümantasyon servisinin araştırmacılara doküman gönderme hizmeti ile ilgili sunduğu veriler yer aşağıdaki tabloda almaktadır (Taşkın 2023: 143);

Tablo 9. Doküman Gönderme Hizmeti⁷

DOKÜMAN GÖNDERME HİZMETİ				
YIL	KİŞİ	KİTAP BÖLÜMÜ	MAKALE	DOKÜMAN DOSYASI
2002	Veri yok	Veri yok	Veri yok	Veri yok
2003	Veri yok	Veri yok	Veri yok	Veri yok
2004	Veri yok	Veri yok	Veri yok	Veri yok
2005	429	820	657	196
2006	483	1258	492	173
2007	565	1392	627	197
2008	514	1702	1059	141

⁷ 2022-2023 yılına ait veriler İSAM Kütüphanesi Müdür Yardımcısı Sn. Recep YILMAZ'dan alınan 03 Mart 2024 tarihli veriler.

2009	563	1824	1095	83
2010	739	2283	2094	208
2011	1047	1958	1548	155
2012	1055	2150	1207	96
2013	1177	2425	1102	106
2014	1174	2279	1306	37
2015	1134	2646	925	26
2016	1327	2391	1422	57
2017	1253	2599	1962	98
2018	1224	1935	1246	80
2019	1295	2103	1194	70
2020	1754	2004	1522	45
2021	1730	1783	2098	52
2022	1900	988	2296	18
2023	1275	341	1756	28
GENEL TOPLAM	20638	34881	25608	1866

2002-2004 yılları arasında düzenli bir veri tutulmadığı için veri bulunmamaktadır. Yıllara göre elde edilen verilerden her yıl kaç kişiye kitap bölümü, makale fotokopisi ve dokümantasyon dosyalarından doküman gönderildiğinin bilgisine ulaşılmaktadır.

4.7.7. Dokümantasyon Servisi'nin Düzeni ve Çalışma Saatleri

Serviste araştırmacılar tarafından kadı sicilleri ve elektronik yayınları kullanmak üzere 10 adet bilgisayar mevcuttur. Bununla birlikte doküman dosyaları kullanımı içinde 10 kişilik çalışma masaları mevcuttur.

Servis haftanın yedi günü 09.00-18.00 saatleri arasında hizmet vermektedir. 18.00-23.00 saatleri arasındaki zaman diliminde ise kadı sicilleri, elektronik yayınlar ve dokümantasyon dosyası kullanmak isteyen araştırmacılara Okuyucu Hizmetleri Servisi yardımcı olmaktadır.

SONUÇ

Bu çalışmada araştırma kütüphanelerinde dokümantasyon hizmetlerinin etkili bir biçimde örgütlenmesi için bir yol haritası oluşturulması ve kataloglama sistemleri, stratejiler ve veri tabanları incelenerek dokümantasyon açısından en iyi uygulamaların belirlenmesi amaçlanmıştır.

Günümüzde Türkiye’de ve dünyada dokümantasyon içerikli bilginin tamamen dijital ortama aktarılması sebebiyle, açık erişim veri tabanları ve diğer erişim kanalları öne çıkmış ve dokümantasyon çalışmaları önemini kaybetmiştir. Fakat belirli bir amaca ve hedefe yönelik dokümantasyon çalışmaları günümüzde özellikle de ansiklopedi yayıncılığı gibi alanlarda, araştırmacıların işlerini büyük oranda kolaylaştırmakta olduğundan ve dünyanın çeşitli ülkelerinde çıkmış olan aynı konudaki farklı araştırmaların erişimini hızlandırdığından halen ihtiyaç duyulmaktadır. Bu açıdan da dokümantasyonun günümüzde halâ önemini koruduğu alanların başında ansiklopedi yayıncılığı gelmektedir. Ansiklopedi çalışmalarının birinci derecede ihtiyaç duymuş olduğu dokümantasyonun fiziksel olarak sürdürülmesi bugün için madde yazarları veya araştırmacılar için oldukça önemli bir kolaylık sağlamakta ve zamandan tasarrufa imkân sağlamaktadır. Bu açıdan da günümüzde dijital ortamda bile uzun araştırmalarla erişilebilecek literatür bilgisine veya farklı dillerdeki çalışmalara kütüphanenin amaçları doğrultusunda dokümantasyon servisleri sayesinde erişmek ve bunlardan yararlanarak çalışmaları daha hızlı ve etkin bir şekilde gerçekleştirmek mümkün olmaktadır. Bu açıdan İSAM Kütüphanesi dokümantasyon merkezi 20.000 civarında doküman dosyasıyla çok etkili bir bilgi hizmeti vermesi bakımından diğer araştırma kütüphanelerinden ayrılan bir özelliğe sahip bulunmaktadır. İSAM’da mevcut doküman dosyalarının güncelliği dünyanın çeşitli bölgelerinde yayınlanmış farklı dillerdeki kaynaklardan taranarak devam ettirilmektedir.

TDV İslâm Ansiklopedisi yayın aşamasında kurulan dokümantasyon servisi ansiklopedinin 2013 yılında 44 cilt ve 2016 yılında 2 ek cildi ile tamamlanmasının ardından çalışmalarını sonlandırmamış ve daha geniş bir perspektifte devam ettirmiştir. 2019 yılında 8 cilt olarak yayınlanan Temel İslâm Ansiklopedisi (TİA) ile de dokümantasyon işlevi sürdürülmüştür. Bununla birlikte servis halen daha İSAM’ın

devam eden tematik ansiklopedi projelerinde bir başvuru merkezi olarak yer almaya devam etmekte ve güncelliğini korumaktadır.

Bu çalışma İSAM Kütüphanesi Dokümantasyon Servisi'nin disiplinler arası çalışmalara olanak sağlayacak şekilde düzenlendiği göstermektedir. İslami ilimlerden sosyal bilimlerin pek çok farklı alanına kadar geniş bir yelpazede hizmet veren İSAM Kütüphanesi Dokümantasyon Servisi'nin etkili bir şekilde örgütlenmesinin bilimsel araştırmalara önemli katkılar sağladığı kullanım oranlarından da anlaşılmaktadır. Özellikle kütüphaneye gelen yerli ve yabancı güncel yayınlarla doküman dosyalarının içeriği güncel tutularak zenginleştirilmiştir. Hem fiziki dokümanlar hem de bu dokümanların dijitallerinin yer aldığı Dokümantasyon veri tabanı sayesinde dokümantasyonun sistematik bir şekilde düzenlenerek sunulması araştırmacıların bilgiye daha hızlı ve kolay bir şekilde erişim imkânı sağladığı anlaşılmaktadır. İSAM Dokümantasyon Servisi kütüphaneye gelen güncel yayınları tarayarak dosyalarda değerlendirip araştırmacılara duyurabilmektedir.

İSAM da özellikle ansiklopedi çalışmalarına destek olmak amacıyla kurulmuş olan Dokümantasyon Servisi zamanla gelişmiş ve bünyesinde artık milyonlarca farklı materyali barındıran bir doküman havuzuna sahip olmuştur. Halen gelişmekte olan ve yeni yayınlarla sürekli güncellen doküman dosyaları farklı dillerde ve türlerde dokümanla bilgiye erişimi daha ulaşılabilir hale getirmektedir. Özellikle doküman dosyalarının dijitalleştirilerek bir veri tabanı haline getirilmesi ve erişime sunulması önemli bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Muhteviyatı bakımından içerisinde çok fazla doküman bulunduran dosyalar Dokümantasyon veri tabanında daha kolay erişilebilmekte ve incelenebilmektedir. Kütüphaneyi ziyaret etme imkânı olmayan araştırmacılar bu veri tabanı sayesinde araştırdıkları konular hakkındaki dokümanları görebilme fırsatını yakalamaktadırlar.

Dokümantasyon farklı türlerde ve dillerde aynı konudaki bilgi kaynaklarını bir arada görebilme fırsatını sunmaktadır. Bu sebeple bir konu üzerinde literatür taraması yapacak araştırmacılara hem zaman kazandırmakta hem de çok farklı kaynakları bir arada görebilme imkânı sağlamaktadır. Günümüzde ise açık erişim olarak sunulan yayınlar makale, kitap, tez isimlerine göre yerli ve yabancı birçok veri tabanında indekslenmektedir. Bu veri tabanlarında konusal olarak da aramalar yapılabilmekte ve

bu yönüyle açık erişimli veri tabanları veya sadece bibliyografik bilgi içeren veri tabanları araştırmacıların işini kolaylaştırmaktadır. Dokümantasyon bir eserin içeriğini de görebilme fırsatı sunar. Bu yönüyle dokümantasyon açık erişim veri tabanlarından ayrılır. Veri tabanlarından aranan bilginin başka bilgilerle birlikte listelenmesi esasen karmaşık bir literatür taramasına ve zaman kaybına sebep olabilmektedir. Dokümantasyon faaliyeti ise aynı konudaki materyalleri farklı türlerde ve dillerde olsa da bir arada görebilme imkânı sunarak bu karmaşıklığı ortadan kaldırmaktadır. Bu da zengin bir literatür çalışmasına imkân sağlamaktadır.

İSAM Dokümantasyon veri tabanı, dokümanların ilk sayfalarının dijital görüntülerini de içermektedir. Ancak bu görüntülerde metin içeriğinde arama yapılamamaktadır. Bu da bir dosyada bulunan yüzlerce dokümanın tek tek incelenmesi anlamına gelmektedir. Bununla birlikte dosyalarda bulunan her bir dokümanın ayrı ayrı bibliyografik künyelerinin paylaşılması merkezde bulunan milyonlarca belgenin daha erişilebilir hale getirilmesi açısından önemli bir adım olarak düşünülebilir.

Dokümantasyon veri tabanının kütüphane veri tabanları arasında daha görünür olması ve tanıtımının ön plana çıkarılması bu veri tabanının kullanılabilirliğinin artırılması bakımından da önem teşkil etmektedir. Ayrıca madde adı, madde kodu, şahıs adı vs. gibi arama alanları ile ansiklopedi maddelerine göre tasarlanan bu veri tabanının araştırmacılar için daha anlaşılır bir arama ekranı ile tasarlanması da önem arz etmektedir. Veri tabanında madde adı yerine “dosya adı” veya “aranacak ifade” gibi terimlerin kullanılması araştırmacılar için daha anlaşılır olacaktır.

İSAM Kütüphanesini diğer araştırma kütüphanelerinden ayıran özelliklerinden birinin zengin bir dokümantasyon merkezine sahip olması olduğunu söyleyebiliriz. Dokümantasyon veri tabanının aylık ziyaret edilme sayısı ve dokümantasyon veri tabanının kütüphanenin hazırlamış olduğu diğer veri tabanlarına oranla çok fazla kullanılması dokümantasyonun etkin bir hizmet üretme potansiyeline işaret etmektedir.

Araştırma kütüphanelerindeki dokümantasyonun etkili bir şekilde örgütlenmesi bilgiye erişimi kolaylaştırarak araştırmacılara değerli bir kaynak sunmaktadır. Bu alandaki uygulamaların paylaşılması ve kütüphaneler arasında iş birliğinin artırılması bu bağlamda önemli kolaylıklar sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

20. Yılında Türkiye Diyanet Vakfı. (1995). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Acaroğlu, M. T. (1953). Dokümantasyon ve Dokümantolojinin Mahiyeti. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 2(1), 1–24.
- Acaroğlu, M. T. (1954a). Milli Bir Bibliyografya ve Dokümantasyon Enstitüsü İhtiyacı. *Türk Düşüncesi*, 2(10), 275–280.
- Acaroğlu, M. T. (1954b). Türkiyede İyi Nizamlanmış Bir Milli Bibliyografya ve Dokümantasyon Enstitüsü Ne Gibi İşlerle Meşgul Olabilir. *Kültür Dünyası*, 11, 15–16.
- Acaroğlu, M. T. (1955a). Bruxelles’de Toplanan Milletlerarası Kütüphaneler ve Dokümantasyon Merkezleri Kongresinde Alınan Kararlar. *Türk Dili*, 5(51), 168–171.
- Acaroğlu, M. T. (1955b). “Doküman” Kelimesi Hakkında. *Türk Dili*, IV(42), 355–356.
- Acaroğlu, M. T. (1955c). Dokümantasyon Terimleri. *Türk Dili*, 4(44), 504–505.
- Acaroğlu, M. T. (1955d). Dünya Kütüphanecilik ve Dokümantasyon Meslek Okullarının Bugünkü Durumu. *Türk Düşüncesi*, 4(19), 20–31.
- Acaroğlu, M. T. (1955e). Dünya Kütüphanecilik ve Dokümantasyon Meslek Okullarının Bugünkü Durumu -II. *Türk Düşüncesi*, 4(20), 87–96.
- Acaroğlu, M. T. (1956). Bruxelles’de Toplanan Milletlerarası Kütüphaneler ve Dokümantasyon Merkezleri Kongresinde Alınan Kararlar. *Türk Dili*, 5(52), 240–244.
- Alpay, M. (1973). *Kütüphanecilik Terimleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
- Altıkulaç, T. (2001). İslâm Araştırmaları Merkezi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. c.23. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi. *Kütüphane*. <https://ataum.ankara.edu.tr/kutuphane/> adresinden erişilmiştir.

- Ar, M. (2003). *Dokümantasyon Nedir: Arşivcilik ve Kütüphanecilikle İlişkisi ve Türkiye’deki Uygulamaları*. (Yayımlanmamış lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi.
- Artukoğlu, A. (1979). Türkiye’de Kütüphanecilik Eğitimine Genel Bakış. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 28(1-2), 1-11.
- Atılgan, D. (1995). Türkiye’de Kütüphaneciliğin Gelişimi. *Türk Kütüphaneciliği*, 9(1), 10-20.
- Aybaş, O. T. (1971). *Dokümantasyon Tarifi ve Tarihi Gelişimi*. Ankara : Türk Kütüphaneciler Derneği.
- Başbuğoglu, F. (1972). Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü. *Türk Kütüphaneciliği*, 21(1).
- Baysal, J. (1972). *Resmi Daire Kütüphaneleri ve Dokümantasyon Merkezleri*. İstanbul : Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu.
- Baysal, J. (1982). *Kütüphanecilik Alanında Yeni Kavramlar Araçlar Yöntemler*. İstanbul : İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
- Baysal, J. (2008). İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü’nde Yirmi Beş Yıl. *Bilgi Ve Belge Araştırmaları*, 1, 1-8.
- Abacıoglu, B. ve Eralp, P. (1955). Brüksel’de Toplanan Milletlerarası Kütüphaneler ve Dokümantasyon Merkezleri Kongresi. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 4(2), 132-144.
- Brill. *Bibliographies*. <https://bibliographies.brill.com/IIO/> adresinden erişilmiştir.
- Çakın, İ. (1991). Özel Kütüphaneler: Tanım Boşluğu. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 5(2), 49-55.
- Çakın, İ. (2001). Cumhuriyet Döneminde Bilgi ve Belge Yönetimi Alanında Gelişmeler. İçinde B. Yediyıldız (Ed.), *Atatürk’ün Ölümünün 62. Yılında Cumhuriyet Türkiye’sinde Bilimsel Gelişmeler Sempoiumu 8-10 Kasım 2000 Ankara: Bildiriler ve Tartışmalar*. (ss. 61-74). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü.
- Çakmak, V. (1985). Milli Dokümantasyon Merkezi İhtiyacı. *Türk Kütüphaneciler*

Derneği Bülteni, 34(2), 77–85.

- Çelik, Y. (2003). Dokümantasyon. *İçinde Türk Dünyası Ortak Edebiyatı : Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü*. (ss. 225-226). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi.
- Diriarın, H. (2013). *İstanbul'daki Araştırma Kütüphanelerinde Elektronik Bilgi Hizmetleri: İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi Örneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Eğitimci, N. (1970). *Türkiye'de Dokümantasyon Çalışmaları Yapan Kuruluşlar ve Yaptıkları Çalışmalar*. (Yayımlanmamış mezuniyet tezi). İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi.
- Gökay, G. (1972). *Dokümantasyonla İlgili Kısa Bilgiler: Dokümantasyon Merkezi Olarak Birlik Kütüphanesi: Birlik Kütüphanesi Talimatı*. Ankara: Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Kütüphanesi.
- Guzman, M. ve Verstappen, B. (2009). *Dokümantasyon Nedir* (çev. Murat Çekiç ; 2. c.). Cenevre: Human Rights Information and Documentation Systems, International. (Eserin orijinali 2001'de yayımlandı).
- Institut Français d'Études Anatoliennes. *Kütüphane-Tarihçe*. <https://www.ifea-istanbul.net/index.php/tr/hizmetlerimiz/kutuphane> adresinden erişilmiştir.
- İnce, N. (1989). *Özel Kütüphanelerde Kullanıcı Eğitimi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İSAM Dokümantasyon Servisi Arşivi. TDV İslâm Araştırmaları Merkezi İSAM Kütüphanesi Dokümantasyon Servisi Arşivinden erişilmiştir.
- İstanbul Araştırmaları Enstitüsü. *Araştırma Bölümleri*. <https://www.iae.org.tr/arastirma-bolumleri/3> adresinden erişilmiştir.
- Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı. *Hakkımızda: Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı: Kadın Merkezli Bir Kütüphane ve Arşiv*. <https://kadineserleri.org/hakkimizda/> adresinden erişilmiştir.
- Kayaoğlu, H. D. (2017). Kütüphane Biliminden Enformasyon Bilimlerine: İnceleme Alanı/Bilim Dalını Adlandırma ve Tanımlama Sorunu. *İçinde B. Yılmaz, T.*

- Baş, S. Öztemiz ve M. Dişli (Ed.), *Bilgi ve Belge Yönetimi Kuramsal Yaklaşımlar*. (ss. 64-123). İstanbul : Hiperlink Yayınları.
- Kayaoğlu, H. D. (2019). Özel Kütüphane. İçinde M. A. Akkaya ve H. Odabaş (Ed.), *Bilgi Merkezleri : Kütüphaneler-Arşivler-Müzeler*. (ss. 259-318). İstanbul : Hiperyayın.
- Koç Üniversitesi Anadolu Medeniyetleri Araştırma Merkezi. *Doküman Sağlama*.
<https://anamed.ku.edu.tr/kutuphane/hizmetler/dokuman-saglama/#1663764718246-2f49a66b-ba98> adresinden erişilmiştir.
- Koç Üniversitesi Anadolu Medeniyetleri Araştırma Merkezi. *Hakkımızda*.
<https://anamed.ku.edu.tr/hakkimizda/anamed-2/> adresinden erişilmiştir.
- Nergiz, E. (1993). *Özel Kütüphanelerde Bütçe Yönetimi Sorunları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Nişanyan Sözlük. *Doküman*.
<https://www.nisanyansozluk.com/kelime/dok%C3%BCman> adresinden erişilmiştir.
- Online Dictionary for Library and Information Science. *Research Library*.
https://odlis.abc-clio.com/odlis_r.html adresinden erişilmiştir.
- Ötüken, A. (1957). Türkiye’de Kütüphanecilik Öğretiminin Tarihçesi. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, VI(1–2), 1–35.
- Rukancı, F., Anameriç, H. ve Başar, A. (2023). *Arşiv Terimleri*. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı.
- Salt Araştırma. *Hakkında*.
https://saltresearch.org/discovery/custom/90GARANTI_INST-90SALT_VU1/html/salt/info_about_tr.html adresinden erişilmiştir.
- Subaşıoğlu, F. ve Gürdal Tamdoğan, O. (2014). Ankara Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümü’nün Kuruluş Öyküsü. *Türk Kütüphaneciliği*, 28(4), 583–621.
- Taner, S. (1971a). *Dokümantasyon Nedir*. Ankara: Türkiye Bilimsel ve Teknik Dokümantasyon Merkezi.
- Taner, S. (1971b). Kütüphanecilik ve Dokümantasyon. *Türk Kütüphaneciler Derneği*

Bülteni, 20(2), 97–108.

Taşkın, N. (2023). *Araştırma Kütüphanelerinde Hizmet Başarısının Tanımlanması: İSAM Kütüphanesi Örneği*. İstanbul: Aktif Yayınevi.

TDK-Türk Dil Kurumu Sözlükleri. *Dokümantasyon*. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişilmiştir.

TDV İslâm Ansiklopedisi. *TDV İslâm Ansiklopedisi Hakkında-İlim Dalları*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/hakkinda/ilim-dallari> adresinden erişilmiştir.

TÜRDOK (Türkiye Bilimsel ve Teknik Dokümantasyon Merkezi). (2012). *Bilgi Dünyası*, 13(1), 267–356.

Ülker, M. B. (2012). Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi ve Kütüphanesi. İçinde M. B. Ülker (Ed.), *Yavuz Argıt Armağanı*. (ss. 286-315). Kocaeli : Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.

Yeşiltaş, K. (1998). *Kütüphanelerde Bütçe Yönetimi*. Ünak. <http://kaynak.unak.org.tr/bildiri/unak02/u02-16.pdf> adresinden erişilmiştir.

Yılmaz, B. (2018). Türkiye’ de Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümleri Ders Programlarının Arşivcilik ve Belge Yönetimi Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi. *Bilgi Yönetimi Dergisi*, 1(1), 44–62.

Yürüten, U. (1948). *Dokümantasyon Konusu ve Problemi*. İstanbul: Teknik Okulu Yayınları.